

Bijlage 1

Overzichten bc en geïnterviewden, veldwerk, cases en literatuur

**Leegte in het landschap - lokale en regionale media en
politiek-bestuurlijk nieuws**

Amsterdam, 20 januari 2015

Henri Beunders
Annelies van der Horst
Justin de Kleuver
Evelien Vos

Inhoud

1.1	Leden begeleidingscommissie	3
1.2	Overzicht geïnterviewden	4
1.3	Veldwerk Almere	6
1.4	Veldwerk Barneveld	23
1.5	Veldwerk Deventer	28
1.6	Casus Bloemendaal	36
1.7	Casus Culemborg	47
1.8	Casus Zutphen	52
1.9	Literatuurverkenning	57
1.10	Overzicht geraadpleegde literatuur	72

1.1 Leden begeleidingscommissie

Pieter Broertjes (voorzitter)	Burgemeester gemeente Hilversum
Marc Chavannes	Politiek columnist NRC Handelsblad, emeritus-hoogleraar journalistiek Rijksuniversiteit Groningen
Theo Dersjant	Journalist, docent Fontys Hogeschool Journalistiek
Quint Kik	Onderzoeker Stimuleringsfonds voor de Journalistiek
Kristel Lammers	Programmamanager VNG
Lammert Landman	Onderzoeker Stimuleringsfonds voor de Journalistiek
Berend van de Sande	Chef regioredactie De Stentor/Deventer
Nicole Markslag (toehoorder)	Ministerie van BZK
Carlo Verhaar (gast/expert)	Raadslid gemeente Deventer (GroenLinks, oppositie)
Jan Wildeman (gast/expert)	Havenstad FM Appingedam & Delfzijl

1.2 Overzicht geïnterviewden

Interviews

Jan Bierhof	Associate Professor Infonomics & New Media Hogeschool Zuyd
Bas Eenhoorn	Nationaal Commissaris Digitale Overheid
Geertrude Haasnoot	Projectmedewerker Actieprogramma Lokaal Bestuur
Theo Huibers	Hoogleraar Information Retrieval UvTwente/Partner Thaisis
Valérie de Ridder	Projectleider VNG (o.m. raadsledenprogramma)
Jeroen van Urk	Griffier gemeente Oude IJsselstreek
Vera de Witte	Directeur communicatie VNG

Veldwerk Almere

Peter Aggenbach	Beheerder particuliere websites over Almere
Agatha Andela	Docente Windesheim Flevoland, Almere
Allard Berends	Directeur Omroep Flevoland
Marieke Brentjens	Medewerker team communicatie gemeente Almere
Frits Huis	Wethouder gemeente Almere
Jeroen Oosterheert	Redacteur Almere Dichtbij
Marco Penninkhof	Redacteur Omroep Flevoland
Nik Smit	Directeur Almere City Marketing
Jennifer Tjin A Ton	Hoofd team communicatie gemeente Almere
Jan de Vletter	Oud-directeur Woningbouwcorporatie De Alliantie Flevoland

Veldwerk Barneveld

Hilhardt Brul	Raadslid gemeente Barneveld (Pro'98, oppositie)
Hans van Daalen	Wethouder gemeente Barneveld
Wilma Heijkoop	Raadslid gemeente Barneveld (ChristenUnie, coalitie)
Guus Knapen	Raadslid gemeente Barneveld (SGP, coalitie)
Arjen Korevaar	Raadslid gemeente Barneveld (Pro'98, oppositie)
Margot de Lange-Zoetebier	Communicatieadviseur gemeente Barneveld
Theo van der Zalm	Redacteur Barneveld Vandaag
Hans-Lukas Zuurman	Redacteur/verslaggever Barneveldse Krant

Veldwerk Deventer

Jos Haarman	Programmamanager Cultuur en Economie gemeente Deventer
Harrie Hekkert	Journalist De Stentor (stadsredactie Deventer)
Jan Jaap Kolkman	Wethouder gemeente Deventer
Maaïke van der Meer	Bestuursondersteuner B&W gemeente Deventer
Berend van de Schans	Chef regioredactie De Stentor Deventer/ Salland
Carla Scheffer	Hoofd afdeling communicatie gemeente Deventer
Durk-Jan Sinnema	Coördinator/programmamaker Deventer Radio & Televisie (DRTV)
Carlo Verhaar	Raadslid gemeente Deventer (GroenLinks, oppositie)
Martijn Ubels	Journalist De Stentor (stadsredactie Deventer)

Casus Bloemendaal

Ruud Nederveen	Burgemeester gemeente Bloemendaal
Rob Slewe	Mede-eigenaar Landgoed Elswoutshoek
Ruud Vader	Redacteur Weekblad Kennemerland-Zuid, resp. Haarlems Dagblad
Thea Wolf	Raadslid gemeente Bloemendaal (PvdA, oppositie)

Casus Culemborg

Mireille Giesendorf	Communicatieadviseur gemeente Culemborg
Ad Moerman	Journalist/ tekstschrijver

Casus Zutphen

Paolo Laconi	Journalist De Stentor
Gerard Huis in 't Veld	Directeur Graafschap bibliotheken
Erik Klop	Hoofdredacteur Zutphense Koerier
Hans la Rose	Voormalig wethouder gemeente Zutphen

1.3 Veldwerk Almere

Almere, archipel zonder anker?

Communicatie verloopt digitaal of via het gratis huis-aan-huisblad

In 1975 is gestart met de bouw van het meerkernige Almere. Het was de bedoeling dat Lelystad de grootste stad van de provincie Flevoland zou worden, maar Almere telt inmiddels veel meer inwoners: 195.000, en is daarmee de zevende stad van Nederland.

De stad heeft een relatief jonge bevolking: 30% van de inwoners is jonger dan 20 jaar en 7% wordt tot de categorie 65-plussers gerekend. Van de Almeerders is 18% in Almere geboren, 30% in de regio Amsterdam en 20% is geboren in het buitenland. Almere staat bekend als een multiculturele samenleving. In totaal huisvest Almere 134 nationaliteiten en 164 etnische groepen, de 'allochtonen' maken intussen ongeveer de helft van de bevolking uit. Het gemiddelde opleidingsniveau is MBO.

Intro

Almere staat anno 2015 op een keerpunt, dan wel voor een spoorwissel in zijn 40 jarige geschiedenis. Van een stad die 'dé bouwstad van Nederland' moest en wilde zijn voor 'een doorsnee bevolking van Nederland' moet het 'umdenken' naar een situatie waarin er voor het eerst, en misschien wel voor langere tijd, géén groei meer zal zijn. Zo moet Almere zich omvormen van een door ambtenaren bedachte stad vóór de nieuwe burgers, naar een stad die zich met de bestaande burgers, zelf moet maken. Het woord media komt zeker een ereplaats toe in de geschiedenis van Almere. De woorden onafhankelijke journalistiek een stuk minder, tot bijna niet eigenlijk. Communicatie en marketing zijn de meest gehoorde woorden binnen de vierkante kilometer waar het rond het stadhuis allemaal gebeurt. Reclame en digitaal zijn de andere woorden die dezer jaren domineren, dat wil zeggen; de gemeente denkt vooral in termen van directe communicatie met de burgers en handelt naar de wereld buiten Almere vooral in termen van reclameslogans over de aantrekkelijkheid van de stad: 'Het kán in Almere!'. Iedereen kan er zijn eigen droomding – huis, onderneming, iets cultureels – doen, zoals de nieuwe campagne 'Ik hou van Almere' uitstraalt. Almere is hip & happening, zoals de gesponsorde tv-serie *Nieuwe Buren* (RTL4) eind 2014 liet zien, inclusief de seks, drugs en rock & roll. Het was een succes volgens Almere City Marketing: de serie trok 1 tot 2 miljoen kijkers. En de Floriade komt in 2022 inclusief een wereldtentoonstelling, een bewijs van Almere als *Growing Green City*, uniek in de wereld.

Almere is binnen het raamwerk van dit rapport een vreemde eend in de bijt. Sterker, als de driehoek overheid-media-burgers de centrale onderzoeksopdracht is van dit rapport, dan is Almere een duizelingwekkend fenomeen. Waarom? Omdat er hier veel overheid is en weinig media. En die burgers, tja, die burgers: welke rol spelen zij precies in die overheidscommunicatie? Het Coalitieakkoord Almere 2014-2018, dat na de gemeenteraadsverkiezingen van maart 2014 werd gesloten tussen de partijen D66, VVD, PvdA, Leefbaar Almere en het CDA (in volgorde van grootte) – ook omdat de grootste partij PVV (9 zetels) in verwarring was over de 'minder Marokkanen' uitspraak van leider Wilders – heet 'De kracht van de stad'. Er werd dus een ommekeer in het denken over de relatie tussen de overheid en de burgers beoogd: de burgers zullen voor het eerst meer zelf moeten doen. Het woord 'media' komt in dit hele verhaal niet één keer voor. Maar het nieuwe hoofd van de afdeling communicatie, Jennifer Tjin a Ton, laat er geen

misverstand over bestaan: 'We houden op met informatie aanbieden, aanbieden en nog eens aanbieden. Burgers moeten voortaan meer zelfredzaam worden.'

Grenzeloze groei in de Tuinstad

Wat was tot nu toe die relatie overheid-burger? Hoe die relatie sinds de eerste woning in 1975 werd opgeleverd er uitzag is in weinig woorden verteld. Die relatie kwam hier op neer: 'Wij, overheid, zullen er voor zorgen dat jullie, nieuwe burgers, hier een paradijs zullen gaan bewonen.' Dat paradijs bestond, vanaf de tekentafel gezien, uit een meerkernige groene 'tuinstad' voor 'een doorsnee van de Nederlandse bevolking'. Of die groene stad in het jaar 2000, 125.000 of 250.000 inwoners zou tellen, dat was de vraag, en daarom hanteerde men verschillende tempo's voor de bouw van de ver uit elkaar geplande stadskernen. Het Rapport van de Club van Rome, *Grenzen aan de Groei* dat in 1972 verscheen had op de valreep van alle planning nog veel invloed; alles moest op loop- of fietsafstand, en overal kwamen vrije busbanen. Geen stad in Nederland waar zo veel bussen met zulke korte intervallen rijden. Maar voor al het overige planwerk was Almere het omgekeerde van de titel van dat alarmerende rapport: Almere wás groei, grenzeloze groei.

Die grenzeloze groei kwam er, vorm gegeven op rijksniveau, aangestuurd door met name VROM, Financiën en Verkeer en Waterstaat en uitgevoerd door de Rijksdienst voor IJsselmeerpolders. In de praktijk werd het 'plan Almere' voortgedreven door ambtenaren van allerlei soort: sociaal geografen, stedelijk economen, planologen, architecten, ingenieurs, gewone ambtenaren, woningbouwdirecteuren. In 1980 kwam het Openbaar Lichaam, met een landdrost aan het hoofd, Han Lammers, PvdA-coryfee uit Amsterdam. Vanaf 1984 werd Almere een gemeente.

Bijna elke tekentafeldroom wordt verstoord, ook de droom dat doorsnee-Nederland zich in Almere zou vestigen. Vanaf 1976 kwamen vooral Amsterdammers naar Almere, vooral uit Amsterdam-West, maar ook uit andere wijken. Wegens de grootschalige renovatie van de 19^e-eeuwse wijken heetten ze 'stadsvernieuwingsurgente', en hadden voorrang bij woningtoewijzing. De bewoners uit de westelijke tuinsteden Geuzenveld of Sloterdijk, als kind van de eerste generatie 'Tuinstad' (vanaf de jaren vijftig ontstaan), zagen rond 1980 hun buurt veranderen en verkleuren. Deze stadsdelen werden in rap tempo een multiculturele samenleving. Velen hadden daar moeite mee. En men zag ook dat een woning elders in de stad onbetaalbaar was. Sommigen zeiden in deze eerste tijd dat Almere voornamelijk bestond uit 'economische vluchtelingen', maar dat was overdreven. Velen, ook ouderen, konden en wilden er heen. Wel is het zo dat 'the white flight' uit de hoofdstad de oorzaak was dat in de jaren 80 de Centruumpartij van politicus Hans Janmaat als eerste in Almere voet aan de grond kreeg. Dat na 2001 Leefbaar Almere sterk opkwam, dat een veel progressievere koers voer en dat sinds de komst van de PVV van Geert Wilders in de Tweede Kamer in 2006 de PVV nu de grootste fractie vormt in Almere. De komst van zo vele Amsterdammers, bovendien in een tijd van voortgaande ontzuiling, heeft er overigens toe geleid dat er in Almere wel enkele grote moskeeën zijn verzezen, met verschillende achtergronden maar dat er nauwelijks een christelijke kerk te zien is. Slechts 5% geldt als kerkelijk actief.

Een andere factor die de droom van doorsnee-Nederland verstoorde was het concept van 'economische binding'. Mensen tussen de 20 en 40 kregen voorrang op een woning in Almere, wat een jongere bevolking opleverde dan in 'doorsnee Nederland'. Zij kwamen hier vooral als ambtenaar of vaker nog als leraar, want in Almere werd in de laatste decennia van de vorige eeuw

wel elke week of maand een nieuwe school geopend. Wie carrière wilde maken, kon het beste directeur worden van een school in Almere.

Deze twee factoren – Amsterdammers en jonge generaties – leidden ertoe dat de toch al gevormde gedachte dat in Almere bijna driekwart van de woningen sociale woningbouw moest worden, conform die doorsnee, extra nadruk kreeg. En dat was ook geheel overeenkomstig de tijdgeest van de Den Uyl-jaren 70: de verzorgingsstaat. De overheid zei tegen de nieuwkomers: wij overheid bieden jullie een mooie woning aan en zullen ook daarna goed voor jullie zorgen.

Wie nu Almere bewandelt, loopt twee gevaren: overreden worden door een bus die over die vrije busbaan aan komt sjezen, of door een scootmobiel met daarin een minder valide of een wat dikkere van gestel. Hoe dat precies zit, dat is moeilijk te achterhalen. Want de belangrijkste eigenschap van Almere in het kader van dit rapport is deze: het scootmobielbeleid zal vast wel ergens in een nota zijn vervat. En die nota zal vast wel ergens in het *Raadsinformatiesysteem* (RIS) zijn terug te vinden: de digitale database waarin de gemeente alle openbare stukken ter beschikking stelt. Maar als je het op De Grote Markt vraagt, of bij het aldaar gevestigde huis-aan-huisblad *Almere Dichtbij*, dan kan niemand je dat vertellen. Ja, dat er in Almere geen drempels zijn is een mogelijke reden. En dat er nu door de bezuinigingen 'scootmobielpoolplekken' komen.

Van verzorgingsstaat naar 'burgerkracht'

De verzorgingsstaat is de verzwegen andere reden voor de ruimhartige verstrekking van allerlei voorzieningen. Dat heeft zijn sociaal-politieke effecten gehad zegt Jan de Vletter, vanaf 1976 betrokken bij Almere en ruim 25 jaar lang directeur van de eerste woningbouwcorporatie, de Alliantie Flevoland. 'Het gevolg van de boodschap die de overheid sinds 1975 verspreidt 'wij zorgen voor jullie', is dat burgers op hun handen zijn gaan zitten.' Nou ja, wat betreft 'burgerschap' dan. De meeste Almeerders werken nog steeds elders, meestal in Amsterdam – beluister de filemeldingen 's ochtends – komen daarna thuis in hun ruime huis, en wat ze daar deden en doen, daarover verschillen de meningen niet veel. De meesten maken zich 's avonds intussen zorgen over de toekomst van de kinderen en over de hypotheek en kijken naar de commerciële landelijke televisie. In de auto luistert men vooral commerciële radio, zoals BNR en Radio 538. Heeft men interesse in die stad waar hun ruime, betaalbare woning staat? Niet echt. En daarin wordt men ook niet aangemoedigd door de lokale overheid. Toen men door kreeg dat Almere vooral een overlooptgemeente voor Amsterdam aan het worden was, luidden de onofficiële slogans: 'Onze universiteit staat in Amsterdam', 'Ons concertgebouw staat in Amsterdam', enzovoort. Ofwel: we leven hier, maar we onderwijzen en vermaken ons elders. Scholen, gezondheidszorg en een theater(tje) waren wel van meet af aan aanwezig.

De gemeentelijke overheid dacht vanaf 1975 vooral in termen van plannen en processen en doet dat nog steeds, al zegt het Coalitieakkoord 2014-2018 *'De Kracht van de Stad'* dat het vanaf nu anders zal worden. Nu zegt men: 'We willen meer samen met Almeerders optrekken.' Dat vereist een 'cultuuromslag': meer burgers moeten meer 'burgerkracht' ontwikkelen, zoals de gemeente de sociale activiteiten en zelfredzaamheid van de Almeerders noemt. Het zou inderdaad een revolutie genoemd kunnen worden. Want wat was de situatie tussen 1975 en 2015? Deze: de nieuwe burgers waren bezig met hun eigen leven – werk, kinderen/school, hypotheek – en de gemeente was bezig met het realiseren van al die grootschalige planologische doelstellingen: daar een nieuwe wijk, hier een sporthal, daar een Weerwater & Schouwborg, en natuurlijk weer een paar

nieuwe mooie stadskernen, mooier dan die in de crisisjaren tachtig gebouwde stadswijken, zoals de Stedenwijk, die intussen probleemwijken zijn geworden. Want tegen de jaren 90 ontdekte men: we zijn de hogere inkomens vergeten. Dus kwamen Almere Poort en Almere Hout, inclusief Overgooi, waar iedereen zijn eigen huis of zelfs 'buiten' à la Naarden, Bussum of Laren kan bouwen. Want dat was tenslotte ooit het doel geweest: een alternatief voor Het Gooi bouwen in die polder. Wie nu Almere doorkruist, van Almere Poort via Almere Stad naar Almere Hout, die wordt door vooral één gedachte geleid: velen zijn hier vervuld van het verlangen naar een volgens eigen voorkeur ontworpen dak boven het hoofd.

De vraag is of de verlangens veel verder gingen en gaan. Laat staan dat er tussen die opmerkelijke daken, tussen die steeds kleurrijkere mensen, tussen die buurten/wijken/kernen veel 'cohesie' tot stand zou moeten komen. Cohesie. Het is een woord dat pas in het Coalitieakkoord 2014 voor het eerst in Almere opduikt. Want cohesie is een raar woord in een wereld waar het alleen gaat om de relatie tussen de Almeerse overheid en de Almeerse burger, want die heeft altijd geluid: wij regelen het voor u. De woorden 'media' of 'burgerinspraak' kwamen simpelweg niet voor. Oud-directeur De Vletter vertelt hoe rond 1980 de Structuurnota voor Almere Stad ter inzage werd gelegd. 'Er kwam één bewoner kijken. En geen journalist te bekennen.'

Gemeentelijke communicatiekracht

Het is voor Nederlandse begrippen ongekend hoe groot de 'communicatiekracht' van de gemeente Almere is. De afdeling communicatie bestaat officieel uit 40 fte, volgens sommige critici uit meer dan 50 fte. Volgens *Omroep Flevoland* telt de afdeling communicatie, als je dat een beetje ruim neemt, zelfs 65 mensen. Nog los van de door de gemeente met een ruim een miljoen euro per jaar gesubsidieerde Almere City Marketing, waar ook een vijftal mensen werken. Woordvoerder en communicatieadviseur Marieke Brentjens woont, net als de helft van de staf, niet in Almere maar elders en werkte hiervoor in Zaanstad in dezelfde functie. Zij vindt 'de communicatie' in Almere niet anders dan in Zaanstad, waar wél een dagblad verschijnt, namelijk het *Noordhollands Dagblad*. Haar werk is hetzelfde: de wethouder bijstaan, nieuwsberichten maken, een speech schrijven. 'Tachtig procent of meer van het werk is overheidscommunicatie, het informeren van de burgers. Almere ziet de burgers niet als kiezers, maar als klant die een product wil hebben.'

Wat er aan traditionele media is, is gauw verteld. Twee huis-aan-huisbladen, een tweemaandelijks krant *Almere Zaken*, een enkele malen per jaar verschijnende 'stadsglossy' *Lifestyle Almere*, en *Omroep Flevoland*. 'Veel minder moet het niet worden', aldus Brentjens, 'De journalisten die er nog zijn hebben helemaal geen tijd meer. Maar ach, de burgers zijn voor ons het belangrijkste.' In heel Flevoland (met circa 150.000 huishoudens) werden in 2010 volgens het onderzoek 'Stad zonder krant' nog circa 50.000 regionale of landelijke kranten verkocht, wat toen al betekende dat Flevoland de minst kranten lezende provincie was. Almere zat daar toen al ver onder met circa 20.000 kranten op bijna 75.000 huishoudens, een aantal dat daarna elk jaar verder is gedaald. Vergeleken met het onderzoek uit 2010 naar het algemene media-aanbod in Almere zelf, lijkt dat in de afgelopen vijf jaar nog verder afgenomen. Toen waren er nog drie huis-aan-huisbladen, twee omroepen en zes nieuwssites. Alleen de communicatie in 'de sociale media' is toegenomen. Nu twitteren wethouders en raadsleden 'rigoureuus', aldus communicatie. En bij het huis-aan-huisblad *Almere Dichtbij* kunnen burgers als 'meeschrijvers' ook een artikel plaatsen op de lokale site van *dichtbij.nl*. Telde het onderzoek uit 2010 nog zo'n veertig twitteraars en tien bloggers, volgens

communicatie zijn er nu nog maar twee of drie Almeerders die veel bloggen en twitteren en zelf websites beheren.

De onoverzichtelijkheid van de digitale communicatie zit hem niet alleen in de twitteraars en bloggers, maar ook in de 'reageerders' op de sites van de huis-aan-huisbladen en *Omroep Flevoland*. Om enig inzicht te krijgen in wat er op internet allemaal gezegd wordt over Almere op Twitter, Facebook, LinkedIn en die nieuwssites, gebruikt men de applicatie met de Starwars-achtige naam *Obi4Wan* die bijna een half miljoen bronnen in Nederland gebruikt voor de *online en sociale media monitoring*. De Gemeente Almere is zeer actief op de sociale media. Er zijn vier Facebook-accounts (gemeente Almere, Molenbuurt, Nobelhorst, Het kan in Almere). Zes stadsdelen hebben een eigen Twitter-account (@Almere, @Almere buiten, @almere stad, @almere centrum, @almere haven en @almere poort). Er is een tiental specifieke accounts, zoals:

- @werkaandedreven: informatie over grote wegwerkzaamheden
- @gladheidalmere: informatie over gladheidbestrijding
- @bakkendag: geeft een melding wanneer welke afvalcontainer aan de weg gezet kan worden
- @veiligalmere: over veiligheid in Almere
- @raadvanalmere: berichten over de gemeenteraad
- @stadsdorp: Nobelhorst
- @almerepers: persberichten van de gemeente
- @sportalmere: over sport en bewegen
- @topsportcentr: over het Topsportcentrum
- @almerewerkt: over ondernemen en werken

Er zijn ook lijsten op internet aangemaakt van de wethouders, de raadsleden en de raadsfracties. De gemeente heeft een eigen kanaal op *YouTube*, evenals de wijk Nobelhorst. Uit de tweejaarlijkse peiling onder de bevolking komt naar voren dat niet weinig Almeerders vinden dat het allemaal veel te digitaal is geworden, aldus hoofd communicatie Tjin a Ton. 'Maar ja, als een burger een vraag twittert over een afgesloten weg, dan twitteren wij terug.' Naast het papieren huis-aan-huisblad is er dus vooral digitale communicatie tussen gemeente en burgers. Als iemand iets wil melden, over een scheve lantaarnpaal of zo, dan kan hij of zij dat melden via het Klantcontactcentrum of via het callcenter dat achter het landelijke telefoonnummer 14-036 zit. Dat Klantcontactcentrum, KDC genoemd, is verbonden met het MRS, dat staat voor Meldingsregistratiesysteem. Niettemin, in de net verbouwde hal van het stadhuis zie je nog tientallen Almeerders op zoek zijn naar een loket. Of men zit in de nieuwe luxe fauteuils het lokale krantje te lezen. Het bestuurlijke hart van Almere heeft zowel een zeer zakelijke sfeer, als ook de ambiance van de Openbare Bibliotheek.

Stad zonder krant, veel huis-aan-huis

De onafhankelijke pers is in Almere nooit van de grond gekomen, al hebben vele krantenuitgevers het in het verleden geprobeerd om een betaalde krant in deze polder te laten bloeien: *Het Parool* begon een *Flevo Parool*, de *Gooi- en Eemlander* begon een krant, *de Telegraaf* wilde rond 2000 een soort *Spits!* uitbrengen. Al deze pogingen zijn na kortere of iets langere tijd gestrand op twee feiten: de belangrijkste is dat de Almeerder niet bereid is te betalen voor informatie, en een ander feit is dat de bezorgkosten in dit grote gebied nog hoger liggen dan elders, zeker bij een gering

aantal abonnees. De krant *Almere Vandaag* (medio 2014 omgevormd tot *Almere Dichtbij*) verscheen een aantal jaren geleden nog vijf keer per week, daarna vier keer, daarna twee keer. Het aantal abonnees dat deze krant toen deze nog vijf keer per week verscheen telde bedroeg nauwelijks 2.500. Elke uitgever die het in de afgelopen decennia heeft geprobeerd, moest uiteindelijk besluiten: dit kan helemaal niet, en gaf de pijp aan Maarten.

De huidige onafhankelijk te noemen journalistiek in Almere bestaat uit een tiental mensen. Hiervan werken er vier bij het gratis huis-aan-huisblad *Almere Dichtbij*, twee bij het gratis huis-aan-huisblad *Almere Deze Week* en drie bij *Omroep Flevoland*. *Almere Dichtbij* (oplage 78.630) is onderdeel van de Holland Media Group, onderdeel van de Telegraaf Media Group (TMG). *Almere Deze Week* (oplage 84.525) is een uitgave van Rodi Media Midden Nederland BV. *Omroep Flevoland* wordt gesubsidieerd door de provincie Flevoland en heeft weinig eigen inkomsten, behalve enige uit reclame. De twee huis-aan-huisbladen bevatten merendeels typische lokale nieuwtjes, aangeleverd door sportclubs, verenigingen, bedrijven, gemeente, kamer van koophandel en belangenorganisaties.

Omroep Flevoland

Directeur Allard Berends van *Omroep Flevoland* vindt dat hij er voor de hele provincie is, niet alleen voor Almere, ook al telt die gemeente de helft van het aantal inwoners van de provincie. Zelf woont hij heel tevreden in Dronten. Hij geeft toe, radio wordt nauwelijks beluisterd, maar het uur nieuws van zes tot zeven uur wordt 'heel redelijk' bekeken. Van de volwassen Flevolandse zegt 23% 'wel eens' naar *Omroep Flevoland* te kijken. Over de aard van het nieuws: 'Nee, wij zijn volgend, niet beschouwend. Wij initiëren geen debatten.' Men is gestopt met de Editie Almere, en ook het Kantoor Almere is gesloten. Die drie verslaggevers doen Almere vanuit het hoofdkantoor in Lelystad.

Dat Lelystad, hoofdstad van de provincie, ligt overigens dicht bij de meest oostelijke kern van Almere, Almere Oostvaarders, dan Almere Oostvaarders verwijderd is van de meest westelijke kern Almere Poort. Die laatste afstand bedraagt al gauw meer dan twintig kilometer. Volgens directeur Berends is zijn omroep bij alle gemeenteraadsvergaderingen aanwezig. Bij de Algemene Beschouwingen in november 2014 waren inderdaad een camera(man) en een journaliste aanwezig op de perstribune vlak onder de in lila en zalmkleuren uitgevoerde publieke tribune van de raadszaal, die verder is uitgevoerd in fraai strak wit en grijs staal, glas en kunststof. Het circa zeventig mensen tellende publiek op de publieke tribune leek meer uit ambtenaren en partijleden te bestaan dan uit geïnteresseerde burgers.

Omroep Flevoland zegt dat de website omroepflevoland.nl 3 miljoen unieke 'page views' per maand telt. Op de website zijn de radio- en televisieprogramma's live te beluisteren, en kunnen de tv-uitzendingen worden teruggekeken. Het onderzoek uit 2010 '*Almere, stad zonder krant*', onderzocht de berichten van de omroep, het waren voornamelijk korte berichten. In sommige gevallen komt een wethouder of ambtenaar aan het woord die toelichting geeft op een besluit. En, om de omroep – die in de scorelijstjes van de provinciale omroepen zelden bovenaan staat, om het aardig uit te drukken – in perspectief te plaatsen, wordt met verve verteld dat de Open Dag in oktober 2014 op dat industrieterrein bij Lelystad zo'n 1.400 bezoekers trok. En wat dat gesloten Kantoor Almere betreft: 'Almere krijgt van ons politiek meer aandacht dan Arnhem of Nijmegen van *RTV Oost*.' Dat valt in het kader van dit onderzoek moeilijk te checken. Feit is ook dat er in

Flevoland geen onderzoeksjournalistiek plaatsvindt, zoals in het Noorden en in Limburg om maar twee spraakmakende oorden te noemen, afgelopen jaren wel het geval was.

Wat wel een feit is, is dat directeur Berends zelf ook wel ziet dat er zaken drastisch anders moeten worden aangepakt in 'de provincie' als het gaat om het politiek-bestuurlijke nieuws. Als sublid van de commissie-Brakman heeft hij onder andere het voorstel gedaan om, in het kader van het belangrijkste advies van deze commissie – richt regionale mediacentra op – die fusie tussen kranten en omroepen te laten beginnen met het ter beschikking stellen door de omroep van alle ruwe content aan de kranten. Die kranten kunnen er dan zelf compilaties van maken, met eigen werk eromheen en dat op hun eigen site zetten.

'Niet scherpe' media

Als we het algemene beeld moeten samenvatten dat in Lelystad bij de provinciale omroep gegeven wordt van de politieke situatie in Almere, en de rol van de media hierin, dan ziet dat beeld er als volgt uit. De provinciale omroep volgt het nieuws dat is gebeurd, geeft geen achtergronden, aandacht voor het debat is er niet en het feit dat *Omroep Flevoland* een monopoliepositie heeft in de media 'maakt niet scherp'.

Niet dat *RTV Almere*, dat sinds augustus 2014 op zwart is gegaan wegens wanbeheer en omdat de gemeente er niet in wil investeren, een concurrent was. In tegendeel, 'dat stelde niets voor: gesubsidieerd plaatjes draaien', zegt lokale journalist Jeroen Oosterheert. In oktober 2014 kondigde ondernemer Willem Miermans aan de zendmachtiging ervan over te willen nemen voor zijn plan om een radiozender te beginnen onder de naam *MEDIA036*, met vooral 'feel good-programma's. In oktober is Sander Heijmen begonnen met een internetradiostation *Radio Constant*, die plaatjes draait die via internet gratis te gebruiken zijn.

Die 'niet scherpe' houding van *Omroep Flevoland* is met een voorbeeld te illustreren. De economische crisis heeft Almere in het hart geraakt, dat wil zeggen, de bouw is bijna stil komen te liggen. Dit betekent dat er veel met duur geld aangekochte grond nu braak ligt, onverkoopbaar. En dat betekent weer dat de gemeente in de boekhouding de waarde ervan heeft moeten afboeken, met meer dan 100 miljoen euro. Een omroep-verslaggever had hiervan in oktober 2014 vernomen, en dacht: 'daar maak ik een item van, volgende week, want deze week zitten we al vol.' De volgende dag bracht het *Financieele Dagblad* dit nieuws vrij groot, waarna het item toch nog sneller dan gepland moest worden gebracht. De manier waarop *Omroep Flevoland* aan nieuws komt is duidelijk: zij plaatst agendanieuws en persberichten van de gemeente, en af en toe de politieberichten, al doet de politie in Almere weinig persberichten uit, omdat er toch maar zeer weinig journalisten en media zijn die haar zouden kunnen controleren. De houding van de politie wordt door sommige journalisten omschreven als 'wat niet weet, wat niet deert'.

De slogan van de website van *Almere Deze Week* luidt: '*lokaal, betrokken, betrouwbaar*'. De slogan van de eenmaal per week verschijnende papieren krant luidt: '*Dé krant die Almere in beweging brengt!*' De bekeken papieren krant (22 oktober 2014) bevat een vijftigtal artikelen, de meeste tien tot twintig kolomregels groot en slechts een enkel bericht gaat over iets dat 'rumoer' genoemd zou kunnen worden: er zijn klachten over de geluidsoverlast van discotheek 'Eindelijk Weer!' Er staat één politiek bericht in: de SP wil haast maken met extra opvang voor asielzoekers. Van de 28 pagina's zijn er circa 20 gevuld met advertenties.

Het blad *Almere Dichtbij* telde op woensdag 12 november 2014 40 pagina's. Het blad, dat meer oogt als een krant, opent met de kop 'Zorggroep moet fors bezuinigen'. Er staan nog enkele korte stukjes in die men politiek-bestuurlijk zou kunnen noemen, zoals de oproep van het CDA om vrijwilligers in te zetten bij reanimatie en de online woonenquête die de SP wil gaan houden. Daar houdt het mee op. De rest van de krant wordt gevuld met faits divers, een Burger King die dicht gaat, schrijvers zoals Nico Dijkshoorn en Hafid Bouazza die bij mensen thuis voorlezen uit eigen werk, Gordon die de 'Windluifel' in de winkelstraat de Diagonaal opent. Verder veel sport en veel auto en driekwart van de pagina's is advertentie. De gelezen zaterdagkrant van *Almere Dichtbij* (15 november 2014) ziet er anders uit, die telt 16 redactie- en advertentiepagina's en vier pagina's *Stadhuis aan Huis*, de wekelijkse informatiepagina's van de gemeente Almere. Het bedrag dat de gemeente hiervoor aan de uitgever betaalt bedraagt volgens de redactie 3 ton en volgens het onderzoek uit 2010 zes ton, een bedrag dat ook door journalisten wordt genoemd. Een precies bedrag kan niet worden gegeven. Dat katern *Stadhuis aan Huis* bevat berichten over de Floriade van 2022, over de chipknip die wordt opgeheven, dat wethouder Pol certificaten heeft uitgereikt voor het Keurmerk Veilig Ondernemen. Er staan ook journalistiek geschreven stukken in, zoals 'Wijkbudget laat goede ideeën bloeien', over een kleurrijk 'bijenlint' dat bewoners van Almere Haven hebben aangelegd. Een halve pagina wordt besteed aan 'Nieuws uit de Gemeenteraad', ditmaal onder de kop 'Fracties verdeeld over tussenrapport Floriade'. De rede van negen van de tien fractiewoordvoerders worden in een vijftiental kolomregels samengevat. Wie deze samenvattingen maakt staat er niet bij. Volgens communicatie schrijft een van de journalisten dit verslag, dat als 'editorial' van de gemeente wordt gepresenteerd in dit betaalde katern. Aangezien schrijver dezes bij deze raadsvergadering aanwezig was, valt op dat de samenvatting niet begint met de rede van de leider van de grootste fractie, de PVV (die reglementair als eerste spreekt) en die sterk afwijzend staat tegenover het hele idee van de Floriade, maar met het positieve verhaal van D66. Deze partij wil een digitale klok die aftelt naar de feestelijke dag van de opening in 2022. In feite treedt de journalist van *Almere Dichtbij* dus even op als ambtelijk notulist. In het gewone deel van deze zaterdagkrant staat ook een column van burgemeester Jorritsma, inclusief pasfoto en als ondertekening 'Annemarie', dit keer over het nieuwe uniform van de Almeerse politieagenten: 'Ik moest er wel even aan wennen.'

In beide huis-aan-huisbladen staat geen nieuws uit de rest van Flevoland, zeker niet uit de rest van Nederland, laat staat internationaal nieuws. *Omroep Flevoland* zendt per week zo'n acht à negen nieuwsitems uit, op de site zijn er circa 50 per week te vinden, naast de teletekst-achtige berichten. Al is de provinciale tv niet initiërend, niet beschouwend, niet '*agenda settend*', men heeft af en toe wel een nieuwtje. Men berichtte in 2014 bijvoorbeeld dat de aanrijtijd van de brandweer niet de vereiste acht minuten bedraagt maar veertien minuten, en dat sommige artsen weggaan bij het Flevoziekenhuis in Almere. En soms, aldus de directeur, reageert 'de politiek' wel eens boos over de berichtgeving.

De gemeente Almere wil dat de omroep meer tijd uittrekt dan een paar minuten voor 'beleidsaandacht'. Zij willen uitzendingen van een uur, om het beleid uitvoerig te kunnen uitleggen. Volgens directeur Berends zou er nu ook een ondernemer in Almere met het plan rondlopen om een Goed Nieuws tv-zender te beginnen. Of die hiertoe wordt aangemoedigd door de afdeling communicatie van de gemeente is niet duidelijk. Journalisten in Almere noemen die afdeling

namelijk doorgaans de Afdeling Goed Nieuws Show. Dat de gemeente Almere niet van slecht nieuws houdt, dat is al vanaf het ontstaan in 1975 het geval geweest. Gepensioneerd woningbouwdirecteur De Vletter herinnert zich dat hij tijdens een van die voorlichtingsavonden voor aspirant-bewoners wel eens zei: 'Vertel naast al die lyrische verhalen ook eens iets negatiefs, zoals die donkere, koude winters hier. Maar dat deed men nooit'.

Informeel netwerk

Van een informeel netwerk in Almere moet de provinciale Omroep Flevoland het niet hebben. Redacteur Marco Penninkhof die al lang in Almere woont is lid van *De Herensociëteit*, waar ook enkele ondernemers en culturele types lid van zijn. Hij hoort er zelden iets interessants of mag er niet over berichten als lid van deze sociëteit. Er wordt wel gezegd dat de ondernemer die zowel in het bestuur van de voetbalclub FC Almere City zit als ook golft en nog wat andere bestuurlijke activiteiten heeft, veel informele invloed heeft. Maar er wordt meer geklaagd over het ontbreken van een netwerkcultuur in de stad.

Belangrijkste hindernis voor die goedwillende maar schaarse journalisten op weg naar nieuws is het feit dat ambtenaren geen lid zijn van deze of andere informele netwerken (bijvoorbeeld sportverenigingen, golfclub, schouwburg). En niet alleen de bronnen binnen *Omroep Flevoland*, maar eigenlijk alle bronnen – zelfs raadsleden – bevestigen deze indruk: 'In Almere bepalen de ambtenaren alles'. En die zijn, ondanks alle ogenschijnlijke openheid van de gemeentecommunicatie, moeilijk tot zeer moeilijk te benaderen. Al was het maar om deze simpele, maar fatale reden: de ambtenaren uit het middenkader en de hogere ambtenaren wónen niet in Almere. Die wonen in Amsterdam, in Utrecht, in Zwolle, of in Het Gooi.

In de oudere delen van Flevoland, Noordoostpolder en Oostelijk Flevoland woonden de ambtenaren ook in Emmeloord of Lelystad. Die hadden het 'DNA' van die omgeving. In Almere ontbreekt dat bij veel van de 1.700 ambtenaren. Die weten niet waar het 's nachts onveilig is. Dat versterkt de procesmatige aanpak van alles wat men doet: alles is een project. Dat versterkt ook het interim-management-karakter van veel gemeentebestuur. In de woorden van directeur Berends: 'In Almere is er geen Rode Hoed, is er geen debatcentrum De Balie, zoals in Amsterdam. Er is wel een Rotary, er is wel een Lions, die praten wat onder elkaar maar hebben nauwelijks contact met die ambtenaren. En een publiek gesprek komt niet op gang.'

Communicatie onder regie

Wie een tijdje in Almere vertoeft, verbaast zich over de grote hoeveelheid media die de gemeente zelf inzet, en ook over de diversiteit aan methoden om burgers hun zegje te laten doen. Wethouder Frits Huis (Leefbaar Almere) heeft naast Ruimtelijke Ordening en Cultuur ook 'de communicatie' in zijn portefeuille. Die communicatie vertaalt hij op zijn eigen rondborstige wijze. De pers noemt hij reactief, niet proactief, en zelfs reactief slaapt men liever. Een voorbeeld. In een interview met Paul van Liempt van de landelijke commerciële radiozender *BNR* vroeg Van Liempt hem of er niet te veel PVV-ers wonen in Almere. 'Veel te veel', antwoordde Huis. Geen journalist uit Almere die dit oppikte. Pas toen de PVV in de Raad hem erover interpelleerde, kwam zijn uitspraak op *Omroep Flevoland*, en in *Almere Dichtbij*. 'Er is hier geen krant, geen columnist die zoiets oppikt en er over schrijft. *Omroep Flevoland* heeft trouwens ook een dédain voor gemeentepolitiek, dus het is hier schraalhans keukenmeester.'

Zelf doet hij aan directe communicatie met 'de burger'. Hij is de enige wethouder die gewoon met de bus vanuit zijn 'kern' Almere Haven naar het stadhuis gaat en dan bij de bushalte en in de bus zelf een praatje aanknoopt. 'Want, kijk, de goegemeente interesseert zich geen ruk voor de gemeentepolitiek. Maar toch wil ik meer reacties van burgers. Want, tja, die netwerkborrels, altijd de twintig *'usual suspects'*. Het zijn gescheiden werelden, die van de burgers en die van het bestuur.' Huis wil in het kader van 'de bestuurlijke vernieuwing' – een van de drie punten van het coalitieprogramma – een 'soort SRV-wagen, met een mobiele wethouder erin. Gewoon toeren door de stad, laat men maar binnenstappen met hun problemen en oplossingen'.

Hoe strak de digitale informatievoorziening door de gemeente Almere is geregeld, en hoe gebrand men is op het behouden van regie over alles wat met communicatie verband houdt laat zich aflezen uit twee feiten, een incidentje met tv-omroep *Powned*. De verslaggevers waren eind 2012 niet welkom bij de aftrap van de actie '*Vast en Zeker*' om samen met de Bovag de autobezitters in de gelegenheid te stellen gratis hun nummerbord nagelvast te laten monteren – uit diefstalpreventie. Voor dat 'evenement' was de lokale en regionale pers uitgenodigd, maar die was niet komen opdagen. Wel meldden verslaggevers van *Pownews* zich bij de Bovag, waarop de burgemeester liet weten dat deze niet welkom waren. Dat werd een relletje en er kwam een Wob-verzoek om het communicatiehandboek te mogen inzien. Dat is intussen op internet gezet. Burgemeester Jorritsma liet het protesterende *Powned* weten dat het hier een bijeenkomst betrof en niet een persconferentie, en dat zij daarom zelf mocht bepalen wie zij daarvoor uitnodigde. De website *Almere.nl* is een verhaal op zich. Aangezien het algemene telefoonnummer van de gemeente – 14 036 – een call center is, is het geen wonder dat het antwoord op de vraag wie nu het hoofd van de afdeling communicatie is in Almere, luidt dat die naam 'om privacy redenen' niet gegeven mag worden. En dat doorverbinden ook niet mogelijk is.

Als je zelf die site *almere.nl* benadert krijg je deze mogelijkheid: 'Kies de categorie voor het product waarvoor u een afspraak wilt maken op het stadhuis'. Dat zijn veel categorieën: paspoort, bouwvergunning, geslachtsverandering, alles kan in Almere. Alleen het 'product' communicatie staat er niet bij. Slechts via een journalist wordt het telefoonnummer van 'De Perstelefoon' duidelijk: 06-51002107. Wel is er op de site een foto van een kekke mevrouw, met als bijschrift 'Vraag het Ally'. Daar kun je je vraag intikken. Dat deed ik, maar kreeg geen antwoord. Ally is, net als in de scifi-film *She*, een computer.

Inspraak

En toch, de gemeente Almere biedt niet alleen veel informatie, men biedt ook veel mogelijkheden tot inspraak dan wel het maken van een opmerking over dit of dat. Een greep uit de mogelijkheden. Burgers kunnen een brief schrijven aan de Raad. Zo'n brief schrijft bijvoorbeeld de directeur van de bibliotheek en wel een protestbrief tegen de voorgenomen bezuinigingen. Burgers kunnen een e-petitie organiseren. Burgers in de wijken van sommige van die stadskernen kunnen intussen zelf het beheer overnemen over de groenvoorziening of de inrichting – 'zelfbeheer' gedoopt - van het park en krijgen daarvoor een budget en kunnen 'experts' inschakelen van de gemeente. Die, volgens critici, dan wel 'wat randvoorwaarden meenemen, zodat je nog niets zelf kunt bepalen'. Op centraal niveau is er bijna elke donderdag een zogeheten Politieke Markt, bedacht door Jan Dirk Pruijm met het oog op dualisme en bestuurlijke vernieuwing. Burgers kunnen dan bij politieke partijen binnenlopen met hun vragen en suggesties, of in de wandelgangen raadsleden en

wethouders aanspreken. Van deze mogelijkheid maken doorgaans tussen de tien en vijftien Almeerders gebruik, ook meestal dezelfde.

In de top-down-benadering die de gemeente Almere tot nu toe hanteerde als het gaat om de inrichting van de stad en de houding tegenover de burgers, ontbreekt daarom ook niet een afdeling die omschreven kan worden als de lokale afdeling van het Centraal Bureau van de Statistiek. Elke twee jaar wordt er een representatieve steekproef gehouden onder de bevolking met vragen over van alles en nog wat: de tevredenheid over de gemeentelijke diensten, de besteding van de vrije tijd, het mediagebruik, en het vrijwilligerswerk dan wel de mantelzorg – samen ‘burgerkracht’ genoemd. Die opiniepeiling wordt ‘Almere in de Peiling’ genoemd. De laatste werd in oktober 2012 gehouden en in oktober 2014 is er weer een gehouden, waarvan de uitkomsten ergens in 2015 worden gepubliceerd. Het is interessante lectuur. De helft van de ondervraagden is trots op Almere. Bij de stad Almere voelt zich slechts 21% betrokken, bij de eigen buurt of wijk 31%. Belangrijker voor ons onderzoek is de vraag hoe de Almeerders op de hoogte blijven van gemeentezaken. Bijna 70% vindt de gemeente klantvriendelijk, maar slechts 40% vindt de gemeente ook betrouwbaar. De begrijpelijkheid en toegankelijkheid van de gemeentelijke informatie wordt minder gewaardeerd dan in de peiling van 2010, al schommelt het percentage nog tussen de 60 en 40%. De helft leest *Stadhuis aan Huis* nooit of slechts af en toe. Iets meer dan de helft is tevreden met de informatie van *Stadhuis aan Huis*, een derde haalt zelf zijn informatie van internet, een derde leest het op de digitale nieuwsbrieven van de gemeente (waarom men zich zelf moet abonneren, wat maar 7% doet) en bijna een derde heeft graag folders en brochures. Wat betreft de techniek die men gebruikt, circa 85% gebruikt een laptop, 85% gebruikt zijn smartphone, 71% zijn gewone pc, en 40% zijn tablet, zoals de Ipad. Het begrip ‘*Burgerkracht*’ is ook altijd onderzocht. Zo blijkt de generatie ‘Bedrijvige Senioren’ (50-70 jaar) het meest actief, en de ‘inactieve jongvolwassenen’ het minst. Of en hoe dit laatste gegeven samenhangt met het gebruik van de media is niet onderzocht. Recent onderzoek laat echter zien dat Nederlanders onder de dertig jaar geen bladen – ‘dode bomen!’ - meer lezen. Deze digitale generatie heeft, als men het ruim wil zien, dus minder burgerkracht dan de oudere generatie, die veel meer fysieke contacten heeft in de wijk of daarbuiten.

Nieuwe vormen van communicatie

Het opmerkelijke feit doet zich in Almere dus voor, en elders hoeft het niet veel anders te zijn, dat de jongeren onder de dertig jaar geen papier meer lezen, over de minste ‘burgerkracht’ beschikken, maar tegelijkertijd, althans in Almere, de (nog) enige groep is die zich voluit Almeerder voelt. Gesprekken op de Hbo-opleiding Windesheim, maar ook daarbuiten, bevestigen het beeld: de Almeerders die hier geboren zijn voelen zich voluit Almeerder, willen hier niet meer weg, voelen zich dus niet langer ‘economische vluchteling’. Deze groeiende groep jonge Almeerders voelt zich dus Almeerder als geen andere leeftijdscohort maar interesseert zich niet voor de gemeentepolitiek. Misschien is dit van alle tijden, ze hebben andere dingen aan het hoofd: onderwijs, uitgaan, baan zoeken, enzovoorts. Toch stelt dit gegeven de gemeente wel voor problemen. Overall in Almere hoor je dezelfde klacht: ‘Het is zo moeilijk contact te krijgen met de bewoners.’ Volgens journalisten heeft de gemeente sinds de start in 1975 nog nooit nagedacht over de vraag hoe de communicatie moet verlopen met die helft van de bevolking die niet Nederlander van geboorte is. En of de communicatie met Jan, Jaap en Bep toch niet anders is, eenvoudiger, dan met Sahim en Aisha, of andere namen uit de circa 135 nationaliteiten in de stad.

Hoewel de PVV met 9 raadszetels de grootste partij is in Almere werd en wordt Almere gedomineerd door twee partijen, de VVD en de PvdA (nu elk slechts 5 van de 39 zetels). Waarbij de PvdA van oudsher de 'managerspartij' is, die tot 2014 ook de belangrijkste partij was, ook als het gaat om de communicatie met de burgers. En die communicatie verliep altijd top-down, en in ruime mate dus.

Maar ook technocratisch. Alles is geregeld, ook de informatie over B&W en de Raad, via het *Raadsinformatiesysteem* (RIS). Je kunt werkelijk alle openbare documenten opzoeken die je maar wilt inzien. Er zijn tal van methoden bedacht om die 'transparantie' en die 'inspraak' van de burgers te regelen. Maar het oordeel van journalist Jeroen Oosterheert is niettemin bikkelhard: 'Ha, inspraak! Allemaal schijn, want de plannen zijn al lang klaar. En niemand die daar nog iets aan kan veranderen.'

Anderen, zoals De Vletter, wijzen erop dat in nieuwere stadsdelen de toekomstige bewoners wel degelijk zelf de hele wijk konden ontwikkelen en beheren. En dat bij renovatieprojecten bewoners veel inspraak hadden. Als een van de bewoners toch niet zijn zin kreeg, dan werd dat uitvergroot door de PVV.

Maar er moet wel iets veranderen in die relatie tussen overheid en burger. De meeste burgers van Almere hebben, meer nog dan elders in het land, nooit enige interesse kunnen of willen opbrengen voor het lokale bestuur. De overheid zou voor hen zorgen en zij zelf waren bezig met hun eigen leven vorm te geven. Dat is nu veranderd met ingang van begin 2015: de zogeheten drie decentralisaties, van Rijk naar Gemeente, van allerlei voorheen landelijke taken inzake jeugdzorg, mantelzorg, en, ja, wat niet voor zorg. De gemeente krijgt, zegt men, meer taken met daarvoor minder geld. Dat betekent een andere 'cultuuromslag' dan men toch al van plan was door te voeren in Almere. De gemeenteraad was er in november 2014 druk mee bezig. Waar ging de zorg naar uit? Niet naar die extra taken voor de gemeente, die zijn vanuit Den Haag opgelegd, die zijn niet terug te draaien vanuit één gemeente. En de zorg van de Raad ging in november 2014 ook niet over wat het allemaal gaat kosten en wat deze extra taken zullen betekenen voor de begroting en de taken in het Coalitieakkoord. De zorg ging hierom: hoe maken wij de burgers duidelijk 'waar ze aan toe zijn'? Ook ging het uitvoerig, tenslotte moeten er tien partijen het woord voeren over hetzelfde onderwerp, over de vraag hoe de burgers bezwaar zouden kunnen maken tegen de komende regelingen en over de bezwaartermijn en de juridische aspecten ervan.

Gezegd moet zijn dat die Raadsleden tamelijk zakelijk spreken, ook tamelijk kort van stof zijn en in het algemeen positief gestemd zijn, zelfs de oppositiepartijen. De elders opgedane ervaring dat de Raadsleden bij specifieke onderwerpen in het algemeen van toeten noch blazen weten, geldt hier niet, althans niet in de bijgewoonde vergadering. De opmerkelijk eensgezinde zorg was: 'Hoe vertellen wij het de burgers?' En even opmerkelijk was dat bijna elk raadslid inging op een variant van de juridische formulering van de te nemen beleidsmaatregelen, om juridische problemen van de kant van de burgers te voorkomen.

Maakbare stad zonder ziel

In Almere denkt dus vrijwel iedereen – B&W, ambtenaren, raad – technisch, beleidsmatig en vooral juridisch: is 'het proces' goed? Ofwel: kunnen wij zelf hierop worden afgerekend? Vandaar de indruk die heel Almere maakt: het is goed bedoeld, maar vooral technocratisch, bestuurlijk, planmatig en ambitieus. 40 jaar groei, grenzeloze groei, heeft de stad op het spoor gezet dat alles

maakbaar is: de zich eindeloos uitbreidende stad zelf, de voorzieningen en eigenlijk ook het imago en 'de sfeer' van de stad. Wie je ook spreekt, van de fanatiekste fan van Almere tot de grootste criticaster, het oordeel is op dit punt eensluidend: tja, die ziel, dat gevoel, die cohesie, die samenspraak, not here!

Almere is een ongelooflijke stad. Een experiment zonder weerga in Nederland. Maar als er één ding duidelijk wordt na zo'n lange rondgang door al die kernen, door al die wijken, en door vooral dat centrum, dan is het dit: mensen komen in Den Bosch wonen, of in Den Haag, ook omdat men van die stad houdt. Mensen komen naar Almere omdat men nog steeds van Amsterdam-West houdt, omdat men niet anders kan, omdat men een leuke (onderwijs)baan daar kan krijgen. Kortom; men houdt van Almere omdat men er beter van denkt te worden, niet vanwege die stad zelf. Ook daarom heeft men weinig behoefte aan media in en over Almere. Men leest eventueel nog een landelijke krant, men luistert naar commerciële radio. En ja, men pakt het huis-aan-huisblad van de mat of uit de bak bij het stadhuis als men daar toch toevallig moet zijn voor een vergunning, een paspoort, of die geslachtsverandering, als men daar toevallig behoefte aan heeft.

In Almere is het, veel meer dan elders in Nederland, de burgers aan de ene kant, de gemeente aan de andere kant. De gemeente heeft vanaf 1975 een DNA ontwikkeld, dat van het 'aan de knoppen draaien'. Men draaide wat, die mammoettanker zou een slagje draaien zodat de effecten ervan vijf jaar later zich zouden laten zien. Die 'knoppendraaiers' van na 1975 hadden, heel begrijpelijk, weinig kaas gegeten van de toekomst in maatschappelijk opzicht. Wie wel? Natuurlijk, men plande deze kern en die kern, dit stadion en dat park, makkelijk. Maar niemand had in 1975 voorzien dat in 2015 de helft van de bevolking geen Nederlands zou spreken. De gemeentelijke website is bijna geheel in het Nederlands, slechts een fractie van de berichten is ook in het Engels.

De Digitale Stad en Almere.nl

Dat Almere in zijn communicatie met de burgers, afgezien van die wekelijkse paar pagina's *Stadhuis aan Huis* in het huis-aan-huisblad *Almere Dichtbij*, vooral inzet op digitale communicatie, dat is op zich niet verwonderlijk. Maar er is hierover wel het één en ander op te merken.

Er zijn enkele nieuwssites. *Persbureaualmere.nl* is er één, eigendom van Henk Struik, dat ook politieke berichten plaatst. De site bevat nauwelijks eigen nieuws, de meeste berichten zijn afkomstig van de huis-aan-huisbladen, de politie of de gemeente. *Almere.straatinfo.nl* is een site met allerlei statistische en praktische gegevens per buurt en straat, het aantal huizen dat te koop staat, het aantal auto's en brommers; een soort CBS in Almere. Er staan geen gewone nieuwsberichten op.

Almere.org is een andere site, eigendom van de Stichting Almere Digitaal, van Almeerder Peter Aggenbach. Ook deze site bevat nauwelijks eigen nieuws. Al is Aggenbach een verhaal apart. Via zijn persoon wordt de digitale ontwikkeling van de afgelopen tien jaar duidelijk. Niet alleen in Almere maar vrijwel overal in Nederland stapten gemeenten af van het idee om een zogeheten Community-site te (laten) bouwen, waarop niet alleen de gemeente, maar ook het bedrijfsleven en de burgers en de verenigingen en dergelijke een plaatsje zouden kunnen krijgen.

In de beginjaren van internet als massamedium, vanaf halverwege de jaren negentig, ontstonden in vele steden stichtingen die zich *De Digitale Stad* noemden (kortweg DDS). Die stichtingen

bestonden uit vrijwilligers maar werden ook gesubsidieerd door de gemeenten zoals Amsterdam, Eindhoven, Leiden, Amersfoort, en Almere. In Almere richtte oud-zeefdrukker en ondernemer Aggenbach, die vanaf 1995 als webdesigner werkte voor de gemeente, ook zo'n stichting op: *De Stichting Digitaal Almere*. Het doel: zo veel mogelijk Almeerders zo snel mogelijk op het internet te krijgen, liefst verbinding leggend met elkaar. Dat leek, in de geografische archipel die Almere werd en waar de bevolking meer langs elkaar heen leefde dan met elkaar, van een grote urgentie. Aggenbach had allerlei ideeën, zoals *The Internet Plaza*, kortweg TIP genoemd, dat zo'n digitale Community moest gaan vormen, bestaande uit niet alleen gemeente, bewoners, bedrijven en instellingen, maar ook interesses en locaties en dergelijke. In 2000 kreeg hij ruzie met de gemeente, naar eigen zeggen omdat hij als ondernemer een homepage voor de VVD had gebouwd, hetgeen de dominante politieke partij PvdA geen aanbeveling vond voor voortzetting van zijn functie. Volgens hem hadden de gemeenten in die tijd ook niet goed door hoe internet zich zou ontwikkelen. En toen men in de jaren na 2000 wel doorkreeg dat internet hét communicatiemiddel zou kunnen worden in de samenleving, toen hield men subiet op met steunen en subsidiëren van al die stichtingen zoals *De Digitale Stad*. Men wilde het nu allemaal zelf doen, dat wil zeggen zich beperken tot een site van de gemeente alleen. Sindsdien is de relatie tussen Aggenbach uit Almere Buiten en zijn voormalige werkgever alleen maar verder verzuurd en geldt hij als een rancuneuze dissident. Want als ict'er en zelfs nerd ging hij door met het bouwen van alle mogelijke sites, waarvan sommige erg leken op de jaren lang populaire site *Second Life*. 'Met het om zeep helpen van die DDS-stichtingen zette men ook overal een groep vrijwilligers bij het grof vuil die met heel hun hart en ziel de lokale gemeenschap wilden dienen. Heel dom dus. Nu doen ambtenaren dat die hier niet eens wonen. Belangrijker werden zijn activiteiten als zelfbenoemde waakhond van de gemeente en al haar doen en laten. Met als onderliggende motivatie eerherstel van zijn persoon, op wie naar eigen zeggen na 2000 karaktermoord is gepleegd. Voor de gemeente geldt hij als dorpsgek die de hele dag door twittert en doet.

Aangezien dergelijke personen ook in andere gemeenten in hun eentje zorgen voor alternatieve journalistiek, soms rancuneus en soms echte onderzoeksjournalistiek bij gebrek aan een serieuze pers, zijn dergelijke eenlingen een belangwekkend fenomeen. En aangezien de gemeente zelf zo veel mogelijk stukken digitaal toegankelijk maakt, en ook in de interne en externe communicatie zweert bij alles waar het woord digitaal in voorkomt, is het voor digitaal vaardige mensen een uitdaging om alle mogelijke informatie op te diepen uit de krochten van internet en openbare informatie en uitlatingen die burgemeester, wethouders en raadsleden ooit deden in de media, op te slaan en later desnoods te gebruiken voor weer een 'zwartboek' of een 'Mind Map' waarin zo veel mogelijk lijnen getrokken worden tussen personen, politici, instellingen en bedrijven, om iets aan te tonen. Sommige van die eenlingen waren de gemeente vaak net een stap voor. Begon de gemeente *Almere.nl*, dan deponeerde iemand als Aggenbach *Almere.nu*, *Almere.org*, *Almere.cc*, enzovoort. Of domeinnamen als *Almere Groene Stad*, *Almere Smart City of Almere Smart Society*, thema's waarmee de stad zelf graag scoort.

Aggenbach wordt intussen door 'het stadhuis' zo gehaat dat men hem blokkeert waar men kan en zelfs weigert om te gaan met mensen die hem volgen via zijn sites of zijn twintig twitteraccounts. Van die twitteraccounts heeft hij er een twintigtal, en telkens meer en andere, zodat hij er meer creëert dan zijn tegenstanders op het stadhuis kunnen blokkeren. www.dial.nl, www.scoop.it, www.AlmereSmartSociety.nl/map, www.joomla.almere.org. Het is maar een losse greep uit al het

digitale dat deze nagenoeg werkloze ondernemer dagelijks vanuit een zijkamertje in zijn huis in Almere Buiten produceert, als hij niet zijn enorme hond aan het uitlaten is. Wat het politieke effect is van zijn gedreven obsessief te noemen activiteiten is moeilijk te zeggen. Maar zeker is dat hij met al zijn digitale dwarsverbanden en archivering van wat ook, wel een soort schaduwarchief heeft aangelegd van alles wat er in zijn ogen in Almere niet deugt. Zelf komt hij nooit op het stadhuis, maar dat hoeft in deze digitale wereld volgens hem ook niet.

Activiteiten van dergelijke digitale 'lone wolfs' zijn in andere gemeenten ook merkbaar. De bewindslieden en ambtenaren vinden die activiteiten erg onaangenaam omdat ze vaak hardhandig worden herinnerd aan dingen die zij gisteren zeiden of beloofden, maar daarna nooit deden. Of de burgers dit soort guerrilla-achtige sites weten te vinden en waarderen is maar de vraag. Het gaat vaak om heel gedetailleerde informatie en dan moet je wel erg in de gemeentepolitiek zijn geïnteresseerd. Wat zeker in Almere niet het geval is. Niet alleen was de opkomst bij de laatste gemeenteraadsverkiezingen met 40% zes procent lager dan het landelijke gemiddelde, ook is het maar de vraag of al die digitale informatie wel overkomt. Directeur Nik Smit van Almere City Marketing laat het vaak wel onderzoeken, hoe mensen op de hoogte raakten van een van zijn evenementen. 'Van een kennis' is dan het meest gehoorde antwoord. Slechts een klein deel zegt: via de media. Smit: 'Dan roept men: 'Is er een Havenfestival? Goh, dat wist ik niet!' Terwijl men zelf in Almere Haven woont!'

Conclusies

Almere is sinds het ontstaan ervan in 1975 een ongelooflijk succes. Waar anders is een dergelijk groot terrein volgebouwd met diverse woonkernen, volgens een utopisch plan? Nergens, ook niet in Zoetermeer of Hoofddorp. Almere is een stad geworden die misschien wel de toekomst is van hoe Nederland er ooit zal uitzien. Amerikaans in zijn ruimtelijke en sociale gedaante, beetje Los Angeles allemaal, maar nog steeds zo Nederlands in zijn ambitie van de Verzorgingsstaat. Almere is de droom van het Nederland in de jaren '70, en van elk decennium dat daarop volgde - elke stadskern heeft zijn eigen 'tijdgeest' - en is nu dus ook de droom van Nederland in de 21^e eeuw: wie het geld, de creativiteit en de energie heeft bouwt zijn eigen huis, zijn eigen toekomst, zijn eigen Utopia. En daar begint de uitdaging van de toekomst voor Almere, misschien wel van heel Nederland: hoe kunnen wij al die individuele Utopia's combineren met de noodzakelijke cohesie van de hele groep? En wat is de rol van de onafhankelijke media hierin?

Almere is in dit opzicht een leerschool van de toekomst. Zogenaamd interesseren de meeste burgers zich niet voor onafhankelijke media. Men zegt dat men zelf wel Googlet wat men wil weten. De gemeente weet heel goed hoe men een Goed Nieuws Show moet brengen via alle kanalen van oude en nieuwe media, behalve de persoonlijke aanpak van praten met burgers. Daar heeft men '*Almere in de Peiling*' voor. De burgers interesseren zich dus niet of nauwelijks voor gemeentepolitiek. Zij die zich er wel voor interesseren komen niet aan hun trekken. De schaarse journalisten in Almere weten niet goed wat ze wel en niet kunnen en moeten publiceren, zijn enigszins sceptisch, zo niet cynisch geworden. Ook omdat men weet: 'Wij schrijven voor tante Bep in Almere Buiten en die is niet geïnteresseerd in politiek'. Die is wel geïnteresseerd in de dienstverlening van de gemeente, en die is er in grote mate. De ambtenarij voelt zich vaak een soort Zonnekoning, oppermachtig over alle processen, inclusief de nieuwsvoorziening. Er zijn schrijvende gevallen bekend waarin burgers om steun vroegen voor een ernstig ziek familielid en die dus een combinatie van zorg nodig had. Toen uiteindelijk een ambtenaar zich met de zaak bemoeide 'deed hij alsof hij zelf die voorziening uit eigen zak moest betalen'.

Als er iets niet gaat zoals gepland, zoals met die *Powned*-journalisten, dan reageert het stadhuis krampachtig. Het vacuüm tussen ‘de burgerij’ en het ambtenarenapparaat wordt steeds groter. Persberichten worden vaak bijna integraal overgenomen door de huis-aan-huisbladen, ook vaak door *Omroep Flevoland*, feiten worden niet of nauwelijks meer onderzocht, journalisten hebben geen tijd of geen zin. De gemeenteraad moet het in dit politiek-mediale luchtledige vrijwel allemaal zelf doen. Zij heeft geen onafhankelijk kanaal voor informatie, niet om te ontvangen, niet om te zenden.

In oude gemeenten voelen de meeste bewoners zich ‘lid van de gemeente’. In Almere niet, alleen de jongeren dus. De rest woont, werkt, recreëert in Almere, maar voelt zich niet erg betrokken bij het politiek-bestuurlijke nieuws. Dat is de vreemde situatie anno 2015: de Almeeders die zich als enige groep ook echt Almeerder voelt, is nog minder geïnteresseerd in de politiek dan de ouderen.

Slotconclusie

Almere is en blijft een zonnig, maar ook ietwat doorgeslagen technocratisch concept. Het bestuur bestuurt over een gebied maar regeert niet namens de bevolking. Die bevolking heeft weinig media om zich vertegenwoordigd te voelen en maakt ook weinig aanstalten om via inspraakmogelijkheden meer te zeggen te krijgen over het wel en wee in hun stad.

Sommige waarnemers die hier al decennia wonen en de politiek van binnenuit kennen zeggen ronduit: ‘De gemeente heeft intussen wel een echt extreme info power’. Ook omdat een onafhankelijke ombudsmanfunctie ontbreekt, is de verhouding tussen de gemeente en de burgerij extreem onevenwichtig. Voor de bewoners zou het nauwelijks mogelijk zijn om serieus met zaken om te gaan. Ze hebben daar ook de hulpmiddelen niet voor. De PVV speelt hier met succes op in. Want feiten worden door hen niet onderzocht, bijna alles gaat om beeldvorming. Hoe de communicatie zal verlopen met de helft die niet van Nederlandse afkomst is, is een vraag die op het stadhuis nog maar weinigen zich stellen.

De dominantie van de gemeentevoorlichting mag groot zijn, in dit digitale tijdperk kunnen zich gemakkelijk opposanten aandienen die vrij snel en vrij succesvol een digitale guerrilla kunnen starten tegen al die vrij mechanische, zo niet gekunstelde overheidsvoorlichting. Als de huidige economische stagnatie zich doorzet, als de groei van bevolking en stad Almere blijft haperen of zelfs in omgekeerde richting gaat ontwikkelen – dat wil zeggen nóg minder banen voor de jongeren – dan is de vrees bij enkele gesprekspartners dat er dan uiteindelijk ook hier misschien wel *banlieues* kunnen ontstaan. Op korte termijn is het realistischer dat door die politiek-mediale leegte die overal in Almere voelbaar is, bij aanhoudende economische crisis, met dat versplinterde politieke landschap in de gemeenteraad en met die nieuwe zorgtaken voor de gemeente in werking, de politiek net zo wisselvallig zal blijven als in het afgelopen decennium. Of nog heftiger electorale verschuivingen zal laten zien.

Want, ten slotte, leidt de dominantie van B&W in de informatievoorziening er ook toe dat de gemeenteraad nog meer ondergesneeuwd is geraakt dan elders het geval is waar wel nog lokale kranten de gemeentepolitiek goed volgen. In de Haagse politiek bepalen de landelijke kranten en media voor een aanzienlijk deel het aantal en de aard van de Kamervragen aan de bewindspersonen. In Almere komt het maar sporadisch voor dat een raadslid op basis van een bericht in het huis-aan-huisblad of op de provinciale televisie een vraag stelt. En wat betreft hun

eigen profilering als raadslid, ze kunnen alleen zelf een sociale mediastrategie ontwikkelen met veel Twitteren en veel Facebook, om de buitenwacht op de hoogte te stellen van wat ze in het stadhuis zoal hebben gedaan. Voor het raadsverslag in *Stadhuis aan Huis*, het zaterdagkatern van de Gemeente in *Almere Dichtbij*, is men afhankelijk van een door de gemeente betaalde journalist die de hele rede in een paar honderd woorden samenvat. Het dualisme in de gemeentepolitiek is hier, in Almere, in elk geval niet gelukt, hoe veel inspraakmogelijkheden er formeel ook zijn. Een externe waakhond in de vorm van kritische onafhankelijke media, is nauwelijks nog te horen in deze fraaie, uitgestrekte archipel in de polder.

1.4 Veldwerk Barneveld

Barneveld: nog niet afgeschreven media

Barneveld is een middelgrote gemeente van 50.000 inwoners in de Gelderse Vallei ten oosten van Amersfoort. De gemeenteraad bestaat uit zes partijen, van groot naar klein: SGP, Pro'98 (een samenwerking tussen PvdA, D66 en Progressief Barneveld), ChristenUnie, CDA, VVD en Burger Initiatief. Het college wordt gevormd door de burgemeester van het CDA en wethouders van CDA, SGP, VVD en ChristenUnie.

Rijke geschreven media

De tijd heeft niet stilgestaan in Barneveld, maar lijkt wel iets minder hard gegaan dan elders in Nederland. Barneveld heeft met de Barneveldse Krant een onafhankelijke, dagelijkse en betaalde lokale krant die volop aandacht besteedt aan politiek-bestuurlijk nieuws. Daarmee is Barneveld uniek in Nederland.

De Barneveldse Krant, uitgegeven door het Barneveldse mediabedrijf BDU, heeft een oplage van 10.000 exemplaren. Uit de recent gepubliceerde Communicatiekaart van Nederland blijkt dat gemiddeld 29 procent van de abonnees de krant doorgeeft aan anderen. Het bereik is dus veel groter dan de werkelijke oplage. Zo ontstaat een brede lezersschare, waardoor de Barneveldse Krant een centrale plek vervult in de gemeentelijke informatie- en nieuwsvoorziening.

Naast de Barneveldse Krant is er nog een lokale krant, het wekelijkse, gratis huis-aan-huisblad Barneveld Vandaag, dat regelmatig politiek-bestuurlijk nieuws brengt. En zo kan het dat bij vergaderingen van de Barneveldse gemeenteraad – zowel de raads- als de commissievergaderingen – nagenoeg altijd een lokale journalist aanwezig is. Dat is uitzonderlijk in de hedendaagse Nederlandse situatie, en voor een middelgrote gemeente waarschijnlijk, opnieuw, een unicum voor Barneveld.

Medialandschap

Hoewel het medialandschap in Barneveld rijk is als het gaat om aandacht voor politiek-bestuurlijk nieuws, kun je niet zeggen dat het pluriform is. Het is vooral de Barneveldse Krant die de toon aangeeft. Barneveld Vandaag doet ook mee – zijn oplage is 20.000, waarmee nagenoeg alle Barneveldse huishoudens het ontvangen – maar omdat het wekelijks verschijnt vervult het geen leidende rol.

Barneveld Vandaag is een uitgave van Wegener die in 2006 gelanceerd werd als concurrent van de Barneveldse Krant. In eerste instantie verscheen het vier keer per week, daarna drie keer en, wegens dalende advertentie-inkomsten vanaf 2008, nu nog één keer per week in een model waarin berichten doorlopend op de website worden geplaatst en eens per week worden 'samengevat' in een gedrukte huis-aan-huiseditie. Inmiddels is het oorspronkelijke team van vier fulltime journalisten voor Barneveld Vandaag teruggebracht tot twee die bovendien ook de Gorcumse Courant verzorgen.

Ook de Barneveldse Krant is niet ongeschonden uit de crisis gekomen. In een grote reorganisatie van BDU in 2012 werd het team van twaalf medewerkers dat de Barneveldse Krant maakte, teruggebracht tot zeven vaste medewerkers en een groep freelancers. Daarbinnen vond een verschuiving plaats van verslaggeving naar bureauredactie. Van acht fulltime verslaggevers/redacteurs zijn er twee fulltime verslaggevers overgebleven. Vijf anderen verwerken kopij, doen

'content-regie' en sturen de freelancers aan. Het aantal artikelen dat de vaste redacteuren zelf schrijven verminderde hierdoor.

Met deze twee kranten is het Barneveldse medialandschap voor wat betreft politiek-bestuurlijk nieuws bijna volledig beschreven. De regionale bladen De Gelderlander – onderdeel van Wegener – en het AD, editie Amersfoort, berichten sporadisch over Barneveld, maar alleen indien het een regionaal verhaal betreft. Dat geldt ook voor het Reformatorisch Dagblad, dat in de regio een groot bereik heeft. De lokale en regionale omroepen besteden nauwelijks aandacht aan politiek-bestuurlijk nieuws uit Barneveld. Alleen Radio Barneveld, door vrijwilligers gerund, zendt de raadsvergaderingen integraal uit. Hoewel niet bekend is hoeveel mensen luisteren – het bereik is waarschijnlijk klein – wordt een raadslid er soms op aangesproken: 'Je was op de radio!'

Gemeenschapszin

Hoe kan het dat er in Barneveld nog zo veel lokale journalistieke activiteit is, terwijl deze in de rest van Nederland is gemarginaliseerd? Dat ligt misschien aan de hechte gemeenschap van Barneveld. De sociale samenhang is er erg sterk en dit uit zich in interesse voor lokale aangelegenheden. Ook het bedrijfsleven, met veel MKB en ZZP'ers, is lokaal geworteld. De Barneveldse Krant opent standaard met lokaal nieuws. Na het lokale nieuws volgt het regionale nieuws, daarna het, vaak lokaal en regionaal ingestoken, sportnieuws en ten slotte pas het binnenlands en buitenlands nieuws. In de Barneveldse Krant is, behalve politiek-bestuurlijk nieuws, ook ruim aandacht voor *human interest*: vermelding van behaalde zwemdiploma's met een foto tot persoonlijke portretten van Barnevelders die geëmigreerd zijn en vertellen over hun nieuwe leven. De krant doet daarmee verslag van bijna alles wat er speelt in de publieke sfeer. Kortom, de krant wordt gedragen door de sterke sociale samenhang in Barneveld en is tegelijkertijd een belangrijk middel waarmee die samenhang vormt krijgt.

Een andere verklaring van de sterke lokale journalistiek in Barneveld is dat de BDU nooit opging in een landelijk uitgeverconcern en zelf ook geen landelijke speler werd – hoewel het regionaal wel een sterke positie heeft in gratis huis-aan-huisbladen. Doordat bedrijf, krant en gemeenschap samen bleven vallen heeft de krant nooit zijn lokale focus verloren, iets dat in scherp contrast staat met bijna alle andere lokale en regionale kranten in Nederland.

Kritische journalistiek

De politiek-bestuurlijke berichtgeving in zowel de Barneveldse Krant als Barneveld Vandaag kunnen we onder de noemer 'kritische journalistiek' scharen. De journalisten schrijven zelf hun artikelen, leggen persberichten in principe terzijde of verrijken deze, doen eigen onderzoek, gebruiken waar mogelijk meerdere bronnen en hanteren hoor-en-wederhoor. Ze zijn in het bijzonder op zoek naar het nieuws dat verstopt zit, de pijnpunten. 'We zijn nu eenmaal toch een beetje een slecht-nieuws-show', noemt Theo van der Zalm van Barneveld Vandaag het. Een voorbeeld was een rapport van de commissie over het gemeentelijk handhavingsbeleid waarin ook kritische kanttekeningen stonden. Gemeenteraadsleden, zelfs die van de oppositie, wilden niet reageren. Hans-Lukas Zuurman van de Barneveldse Krant – die een opzette vermoedde tussen de partijen om een reactie te coördineren over een onderwerp dat ze niet goed begrepen – schreef vervolgens een stevig artikel waarin hij zich afvroeg of de raad het rapport soms 'in de bureaula' wilde doen verdwijnen. Dat leidde uiteindelijk wel tot reacties aan hem en tot een debat in de gemeenteraad. Juist het feit dat alles wat raadsleden en collegeleden doen, zeggen en verzwijgen,

in de krant kan komen, helpt de lokale democratie, vindt hij. Dat is extra nodig in de kleine gemeenschap van Barneveld waar het raadslidmaatschap vaak gecombineerd wordt met andere functies in de lokale gemeenschap, met alle mogelijke belangenverstrengelingen vandien. Theo van der Zalm zegt dat de gemeente niet goed in staat is om haar eigen tegenspraak te organiseren, dat ze het vertragend vindt werken, en dat de journalistiek het daarom moet doen.

De raadsleden die wij spraken¹, geven aan dat ze graag willen dat het debat in de gemeenteraad gevoerd wordt en niet in de media. In Barneveld is dat volgens hen trouwens meestal ook het geval, al proberen sommige raadsleden het debat naar zich toe te trekken door schriftelijke vragen in te dienen bij het college, die de vragen vervolgens publiceert waarna journalisten er soms op inhaken. De meeste raadsleden vinden dat het wel meevalt met de kritische journalistiek in Barneveld. Er worden wel kritische vragen gesteld maar deze lezen ze vaak niet terug in de krant. De journalistiek – men spreekt dan vooral over de Barneveldse Krant – wil toch vooral recht doen aan alle standpunten van alle partijen en heeft daardoor meer het karakter van verslaglegging dan van opinie, aldus de raadsleden.

Wethouder Hans van Daalen (Christen Unie, met onder meer welzijn, jeugd en Wmo in zijn portefeuille) ziet dat ook, maar hij merkt daarnaast op dat de krant zijn eigen kleur aan het nieuws geeft en dat het standpunt van het college zeker niet altijd de voorpagina haalt. Hij verkiest deze werkwijze boven de regionale krant waar hij in een eerdere functie bij een gemeente mee te maken had, want daar was het 'een en al zurigheid.' De relatie van de journalisten en de gemeentebestuurders in Barneveld kun je omschrijven als respectvol, hetgeen ook nodig is want in het kleine Barneveld kom je elkaar steeds weer tegen.

De kritische journalistiek uit zich ook in het 'politiek-bestuurlijk geheugen' van de betrokken journalisten. Ze komen na de collegevorming terug op zaken die in de verkiezingstijd zijn beloofd. En ze hebben een goede dossierkennis waardoor ze langlopende onderwerpen in perspectief kunnen plaatsen. Voorbeeld is de huisartsenpost van Barneveld. Deze was er eerst niet, maar kwam er, mede na aandacht van de Barneveldse Krant, in 2006, wel. Tijdens de afgelopen gemeenteraadsverkiezingen was het weer onderwerp van gesprek, want er was een kwestie met de openingstijden. Verschillende politieke partijen deden toezeggingen. De krant kwam daarop terug in oktober 2014, toen het stil bleef rondom het onderwerp, en wijdde er vervolgens, op basis van de reacties, een reeks stukken aan.

Sociale domein

De lokale media zijn vooralsnog niet heel erg bezig met de veranderingen in het sociale domein. Dat komt omdat de decentralisaties feitelijk nog moeten plaatsvinden. Het is voor de media zoeken hoe ze de berichtgeving gaan insteken: gaat de focus liggen op individuele gevallen – met het risico van incidentgerichte berichtgeving – of moet er juist aandacht zijn voor de structurele achtergronden? En hoe krijg je daar de vinger achter – de media kunnen niet aanschuiven bij keukentafelgesprekken. Hans-Lukas Zuurman maakt zich niet zo snel zorgen over informatie over individuele misstanden: 'Als het fout gaat hebben mensen ons snel gevonden, ze bellen zelfs als we een straatnaam fout hebben geschreven!'

Noot 1 Wij spraken vier raadsleden, twee van de coalitiepartijen en twee van de oppositie: Wilma Heijkoop, raadslid ChristenUnie (coalitie), Guus Knapen, raadslid SGP (coalitie), Arjen Korevaar, raadslid Pro'98 (oppositie) en Hilhardt Brul, raadslid Pro'98 (oppositie).

Theo van der Zalm vindt dat de gemeente de neiging heeft om te roepen dat alles onder controle is, maar dat dat nog maar moet blijken: de consequenties zijn nog helemaal niet duidelijk. De gemeentebestuurders zitten op de lijn dat ze het tot nu toe goed hebben opgepakt. De gemeenteraadsleden zeggen dat over een jaar of twee, drie, als de eerste evaluaties gereed zijn, de rol van de media groter zal zijn. Op dit moment zijn de decentralisaties geen politieke splijtzwam: alle politieke partijen willen dat het een succes wordt. Wel is er bij een aantal raadsleden zorg over het gebrek aan democratische controle bij de regionale afspraken over onder meer de jeugdzorg.

Een mild kritiekpunt van wethouder Van Daalen betreft het moment dat lokale media hun berichtgeving starten. De media zijn vrijwel altijd volgend en zelden agenderend. Dat geldt ook voor burgers. In de beleidsontwikkeling spelen media en burgers nauwelijks een rol. Pas later, als het vorm krijgt, gaan ze meedoen.

Onmisbaar?

Zijn de Barneveldse kranten, in het bijzonder de Barneveldse Krant, onmisbaar? Dat vindt wethouder Van Daalen te zwaar uitgedrukt. Het zou heel jammer zijn als de lokale media zouden marginaliseren, maar de gemeente is volgens hem prima in staat om zelf haar informatie de wereld in te brengen. Wel vindt hij het belangrijk dat de gemeente niet de enige zender is.

De gemeente Barneveld brengt op donderdag de gemeentepagina's uit, als katern in de Barneveldse Krant. Het bevat, behalve de officiële bekendmakingen, ook redactionele berichten van de gemeente, vaak over activiteiten waarbij de gemeente betrokken is, en een aantal informatiepagina's in het kader van de veranderingen in de zorg. Theo van der Zalm relateert het belang van de gemeentepagina. Barneveld Vandaag heeft een periode de gemeentepagina's uitgebracht, maar toen deze werden overgenomen door de Barneveldse Krant, had dat volgens hem geen enkel effect op de advertentie-inkomsten. Zijn stelling is dat lezers informatie van de gemeente niet erg serieus nemen, vooral omdat zaken zonder uitzondering positief worden voorgesteld.

Wethouder Van Daalen heeft een twitteraccount met 850 volgers. Hoewel hij vooral over feitelijke onderwerpen twittert en met het college heeft afgesproken niet in discussie te gaan via Twitter, ziet hij het wel als illustratie van hoe burgers directer in contact met de gemeente komen en daarvoor de onafhankelijke media niet nodig hebben.

De gemeenteraadsleden zouden het, net als de wethouder, zeer betreuren als de lokale media zouden verdwijnen, uit democratisch oogpunt en vanwege de binding die het geeft in de gemeenschap. De media zelf zijn een podium voor publiek debat, maar zwengelen het debat in de raad ook aan. Een gemeenteraadslid zegt: 'De enkele keer dat er geen journalisten bij de commissievergaderingen zijn, zijn ze een stuk sneller afgelopen.' Onmisbaar zouden ze het ook niet noemen: het functioneren van de gemeenteraad zou niet anders worden en de oppositie geeft aan goed opgewassen te zijn tegen de coalitie. De opvattingen van de gemeenteraadsleden over het belang van de lokale media lijken wat zuinig als dezelfde raadsleden vervolgens aangeven dat de Barneveldse Krant meer aandacht besteedt aan de opvattingen van de gemeenteraadsleden dan aan die van het college. Zou de raad er niet zeer op achteruit gaan ten opzichte van het college – met zijn ambtelijke communicatieteam achter de hand – als de lokale media zouden verschromelen? Dat wordt weliswaar beaamd, maar met de aantekening dat niet iedereen de Barneveldse Krant leest – vooral jongeren in de leeftijdsgroep 20-40 haken volgens de raadsleden af – en dat fracties en politieke partijen steeds meer sociale media inzetten.

Toekomst

De toekomst van de politiek-bestuurlijke berichtgeving in de lokale en regionale media in Barneveld is geen onderwerp dat scherpe beelden oproept. De journalisten zijn er het meest mee bezig. Hans-Lukas Zuurman beseft dat de Barneveldse Krant op een omslagpunt zit naar een veel sterkere digitale profilering, juist om jongeren te binden, maar het is hem nog onduidelijk hoe je daarmee geld kunt verdienen. 'Er is een stortvloed van informatie en mensen zijn, daarom, niet meer bereid om geld te betalen voor kwalitatief goede informatie – ze denken dat ze met de Metro het nieuws hebben gelezen', legt hij uit. Theo van der Zalm ziet minder de noodzaak om jongeren te binden. Volgens hem komt de interesse voor lokaal nieuws, vroeger en nu, pas als je een gezin sticht. Ook hij ziet de toekomst als 'digitaal', maar geeft aan dat het slechts een middel is en dat de behoefte aan tegenspraak onveranderd blijft. Hij schetst wel een risico van voortgaande digitalisering wat de gemeentelijke informatievoorziening betreft. De gemeente kan, onder het mom van transparantie, alles online zetten. Het is heel lastig voor burgers om daar de relevante en opmerkelijke zaken uit te halen. Kortom, ook in dit opzicht blijven onafhankelijke media nodig. De Barneveldse Krant bereidt zich ook op de toekomst voor door andere inkomstenbronnen te verwerven. Ter illustratie: aan het verenigingsleven en individuele belangstellenden biedt de krant een cursus 'Hoe schrijf ik een persbericht?' aan. Kosten: € 65,- voor twee avonden. Daarnaast heeft ze twee keer in het lokale theater een avondvullend programma rondom mensen die in het nieuws waren, georganiseerd. Beide keren was de zaal in mum van tijd uitverkocht. Verder speelt de krant met het idee om *live* interviews te doen op een podium.

Opmerkelijk is dat zowel journalisten als gemeentebestuurders, als het om de hypothetische situatie gaat dat de lokale media dreigen te verdwijnen, weinig zien in gemeentelijke ondersteuning in de vorm van subsidie. Het brengt de onafhankelijkheid van de media in gevaar en het is niet de taak van de gemeente, zijn de belangrijkste argumenten. Misschien is er onder heel strikte voorwaarden iets mogelijk, oppert Hans-Lukas Zuurman, of zou een landelijk gebaar gemaakt kunnen worden in de vorm van btw-verlaging voor de media, stelt Theo van der Zalm voor, maar daar moet het zo ongeveer mee ophouden. De grote tevredenheid over de huidige situatie in Barneveld, bij zowel journalisten als gemeentebestuurders, is in ieder geval geen garantie dat als het straks misschien minder gaat, de gemeente in actie zal komen om de huidige situatie in stand te houden.

1.5 Veldwerk Deventer

Deventer, spel tussen gemeente en de media

Deventer ligt in het oosten van Nederland, aan de IJssel, en profileert zich als 'Gastrijke Hanzestad'. De gemeente heeft bijna 100.000 inwoners, verspreid over de stad en de kernen die later bij de gemeente zijn gevoegd. Van de kernen zijn Diepenveen en Bathmen het bekendst. De samenvoeging van Bathmen met Deventer in 2005 verliep niet zonder slag of stoot. Spanning tussen stad en buitengebied bleef ook daarna voortduren. Bij de laatste verkiezingen werd de politieke partij met de wortels in de kernen het grootst.

Deventer is één van de oudste steden van Nederland en dat zie je terug in de binnenstad en de landgoederen in het buitengebied. Onder de vele rijksmonumenten bevindt zich ook het oudste stenen huis van Nederland en een van de oudste stadsbibliotheken waar documenten terug te vinden zijn van Erasmus en Geert Groote en andere historisch belangwekkende oud-inwoners. Deventer is daarnaast bekend als evenementenstad; verschillende keren per jaar bezoeken grote hoeveelheden mensen 'Deventer op Stelten', de boekenmarkt of Het Dickens-festijn.

Politiek kleurde de stad lang rood en daar komt de bijnaam 'Moskou aan de IJssel' vandaan. Een groot deel van de bevolking bestaat uit de nazaten van arbeiders uit de ooit vele fabrieken en de nazaten van de Turkse gastarbeiders. Deventer heeft een brede mondige elite, begaan met geschiedenis, samenleving, cultuur en politiek, die zich groepeerd op de belangrijke politieke dossiers (stadskantoor, nieuwe en oude bibliotheek, musea).

Bij de verkiezingen in maart 2014 boekte de partij Gemeentebelang (voorheen plattelandsbelang) de grootste overwinning. D66, PvdA, CDA, GroenLinks en VVD verloren ieder een zetel. De SP verdubbelde het zetelaantal tot vier, maar de fractie viel direct ook weer uiteen, drie van de vier fractieleden stapten uit de SP en vormden de partij 'Deventer sociaal'. Opvallende nieuwkomer in de gemeenteraad is Deventer Nu, een partij ontstaan uit de strijd tegen de nieuwbouw van het stadskantoor. De gemeenteraad heeft 37 leden.

Het college van Deventer kent een burgemeester van ChristenUnie en D66, CDA, PvdA en Gemeentebelang leveren ieder één wethouder.

De lokale en regionale media in Deventer

'Deventer heeft al vier kranten. Vier keer hetzelfde nieuws op dinsdag, dat is wel een beetje overdreven toch?', is de reactie van een lezer op het nieuws van de website Deventer Centraal dat de website nu ook met een krant gaat komen.² De aanleiding voor Deventer Centraal om nu ook op papier te verschijnen is het winnen van de aanbesteding voor de opdracht van het gemeentelijk nieuws (de gemeentepagina's ter waarde van €100.000,-), tot dan toe een katern in Deventer Post. Deventer Centraal werkt samen met Nu-regio, Deventer Post is eigendom van Wegener³. De laatste is ook eigenaar van De Stentor, het regionale dagblad voor Salland en het Noorden van de provincie Gelderland (Apeldoorn, Zutphen).⁴

De Stentor heeft een stadsredactie Deventer die de dagelijkse Deventer-editie vult. De stadsredactie is de laatste jaren geconfronteerd met bezuinigingen. Wegener heeft De Stentor (en

Noot 2 www.deventercentraal.nl/ Deventer Centraal komt met krant, 20 januari 2014, gezien op 28 november 2014

Noot 3 Op moment van schrijven nog eigendom van Wegener, maar eigendom gaat over naar Perscombinatie.

Noot 4 Vroeger had de Stentor veel meer edities, vervolgens bracht Wegener die terug tot één (met een paar ingevoegde pagina's over stad/dorp). Dat sloeg niet aan, nu drie edities met eigen regio-katernen.

andere regionale dagbladen) in de verkoop gezet. De Stentor doet het, zeker in vergelijking met de andere Wegener kranten, goed. De Deventer editie heeft ongeveer 14.000 abonnees. In 2013 liep het aantal abonnees terug met 5% en dat was minder dan bij de andere kranten. De Stentor denkt zelf dat de krant populair is door de aandacht voor de grote strijdpunten in de Deventer politiek. De Stentor heeft vijf aandachtsgebieden: gezondheidszorg, financiën, leefomgeving, jongeren en veiligheid. De keuze voor deze onderwerpen is volgens de redactie gebaseerd op wat mensen interessant vinden, waar de inwoners van Deventer op verjaardagen over praten.

Naast Deventer Post en Deventer Centraal zijn Deventer Extra, de nieuwe Bathmense krant (verschijnt alleen in Bathmen) en Nieuwsblad Stedendriehoek wekelijkse huis-aan-huiskranten in Deventer. Salland TV is een website waarop naast allerlei andere informatie nieuws staat over de politiek in Deventer.

Lokale en regionale omroep

Naast de geschreven pers en websites verslaat RTV Oost het nieuws in Deventer en verzorgt DRTV de lokale radio en televisie (inclusief website en teletekst). RTV Oost had tot voor kort een redacteur in Deventer en verslaat alleen de grotere evenementen en gebeurtenissen (het 112-nieuws, zoals anderen de onderwerpkeuze van RTV Oost kenschetsen, maar ook de belangrijke debatten in de gemeenteraad). DRTV bestond vijf jaar geleden nog uit negen vaste medewerkers, ging terug naar vier en met ingang van 2015 zijn er nog twee betaalde medewerkers over. DRTV is daarom vooral een vrijwilligersorganisatie die verslag doet van 'het nieuws van de buurman voor een doelgroep tussen 35 en 50 jaar'. De keuze om met berichtgeving uit te gaan van de interesses van de burger is genomen op basis van een onderzoek uit 2012. Opvallend is dat die doelgroep niet afwijkt van de doelgroep die De Stentor voor ogen heeft. Toch is de wijze van berichtgeving en onderwerpkeuze tussen beide media verschillend. DRTV besteedt naar eigen zeggen 8 procent van de tijd aan politiek bestuurlijk nieuws en geeft aan door omvang niet met De Stentor te kunnen concurreren, 'echte journalistiek, daar moet je induiken, weten wat er speelt. Daar ontbreekt de tijd voor. Wij informeren wel'⁵. De gemeente Deventer kiest er voor om DRTV een hogere subsidie te verlenen dan de wettelijk voorgeschreven bijdrage. Beweegreden hiervoor is dat de gemeente zo de pluriformiteit van het mediabestel wil garanderen, en met pluriform bedoelt de gemeente dat er naast De Stentor nog een stem bestaat.⁶

Naast de vaste medewerkers bij de diverse media in Deventer zijn er in de regio steeds meer journalisten als ZZP'er actief. Deze ZZP'ers werken zowel voor de verschillende media als voor de gemeente. Dat kan vragen oproepen over de onafhankelijkheid en het kritische gehalte van hun producten. Deventer heeft ook burgers die journalistieke activiteiten ontplooiën en de resultaten op internet delen. De duiding van de nieuwsberichten ontbreekt daarbij echter vaak. Interessant is dat op internet een aantal sleutelfiguren actief is met heel veel volgers, dat volstrekt onafhankelijk opereert.

Politiek café

Elke tweede maandag van de maand vindt in de Deventer schouwburg een politiek café plaats. Tijdens de bijeenkomst komen actuele politieke onderwerpen aan de orde en gaan politici,

Noot 5 Interview Durk-Jan Sinnema, nieuwscoördinator en programmamaker DRTV 10 november 2014

Noot 6 Interview Jos Haarman, programmamanager Cultuur en Economie gemeente Deventer

bestuurders, belanghebbenden en andere geïnteresseerden met elkaar in debat. De organisatie van het café is een samenwerking van de schouwburg met de stadsredactie van De Stentor en de lokale omroep DRTV (Deventer Radio en Televisie).

De gemeentelijke informatievoorziening

De gemeentelijke informatievoorziening richt zich direct tot de burger. De onafhankelijke media spelen in die informatievoorziening, in de visie van de afdeling communicatie, geen rol. De gemeente stelt ook geen persberichten meer op, maar nieuwsberichten die zo geschreven zijn dat de informatie ook direct digitaal verspreid kan worden. Soms is een nieuwsbericht uitgebreid met duiding van het nieuws, 'duiding die recht doet aan het beleid van het college'⁷. Daarnaast verspreidt de gemeente nieuws en informatie via de gemeentepagina's in Deventer Centraal, via de gemeentelijke website en de sociale media. Kennis over 'wat de burger leest en welke media hij gebruikt' haalt de gemeente uit de mediamix, een onderzoek dat elke twee jaar plaatsvindt. De gemeente heeft daarnaast een persbeleid dat bestaat uit afspraken als 'binnen twee uur antwoord op een vraag, alle media gelijk behandelen, eerlijk antwoord geven en proactief informeren'.

Een deel van de onafhankelijke media in Deventer vindt dat de gemeente die afspraken niet altijd waarmaakt. 'Er was een tijd (lang geleden) dat journalisten vrijelijk door het gemeentehuis liepen', zegt Berend van de Sande van De Stentor. Dat is net als bij andere gemeenten verleden tijd. De contacten met de pers verlopen via de afdeling communicatie. Informatie brengen en halen loopt nu soms uit op een strijd tussen De Stentor en de afdeling communicatie. Naar aanleiding van de kritiek op de informatievoorziening voerde de gemeente een persconferentie in. Die persconferentie is op vrijdag (volgens de gemeente omdat dan de besluitvorming van het college van B&W rond is, volgens De Stentor omdat er met een embargo wordt gewerkt). Embargo blijkt in Deventer overigens vaak een papieren tijger, gemeentelijke informatie ligt snel op straat en dus vaak ook al voorafgaand aan de persconferentie. De Stentor constateert dat burgemeester en individuele wethouders opener en transparanter communiceren met de pers dan de formele Deventer overheidscommunicatie.

Ook de lokale omroep vindt het contact met de gemeente soms lastig. DRTV heeft het idee dat de afdeling communicatie de media soms 'in de wacht zet' en 'de NOS wordt wel gelijk doorverbonden'. DRTV en De Stentor hebben de mobiele nummers van wethouders gekregen maar het directe contact tussen media en bestuurder levert soms een negatieve reactie van afdeling communicatie op. Raadsleden en wethouders bellen ook wel op eigen initiatief naar de media, maar dat is dan meer voor 'propaganda'. Het lekken van nieuws door ambtenaren, bestuurders en raadsleden gebeurt ook, maar dan vaak tussen neus en lippen door. Overigens maken ook wethouders gebruik van de contacten met journalisten, zij weten welk onderwerpen de journalisten het meest aanspreken. Zo maken journalisten het wethouders en ambtenaren lastig, maar regisseren wethouders soms dus ook het nieuws of denken ze dat ze dat doen. Journalisten en bestuurders spelen zo een gezamenlijk spel gericht op de burger.

Noot 7 Carla Scheffer, hoofd communicatie gemeente Deventer

Lokaal politiek bestuurlijk nieuws

De afdeling communicatie en de raadsleden zijn positief over de aanpak van Deventer Centraal. Het huis-aan-huisblad en de bijbehorende website plaatsen persberichten en gemeente-informatie. Daarnaast selecteert de redacteur af en toe een persbericht en vraagt betrokkenen om een reactie. Met de reacties wordt het persbericht in een context geplaatst en dit wordt door gesprekspartners als neutraler en objectiever beoordeeld dan de berichtgeving in De Stentor.

De visie van De Stentor op de nieuwswaarde van persberichten is een andere. De Stentor vindt dat het nieuws zich aandient voorafgaand aan het gemeentelijke pers- of informatiebericht. 'Op het moment dat de gemeente een nieuwsbericht uitdoet ben je als journalist eigenlijk al te laat. Het is onze eer te na om informatie uit een persbericht te publiceren. Andere media doen dat wel, maar dat is naar onze opvatting geen kritische journalistiek. Door contacten te onderhouden, door te weten wat er speelt en wat op de agenda staat, door contacten binnen de gemeente en actieve websearch te plegen, halen we zelf het nieuws naar boven en plaatsen dat in een context. Daar gaat het om. Vervolgens schiften we op wat voor een breed publiek interessant is, welke kwesties aanspreken en raken', vertellen de journalisten van de stadsredactie Stentor Deventer. Wanneer het doel van de gemeente de pure informatievoorziening is, zijn in Deventer de huis-aan-huisbladen het aangewezen medium.

Journalisten van De Stentor zijn altijd aanwezig bij bijeenkomsten van de gemeenteraad en gaan ook daar op zoek naar wat de mensen raakt en dat zijn vaak de onderwerpen met de meeste insprekers. De journalisten proberen aan de ene kant de institutionele zaken en aan de andere kant het gekissebis te vermijden, 'want daartussen zit het nieuws'. Bij het brengen van het nieuws houdt de journalist ook het verleden in het oog: 'een partij die voor de verkiezingen bijvoorbeeld zegt te streven naar volledige openbaarheid en daar na toetreding tot het college 'anders naar handelt'. Daar zit de waarde en de 'vertaalkracht' van de journalist. Dat blootleggen. Beginselen tegen het licht houden. De kiezer 'vertegenwoordigen', want de kiezer kan slechts een keer in de vier jaar stemmen'.⁸ De vraag is natuurlijk of dit ook echt de rol is van de onafhankelijke media, of speelt De Stentor in dit geval meer de rol van belangenbehartiger of actiegroep?

De lokale omroep besteedt ook, maar beperkt, aandacht aan kwesties die politiek spelen, zoals de veranderingen in de zorg of de lening van de gemeente aan Go Ahead Eagles. Maar de omroep geeft aan dat er geen tot weinig tijd is om zelf op onderzoek uit te gaan, dus gaat de nieuwsvoorziening meestal niet verder dan het informeren van het publiek. De subsidie die de lokale omroep krijgt heeft volgens DRTV geen invloed op de objectiviteit van de berichtgeving. 'Wel op de berichtgeving van andere media over ons', zegt Durk-Jan Sinnema, verwijzend naar een voorpagina-artikel in De Stentor waarin een raadslid vraagtekens plaatst bij de subsidie aan DRTV. 'We zijn een bedrijf waar vrijwilligers leren om items te maken, wethouders en raadsleden snappen vaak niet dat het maken van zo'n item tijd kost. Daardoor kunnen we op radio en vooral op televisie niet altijd op de actualiteit inspringen'. DRTV zet volgens eigen zeggen wel Twitter, Facebook en

Noot 8 Interview stadsredactie Deventer De Stentor 10 november 2014

straatinterviews in om discussies die in de gemeente gevoerd worden voor de kijker en luisteraar inzichtelijk te maken.

De gemeente en de wijze van nieuwsvoorziening

De Stentor en in iets mindere mate DRTV zijn duidelijk over hun rol en positie in de politieke bestuurlijke nieuwsvoorziening. Maar hoe kijkt de gemeente tegen hun functioneren en hun berichtgeving aan? Het oordeel van de wethouder, raadsleden en ambtenaren over de lokale omroep varieert; sommige vinden de nieuwsvoorziening redelijk, andere nemen het woord 'amateuristisch' in de mond. In de ogen van medewerkers en wethouders mist de omroep vaak net de essentie van het nieuws.

Omdat de overheid wettelijk transparant moet zijn, is zij ook kwetsbaar in de relatie met de media. De gemeente is gestart om alle oude dossiers die nog vertrouwelijk zijn na te kijken en waar het kan openbaar te maken. De Stentor maakt het de gemeente lastig, maar heeft overigens zeker een maatschappelijke functie, het is ook 'onze' krant zeggen vertegenwoordigers van de gemeente. Er klinkt in de gesprekken echter ook enige weemoed over de tijd dat er meer kranten waren en het makkelijker was om die in de informatieverstrekking een beetje tegen elkaar uitspelen. Wanneer de gemeente nu over de kritische pers spreekt, gaat het dan ook alleen nog maar over De Stentor, de andere media inclusief de sociale media spelen een veel kleinere rol in de kritische berichtgeving en duiding van het lokaal bestuurlijke nieuws.

De berichtgeving in De Stentor heeft volgens alle gesprekspartners invloed op de politiek, maar over hoe die invloed tot stand komt lopen de meningen uiteen. Sommigen noemen het stemmingmakerij, andere prijzen de krant juist omdat die aanvoelt wat er in Deventer leeft, wat de opinie is en die opinie (goed of slecht) gebruikt. Maar De Stentor richt zich toch ook vooral op wat omstreden is, waar burgers vragen en meningen over hebben, tegen zijn. Een conflict is het beste nieuws. De Stentor is tegen, zo stelt de gemeente, wanneer de stem van het volk dat is. En presenteert daarbij vaak een overheid die wat te verbergen heeft. Ook wanneer volgens de gemeente De Stentor moet weten dat de gemeente de informatie niet vrij kan geven. Bijvoorbeeld in aanbestedingsprocedures waar een geheimhoudingsvoorwaarde is. De gemeente vindt ook dat de krant bestuurders soms woorden in de mond legt en zo oppositie probeert te organiseren. En dat leidt soms tot politieke problemen voor een wethouder. Bij de start van een nieuw college krijgen wethouders in Deventer daarom een mediatraining en, zo constateert de bestuursadviseur 'een bestuurder die goed met een gemeenteraad kan omgaan, kan ook goed met de pers omgaan'.

De gemeente heeft veel kritiek op De Stentor, maar is tegelijkertijd ook dolblij met de aanwezigheid. Dat geldt vooral voor diegenen die een vergelijking kunnen maken met de situatie in andere gemeenten. Wethouder Kolkman was hiervoor wethouder in een deelgemeente van Rotterdam. Hij geeft aan dat een dagblad met vijf pagina's lokaal nieuws uitzonderlijk is. Hij staat zelf regelmatig in de krant en onderwerpen uit zijn portefeuille krijgen aandacht. Dat was in Rotterdam echt anders. De Stentor heeft zo ook echt invloed en bepaalt met die invloed de speelruimte van het college naar de gemeenteraad. Daardoor is er ook een directe relatie met de bevolking en is er een toets vanaf de straat. De Stentor bepaalt volgens ambtenaren, bestuurders en raadsleden wel 70% van de beeldvorming van de besluiten van B&W bij burgers en de schriftelijke vragen van de gemeenteraad aan B&W zijn dan ook regelmatig gebaseerd op wat De Stentor heeft gemeld.

Raadsleden verwijzen burgers met klachten dan ook door naar De Stentor, omdat burgers via de krant meer invloed kunnen uitoefenen op het democratisch proces dan wanneer een raadslid vragen aan het college van B&W stelt.

Gesprekspartners zien dat De Stentor altijd aanwezig is bij de persconferenties en de gemeenteraad en de laatste tijd regelmatig het enig aanwezige medium is. Er is waardering voor de kennis, inzet en vragen van de journalist, maar soms is de 'informatie' op en draaien de rollen om. Wethouders stellen de journalist een vraag. Dat tekent het soepele contact tussen wethouders en stadsredactie. Ook is er oog voor de moeilijke situatie waarin de krant door bezuinigingen verkeert. Dat is volgende de wethouder ook de reden dat De Stentor geen echte waakhond kan zijn. De Stentor mist daarvoor de tijd en menskracht.

De gemeenteraad

De Stentor stelde vlak voor de verkiezingen een top tien op van raadsleden en dat leverde niet van iedereen positieve reacties op. Het maakte duidelijk dat sommige raadsleden weinig doen behalve stemmen en anderen juist heel actief zijn en regelmatig contact onderhouden met de pers. Dat laatste is slim, want niet alleen het onderwerp en de standpunten komen aan de orde, ook het raadslid zelf staat dan in de schijnwerpers en raakt meer bekend onder het publiek. Ondanks het artikel met de ranking van de raadsleden wordt De Stentor ook door raadsleden gewaardeerd, hoewel hen opvalt dat de meeste media-aandacht toch uitgaat naar het college van B&W. 'Dat komt ook door de wijze van communicatie door de afdeling voorlichting', zegt een raadslid.⁹ 'In de communicatie gaat het over de gemeente die iets doet of iets besluit, terwijl de Raad nog niet heeft ingestemd. B&W wordt synoniem aan de gemeente'.

Sinds de invoering van het duale systeem is de gemeenteraad zelf verantwoordelijk voor de communicatie. Dat komt volgens de gemeente nog niet goed van de grond. De gemeenteraad zou actiever met de pers om kunnen gaan en zo burgers meer kunnen betrekken bij de politiek. Ook raadsleden beamen dat, maar wijzen daarbij ook naar de gemeentelijke afdeling communicatie die in de communicatie duidelijker kan maken dat het hier gaat om een politieke organisatie. In Deventer bestaat een aantal zeer actieve en mondige 'clubjes' van burgers die standpunten innemen bij grote projecten, zoals de nieuwbouw van het stadskantoor, de transformatie van de gemeentemusea, de ontslagen bij zorgverlener Carinova en de lening aan Go Ahead Eagles. Deze burgers vinden in De Stentor een platform, bijvoorbeeld op de pagina met ingezonden brieven. En die brieven worden gelezen, ook door raadsleden. De Stentor oefent op die wijze invloed uit op de besluitvorming, op de politieke meningsvorming en op burgers. De Stentor vindt het dan ook belangrijk om reacties en ingezonden brieven te plaatsen. Zo fungeert de krant ook als burgerplatform en plek waar je voor deelname aan de discussie moet zijn.

Tegelijkertijd constateren gemeente, raadsleden en media dat veel burgers niet geïnteresseerd zijn in de politiek of het gemeentebestuur. Alleen wanneer besluiten de burger direct raken (de parkeerplek, de auto, de uitkering) toont hij interesse. DRTV accepteert dat en ziet juist deze groep

Noot 9 Interview Carlo Verhaar

als doelgroep. De verkiezing van de mooiste baby van Deventer leverde DRTV enorme belangstelling op.

Aantoonbaar effect, maar soms wordt kritisch zuur

De media in Deventer hebben dus aantoonbaar effect op de politieke besluitvorming, maar dat is vooral De Stentor en dan vooral de opiniërende artikelen en de ingezonden brieven. De inhoud en de opvattingen in de krant scherpen de opvattingen en de inbreng van de raadsleden aan. Maar de gemeente vindt dat De Stentor ook wel zijn hand overspeelt, bijvoorbeeld bij de discussie over het stadskantoor. De gemeente vindt dat De Stentor daar daadwerkelijk oppositie ging voeren. De Stentor stond daarin niet alleen maar speelde het spel wel het hardst van alle tegenstanders. De wijze van berichtgeving in De Stentor krijgt dus wel kritiek. De keuze van koppen, het gebrek aan wederhoor en de focus op financiën maakt dat raadsleden, gemeente en wethouder de berichtgeving in De Stentor ook als 'zuur' en 'sensatiebelust' kenschetsen. De grens tussen kritisch en zuur wordt door De Stentor af en toe overschreden, zo zeggen zij. De Stentor kiest stelling en de beelden die daarbij gebruikt worden zijn 'gaten waarin publieke middelen verdwijnen'. De wethouder illustreert dit met de kop 'UITKERING IS EEN VIES WOORD', boven een artikel over de invoering van de nieuwe Wet werk en bijstand in Deventer. Raadsleden merken op dat De Stentor de enige dag 'hoor' en de volgende dag 'wederhoor' toepast en ziet dat De Stentor niet vies is van een relletje trappen. Overigens tonen gesprekspartners daarvoor ook wel begrip; de krant heeft het financieel moeilijk en moet lezers en adverteerders trekken en dat lukt niet met 'saai' berichtgeving.

De Stentor vindt zichzelf kritisch en soms zeer kritisch, maar zeker niet zuur. De Stadsredactie ziet zichzelf als controleur van het politieke bestuur, als ombudsfunctie. Komen partijen hun afspraken na en wethouders de toezeggingen? Komen burgers niet in de knel? De Stentor woont de meeste raadsvergaderingen bij en jaagt op nieuws en informatie via websearch, tipgevers en eigen onderzoek en in die zin opereert de stadsredactie als waakhond. De Stentor is echter nog het enige medium dat op nieuws 'jaagt' en ook bij de Stentor staat de beschikbare tijd daarvoor onder druk.

Toekomst

De gemeente is blij met de aanwezigheid van de verschillende media maar ziet ook dat bezuinigingen het medialandschap aantasten en maakt zich zorgen over het beperkte gebruik van nieuwe media. Geen van de gesprekspartners kan zich een toekomst voorstellen zonder lokaal dagblad/Stentor. De andere media zijn inwisselbaar maar het dagblad met nieuws over Deventer niet. Sommige gesprekspartners komen met historie als voorbeeld voor de toekomst, hoe mooi zou het zijn wanneer Deventer twee lokale dagbladen had die elkaar scherp houden?¹⁰ De Stentor zou moeten vernieuwen, meer digitaal en ook de vormgeving van de krant is niet meer van deze tijd. Wegener is te laat gaan vernieuwen oordeelt ook Carla Scheffer, opvallend veel gesprekspartners wijzen naar het Parool als voorbeeld hoe het beter kan. De Stentor kan nog winnen aan interactie met lezers en de inzet van sociale media, maar zou bijvoorbeeld ook de mogelijkheden van YouTube kunnen onderzoeken en meer rekening kunnen houden met het toenemende belang van beelden.

Noot 10 Vaak verwijzing naar de tijd dat in Twente zowel Tubantia als Twentse Courant verscheen.

De Stentor houdt het hoofd net boven water en vindt dat enigerlei vorm van ondersteuning mogelijk zou moeten zijn en verwijst daarbij naar de subsidies voor DRTV en RTV. De Stentor wijst ook op de mogelijkheid van een compensatie van de huur, bijvoorbeeld in een nieuw op te richten lokaal mediacentrum. 'Als alleen de huurkosten wegvallen zijn we al geholpen', oppert Berend van de Sande. Het lokaal mediacentrum is een initiatief dat ontstaan is in de bibliotheek. Het plan is om samen met DRTV, RTV Oost en De Stentor een mediacentrum op te richten waar faciliteiten beschikbaar zijn om nieuws te maken en te brengen. Een plek met opleidingsfaciliteiten en toegankelijk voor burgers met een verhaal of een vraag.

Volgens de media in Deventer zie je dat in andere landen de lokale en regionale media wel steun krijgen van de overheid. Dat zou ook in Nederland als voorbeeld kunnen dienen. Volgens De Stentor is het later dan vijf voor twaalf, de grens in bezetting van de redactie is in zicht en er komen nieuwe bezuinigingen aan. Huisvesting, salarissen, maar ook het journalistiek onderzoek zelf kost geld. Als er niets gebeurt, zal de redactie met minder mensen meer gemeenten moeten verslaan en dan ontbreekt de tijd om een gemeente echt te volgen. Dan volgt er een moment dat ook het regionale dagblad persberichten plaatst en zijn functie en draagvlak verliest.

Gemeente, raadsleden en ambtenaren zijn het er over eens: De aanwezigheid van De Stentor in Deventer is echt heel wezenlijk en het is belangrijk dat de gemeente zich de toekomst van onafhankelijke kritische media aantrekt. Maar subsidie? Dat is een brug te ver, ook de subsidie aan de lokale omroep staat ter discussie. Het plan voor een lokaal mediacentrum heeft meer draagvlak, vooral door de samenwerking met de bibliotheek. In het lokaal mediacentrum zouden omroepen, De Stentor, Deventer Centraal en Deventer Post, opleidingen en ZZP'ers in een voor het publiek toegankelijk mediacentrum met goede faciliteiten samenwerken. Daar zou de gemeente wel een rol in kunnen spelen, bijvoorbeeld door het beschikbaar stellen van informatie en faciliteiten. De gemeente kan immers wel activiteiten en faciliteiten subsidiëren en daar voorwaarden van deskundigheid en kwaliteit aan verbinden, zolang je met die voorwaarden niet raakt aan de inhoud en onafhankelijkheid van de berichtgeving. Ook raadsleden zeggen dat subsidie kan, als je hele duidelijke afspraken maakt en die afspraken goed uitlegt aan de gemeenteraad, want gebeurt dat niet dan wil de gemiddelde politicus toch altijd invloed op de inhoud van de berichtgeving.

De gemeente zoekt de toekomst ook in een verandering van de gemeenteraad en in een verandering van rollen en positie. De gemeenteraad zou meer voor het voetlicht kunnen treden en in overleg met de media actief burgers kunnen betrekken, bijvoorbeeld door meer inspraak- en debatavonden te organiseren in aanwezigheid en misschien in samenwerking met de lokale en regionale media. Door de decentralisaties en het streven naar een participatiesamenleving zal de positie van de gemeente gelijkwaardiger worden aan de positie van de burger en die van de media en van andere maatschappelijke organisaties. De samenleving zal meer als netwerk opereren met de gemeente als één van de onderdelen van dat netwerk. De uitwerking van gemeentelijk beleid wordt veel meer zichtbaar bij het individu, in de straat en de wijk. Misschien zo, oppert het hoofd communicatie, ligt daar juist wel de toekomst van de onafhankelijke media. Dicht op de burger, in de straat en met gelijktijdige inzet van de diverse media.

1.6 Casus Bloemendaal

Basisgegevens

- Gemeente Bloemendaal omvat de dorpen: Bloemendaal, Vogelenzang, Bennebroek, Aerdenhout, Overveen
- Inwoners: 22.000
- Oppervlakte: 4.521 hectare
- Politieke krachtenveld na gemeenteraadsverkiezingen 19 maart 2014:
VVD: 5; D66: 4; GroenLinks: 3, Liberaal Bloemendaal: 4; CDA: 2; PvdA: 1.
B&W bestaat sinds maart 2014 uit Burgemeester R. Nederveen (VVD) (aangetreden 2009), wethouder T. Kokke (VVD), wethouder J. Botter (D66) en wethouder M. de Rooij (GroenLinks)

Belangrijkste media:

- Huis-aan-huisbladen Haarlems Weekblad, Weekblad Kennemerland-Zuid;
- Regionaal dagblad: Haarlems Dagblad;
- Lokale omroep: Jouw FM, Radio Bloemendaal;
- Regionale omroep: RTV Noord-Holland.

Gemeentelijke communicatie en voorlichting (4 à 5 fte):

- www.bloemendaal.nl
- digitale nieuwsbrief
- twitter: @bloemendaaltwit
- www.facebook.com/GemBloemendaal.

Participatie en Inspraak

De gemeente opereert op basis van de Verordening Interactieve Beleidsvorming uit 2006. Die biedt de mogelijkheid tot:

- inspraak (inclusief inspreken van maximaal 3 minuten, niet tijdens de gemeenteraadsvergadering zelf);
- consultatie van burgers;
- co-productie met burgers;
- initiatiefrecht van burgers om een onderwerp op de agenda van de gemeenteraad te zetten;
- raadplegend of raadgevend referendum. Raad beslist over toelating en uitslag ervan.

Achtergrond casus

De 'kwestie Bloemendaal' is de afgelopen jaren uitgegroeid tot een kwestie die bekend is geraakt tot ruim buiten de grenzen van de gemeente. Een kwestie waar mensen en instanties van buiten de gemeente zich mee hebben bemoeid, op verzoek van de strijdende partijen binnen de gemeente: de Nationale Ombudsman, de Commissaris van de Koning, de Bestuursrechter. Ook media van buiten de gemeente richten hun oog en pen op Bloemendaal. Over één van de grote omstreden politieke plannen van Bloemendaal, dat voor de nieuwbouw dan wel 'vernieuwbouw' van het stadhuis, schrijven de journalisten Ferry Trom en John Voskens een boek 'De Slag om het Gemeentehuis. Burgers en bestuurders in gevecht om de macht' dat begin 2014 uitkwam, nog voor het definitieve besluit in de gemeenteraad viel.

Over de andere slepende kwestie bericht het nationale tv-programma Een Vandaag van 28 juli 2014 in een lang item over de kritiek dat de gemeente zich onder leiding van de burgemeester schuldig maakte aan 'intimidatie, vooringenomenheid en het monddood maken van de lokale pers'. Kern van het nieuwsitem is het conflict tussen de gemeente en de nieuwe eigenaren van het zeven hectare tellende landgoed(je) Elswoutshoek, dat tot het cultureel erfgoed van de gemeente wordt gerekend. Deze onenigheid, over vooral vergunningen voor nieuwbouw van onder andere een woonhuis en een 'paardenbak', ontstaat direct na de aankoop ervan door de gebroeders Hans en Rob Slewe in 2009 en sleept zich nog altijd, in hoger wordende intensiteit, voort. Broer Rob Slewe heeft intussen, eind 2014, besloten om niet nog eens een bestuursrechter in te schakelen, maar een strafpleiter. Dit om een einde te laten maken aan de in zijn ogen pesterijen of ronduit 'oorlog' die de gemeente tegen hem en zijn broer voert, inclusief de laster en smaad die hiermee gepaard zouden gaan.

De kwestie Bloemendaal is illustratief voor de relatie Overheid-Media-Burger en daar zal in deze case-beschrijving de nadruk op liggen. Hier dient direct aan worden toegevoegd dat in elk politiek proces, ook hier, meer partijen een rol spelen: de ambtenaren, de politieke partijen, de actiegroepen, 'de gemeenschap' en vooral de informele, en vaak voor de buitenwereld onzichtbare, contacten die leden van deze gemeenschap met elkaar onderhouden. De twee hier te bespreken politieke processen die de gemoederen in Bloemendaal nu al jaren bezig houden, en nog altijd verdeeld houden, kunnen een beeld opleveren van de aard van de lokale democratie anno 2015, en van de rol die de diverse oude en nieuwe media hierin spelen.

Analyse

De politieke strijd rond het gemeentehuis begint eind 2011. VVD-wethouder Kokke presenteert het plan voor restauratie van het op het Witte Huis in Washington lijkende gemeentehuis. Geraamde kosten: circa 12 miljoen. Hij vindt inspraak van bewoners niet nodig, een voorlichtingsavond is in zijn ogen voldoende: 'Inspraak hoeft helemaal niet. Dit is gemeentelijke huisvesting voor de circa 150 ambtenaren.' Ambtenaren, althans in deze gemeente, blijken ook geen fan van inspraak te zijn. Hun opvatting is: de burger komt wel aan de beurt als er een besluit ligt. Zo ging het ook met de eerdere verbouwing van het provinciaal ziekenhuis.

Dit keer ontstaat er een Comité Bezorgde Burgers dat het plan gaat bestrijden, onder andere wegens de hoge kosten (totale gemeentebegroting circa 30 miljoen). Het comité haalt voldoende handtekeningen op om een referendum te houden. De gemeenteraad wijst in meerderheid een referendum af, ook D66. Jaren van raads- en commissievergaderingen en meters papier verder, neemt de raad medio 2014 het besluit om tot de 'vernieuwbouw' over te gaan, drie miljoen goedkoper dan aanvankelijk begroot. Daar staat tegenover dat de 'adviseurskosten' al na twee jaar gesteggel zijn opgelopen tot bijna 2 miljoen euro.

Volgens de raad en de burgemeester is het resultaat van de bemoeienis van het Comité dat het plan goedkoper en beter is geworden. De Bezorgde Burgers vinden dat ze geminacht zijn, en dat ze verloren hebben.

In hun boek *'De Slag om het Gemeentehuis'* spreken Tromp en Voskens een vernietigend oordeel uit over de manier waarop B&W en raad met dit door ambtenaren bedachte plan voor nieuwbouw van het gemeentehuis zijn omgesprongen. De relatie tussen de bestuurder en de burger noemen zij: 'de ander is de vijand'. Over de politieke procedures: 'ellenlange vergaderingen, wazige

vragenstelling, onduidelijke antwoorden en gebrek aan regie.' 'We vonden een labyrint van dilemma's, een rad van avontuur, een kermis der ijdelheden, een dans om een gouden kalf en een tsunami aan cijfers, stukken en meningen, eindigend in uiteindelijk toch besluitvorming.' De oorzaak? 'Er wordt te veel in kampen gedacht. Bestuurders zijn bang burgers te laten meedenken, want dat vertraagt de besluitvorming en ze kunnen op de resultaten worden aangesproken. Dus bedisselen ze liever alles zelf. Zo krijgen burgers het gevoel dat ze niet serieus worden genomen.' (Haarlems Dagblad, 9 januari 2014) Dit is onder andere het gevolg van het indienen van de vereiste handtekeningen om een referendum aan te vragen. De burgemeester noemt het burgerinitiatief 'geweldig voor de democratie', en adviseert de gemeenteraad vervolgens niet in te stemmen met het houden ervan.

Later wordt de relatie tussen een deel van de bevolking en de burgemeester zo slecht dat er een petitie wordt gehouden tegen zijn aanblijven. Daarop volgt een petitie van aanhangers van de burgemeester. Deze zou onder andere zijn verspreid via de golfclub en de twee rotary's. De eerste petitie zou een veelvoud van handtekeningen hebben verkregen dan de petitie pro-burgemeester Nederveen, al zijn de precieze aantallen niet te achterhalen.

Elswoutshoek

In 2009 kopen de gebroeders Slewe het verwaarloosde landgoed Elswoutshoek van 7 hectare, inclusief een villa in slechte staat, voor 4,3 miljoen euro. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en de Welstand stemmen in met de plannen voor nieuwbouw.

Het landgoed grenst aan het landgoed Elswout, eigendom van de stichting Elswout, beheerd door Staatsbosbeheer, dat de twee landgoederen wel weer had willen samenvoegen tot hun historische omvang. De niet uit Bloemendaal afkomstige gebroeders Slewe zeggen het landgoed zonder al te veel nadenken te hebben gekocht, omdat een makelaar er namens de Amerikaanse eigenaar mee leude en het zo snel mogelijk wilde verkopen.

Na aankoop volgt de aanvraag van diverse vergunningen, onder andere voor nieuwbouw van een woonhuis en een installatie voor de productie van biomassa. Sommige omwonenden achten de nieuwbouw in strijd met het karakter van dit stukje cultuurhistorisch erfgoed. VVD-fractievoorzitter Boeijnk komt langs. Hij heeft een bedrijf in biomassa en wil met de broers samenwerken. Die hebben een ander plan. De vergunning wordt niet afgegeven. Hiermee begint een slepende kwestie over allerhande vergunningen die uitmondt in een tiental Wob-verzoeken van Rob Slewe, in de inschakeling van de Raad, van de Nationale Ombudsman en ook de Commissaris van de Koning Johan Remkes (VVD) en de bestuursrechter.

In de jaren na 2009 raken de verhoudingen zo verziekt, en voelen de broers Slewe zich allengs zo als 'maffiose bedriegers en criminelen' belastend dat ze in september 2014 de Haarlemse strafpleiter Benedict Fiqt inschakelen om hier een einde aan te maken. In deze kwestie spelen illegale opnames door de gemeente van telefoongesprekken met de gebroeders Slewe een rol, en uitspraken van wethouders over vermeende verbale bedreigingen door de Slewe's aan hun adres. Na ruim vijf jaar animositeit en veel raadsvergaderingen over de kwestie Elswoutshoek kan de conclusie zijn dat het hier vooral gaat om een politieke prestigekwestie tussen de burgemeester en wethouder en VVD-fractieleider enerzijds en de eigenaren, gesteund door een klein deel van de Raad, anderzijds.

Analyse

Even belangrijk lijkt 'de dorpscultuur' van Bloemendaal te zijn, waarin 'de politiek' zich anders voltrekt dan de gebroeders Slewe, en met name Rob Slewe, zich hadden voorgesteld. De als een natuurliefhebber ogende Rob Slewe dacht dat de vergunningen zouden komen door de juiste procedures te volgen rond de aanvragen voor die biomassa en verbouw van de villa, en nog zo het een en ander. De gebroeders Slewe lijken zich vooraf niet precies op de hoogte te hebben gesteld van de voorgeschiedenis van die twee historische landgoederen, en evenmin van de standpunten en houding van stichtingen zoals Elswout en Ons Bloemendaal, of van de omwonenden en politieke bestuurders omtrent de toekomst van 'hun' Elswoutshoek.

Zo is de kwestie Elswoutshoek ook te beschouwen als een sociaal-culturele botsing tussen 'outsiders' en 'insiders' en tussen een politieke cultuur van 'ons kent ons en wij regelen de dingen onder elkaar' versus de opvatting dat de politiek verloopt langs de vooraf vastgestelde ambtelijke procedures inzake vergunningen, en langs de politieke lijnen van de lokale democratie, met inspraak van de burgers en een duidelijke rol voor de Raad.

Zo kon deze kwestie zich langzaam maar zeker voortslepen in de richting van een politiek-bestuurlijk moeras waarin B&W en ambtenaren zich vastzuigen in de weigering de gevraagde vergunningen te verlenen, en allengs overgaan op het beschuldigen van de gebroeders Slewe van bedreigingen en intimidatie. Een moeras waarin raadsleden uiteindelijk moties van wantrouwen tegen de dan verantwoordelijke wethouder indienen wegens illegaal afluisteren of onterechte beschuldigingen van intimidatie.

Zo is *De Slag om het Gemeentehuis* overvleugeld geraakt door *De Slag om de Publieke Opinie* rond het landgoedje Elswoutshoek en de eigenaren ervan. De gebroeders Slewe worden in die strijd rond 'de beeldvorming' afgeschilderd als 'nieuw geld, louche ondernemers' die 'geen historisch besef hebben' en alleen daarom al 'niet in ons Bloemendaal thuishoren'. De gebroeders Slewe, die het goede zeggen te willen zoals de revitalisering van een sterk vervallen landgoed en biomassa, voelen zich vernederd, belasterd en zwart gemaakt waar zelfs hun kinderen op school last van hebben. Rob Slewe heeft zich, vanuit zijn wellicht wat naïeve opvatting over 'de politiek', ontwikkeld tot een proceduretjiger en dient het ene na het andere Wob-verzoek in.

Door de toenemende publiciteit rond deze kwestie heeft de burgemeester van Haarlem aangeboden dit dossier van burgemeester Nederveen over te nemen, wat deze laatste weigerde. Zijn wethouder zou tegen Rob Slewe hebben gezegd: 'Jij hebt een veel te groot rechtvaardigheidsgevoel. Daar kom je niet ver mee in Bloemendaal.' En tegen beide broers: 'Wij houden het langer vol. Wij hebben meer geld.'

Intussen is dit dossier zo dik geworden dat weinig burgers en raadsleden nog snappen hoe deze zaak is begonnen en waar het allemaal om draait.

De rol van de media en burgers

Welke rol hebben de lokale en regionale media gespeeld in de kwestie rond de 'vernieuwbouw' van het gemeentehuis en het landgoed Elswoutshoek?

De gemeente geeft jaarlijks een papieren *Gemeentegids* van circa 100 bladzijden uit met alle feiten, cijfers en service-informatie. De afdeling communicatie, bestaande uit doorgaans circa 4 fte, beheert een gemeentelijke website en een digitale nieuwsbrief waarop bewoners zich kunnen abonneren. Vier tot zeven keer per week doet men een persbericht uit, met nieuws over een echtpaar dat zoveel jaar is getrouwd of benoemingen en besluiten en andere

vermeldingswaardigheden.

De twee media die dekking hebben over het gehele gemeentegebied zijn een weekblad en twee radiozenders, respectievelijk het gratis huis-aan-huisblad *Weekblad Kennemerland Zuid*, de door de gemeente gesubsidieerde radiozender *Jouw FM* en de kerkzender *Radio Bloemendaal*.

De regionale krant *Haarlems Dagblad* wordt gelezen door een niet bekend deel van de bevolking van Bloemendaal.

Hoeveel aandacht, en van welke soort, de twee lokale radiozenders aan beide kwesties hebben besteed, valt niet precies te achterhalen. In de kwestie Elswoutshoek zegt Rob Slewe nog nooit te zijn benaderd door *Jouw FM* of *Radio Bloemendaal*. Om zijn eigen verhaal kwijt te kunnen aan de medebewoners heeft hij een Facebook-pagina geopend. In 'De slag om het gemeentehuis' heeft het comité Bezorgde Bewoners Bloemendaal ook een eigen website geopend:

www.bezorgdebewoners.nl.

Als het om de schrijvende pers gaat, zijn er slechts twee journalisten die zich de afgelopen jaren op reguliere basis met Bloemendaal hebben beziggehouden: Ruud Vader, verslaggever voor het *Weekblad*, en Margot Klompmaker, verslaggever voor het *Haarlems Dagblad*.

Vader (1941) begeeft zich na zijn voortijdige pensionering in 2003 op het journalistieke vlak.

Waarom? 'Ik sla aan op burgers die gepieeld worden door de overheid.' Hij begint als politiek verslaggever gemeente Bennebroek, na de fusie met Bloemendaal, verslaggever Bloemendaal. Als vergoeding ontvangt hij € 0,19 per geplaatste regel, met een maximum van 150 regels. Een geplaatste foto levert € 12,50 op. Maandelijks verdient hij met zijn journalistieke werk €200,- à €300,- euro bruto.

Vader beschrijft in die tijd allerlei dingen die in de gemeente gebeuren, maar vooral ook het doen en laten van B&W en de gemeenteraad. Hij is aanwezig bij de meeste vergaderingen over het gemeentehuis. Later verdiept hij zich eveneens in de stukken aangaande Elswoutshoek. De zakelijke, maar kritische stukken over het gemeentehuis en Elswoutshoek worden altijd geplaatst in het weekblad, ook al wordt hierover door deze en gene binnen het gemeentelijke apparaat wel gemopperd. De uitgever zegt altijd tegen Vader achter hem te staan, ook bij stukken met een kop als 'Burgemeester jukt'.

Tot halverwege 2013. Medewerkers van de afdeling communicatie leggen vanaf dat jaar steeds vaker bezoeken – zo'n tiental – af aan zowel *Haarlems Dagblad* als het *Weekblad Kennemerland Zuid*, om er bij de redactie op aan te dringen wat positiever te schrijven over de gemeente Bloemendaal, en vooral op te houden met het schrijven over de behandeling van de gebroeders Slewe.

Begin 2014 komt het tot een breuk tussen Vader en zijn weekblad. Naar zijn zeggen vindt de nieuwe redacteur dat hij te kritisch schrijft, en haalde deze redacteur essentiële passages uit zijn stukken. En plotseling staat ook de uitgever niet meer achter hem. Die zei: 'Het Weekblad is geen blad voor politieke analyse. Het moet een gezellig familieblad zijn.' Of de gemeente de uitgever heeft bedreigd met intrekken van de lucratieve, wettelijk voorgeschreven papieren publicatie van de verordeningen en (voorgenomen) vergunningen in het weekblad, is niet duidelijk. Het enige wat Vader hierover weet, is dat de uitspraak van zijn uitgever exact dezelfde is als een eerdere uitspraak van de burgemeester.

Het einde van zijn baan bij het weekblad komt in februari 2014. Ruud schrijft, wederom, een kritisch stuk over Elswoutshoek en de rol van B&W hierin. Dat stuk wordt, voor het eerst in zijn journalistieke bestaan, zonder overleg niet geplaatst. Daarop vertrekt Vader naar het *Haarlems*

Dagblad, waar hij sindsdien samen met Margot Klompmaker verslag doet van het wel en wee in de gemeente Bloemendaal. Volgens Vader bevat het weekblad sinds zijn vertrek voornamelijk nog letterlijk overgenomen persberichten van de gemeente.

Sinds de gemeenteraad heeft ingestemd met het aangepaste plan voor de 'vernieuwbouw' van het gemeentehuis, blijft de kwestie Elswoutshoek het belangrijkste 'hoofdpijndossier' in Bloemendaal. In vrijwel elke vergadering van twee van de drie Raadscommissies (Grond, Bestuur, Middelen) en van de raad zelf komt de zaak weer aan de orde; de nieuwste uitlating van een wethouder, de nieuwste bevindingen van de ombudsman of een onderzoekscommissie inzake het afluisteren, *und kein Ende*. Of een motie van wantrouwen tegen burgemeester Nederveen, die het, op 21 juni 2014, niet haalt. Ook een motie van wantrouwen in september 2014 tegen de (nieuwe) wethouder van GroenLinks De Rooij haalt het niet. Zij biedt namelijk haar excuses aan voor het ten onrechte beschuldigen van de gebroeders Slewe van intimidatie in een interview in het *Haarlems Dagblad*. Ze zegt dat ze had bedoeld dat ambtenaren zich 'subjectief bedreigd en geïntimideerd hebben gevoeld'. Het College van VVD, D66 en GroenLinks heeft een meerderheid in de Raad van 12 tegen 7 zetels. Volgens critici van B&W zijn er maar weinigen die eerst het dossier Gemeentehuis goed kenden, en nu het dossier Elswoutshoek: twee PvdA-raadsleden, een nieuw raadslid van Hart voor Bloemendaal en een raadslid van Liberaal Bloemendaal. Daarnaast de journalisten Vader en Klompmaker, en inzake het Gemeentehuis het Comité Bezorgde Bewoners. Volgens Vader hebben van de 19 raadsleden überhaupt maar vier of vijf verstand van zaken, en zegt de rest in wazige bewoordingen na wat ze van de eigen partij moet zeggen. Uitspraken als deze zijn niet te verifiëren, al bevestigen de journalisten Tromp en Voskens dit beeld wel.

De mening van de burgemeester

Burgemeester Ruud Nederveen (1956) vindt dat het media-aanbod in de afgelopen jaren is verschaald. *Radio Bloemendaal* zendt alleen af en toen een kerkdienst uit, *Jouw FM* alleen tijdens verkiezingen een debatje. Bij de geschreven media, en ook bij *RTV Noord-Holland*, is de oorzaak zijns inziens de mindere bezetting: simpelweg minder journalisten.

Hij acht steun van gemeentezijde niet wenselijk: 'staatsmedia?' Hij ziet ook lichtpuntjes. Hij overhandigt het eerste nummer van de glossy *B.*, gemaakt door drie vrouwelijke Bloemendaalse ondernemers. Dit kwartaalblad is het eerste product dat Bee-Media op de markt zet, als onderdeel van 'cross mediale communicatie voor lokale kruisbestuiving en groei'. Er staat ook een interview met de burgemeester in. Bloemendalers zijn volgens Nederveen wegens hun 'hoogopgeleide goedgebektheid' mondiger dan elders. Hij ziet zich vooral als 'burgervader': 'Ik wil eerst en vooral mezelf zijn.' Als burgemeester ziet hij zich primair als 'procesbegeleider' en als 'luistermachine'. Twee zaken spelen sinds zijn komst in 2009 jarenlang een dominante rol in de gemeentepolitiek, en de publiciteit, in Bloemendaal tot ver daarbuiten: De kwestie van de verbouwing van het gemeentehuis, en de kwestie van het in 2009 door de gebroeders Slewe aangekochte landgoed Eslwoutshoek. Over de laatste kwestie wil Nederveen niet spreken. Er lopen 23 rechtszaken over, de gebroeders Slewe hebben 49 bezwaarprocedures gestart sinds de aankoop, en 79 klachten ingediend. 'Wat ik er ook over zeg, het zou aanleiding worden voor klacht nummer 80.'

Hij zegt het verzet te hebben onderschat tegen het in 2011 aan de gemeenteraad gepresenteerde plan om voor 11 miljoen euro het gemeentehuis te laten verbouwen ten behoeve van comfortabeler huisvesting van het, tot dan over de verschillende kernen verspreide, ambtenarenkorps. B&W presenteerde het plan als een interne reorganisatiekwestie, waar de raad, laat staan de burgerij, eigenlijk niet zo veel mee te maken had. Volgens Nederveen is het gebouw, dat suggereerde uit de

18e eeuw te stammen, er in 1963 neergezet, met armoedige materialen. 'Walt Disney-achtig, een fake-gebouw'. B&W onderschatte het feit dat het markante gemeentehuis, ook wel 'het Witte Huis van Bloemendaal' genoemd, tot dé identiteit van de Bloemendalers behoorde, en daarmee een gevoelige snaar raakte. Er ontstond een Comité Bezorgde Burgers. Volgens de burgemeester bestond dit comité vooral uit mensen die voorheen raadslid of wethouder waren geweest, en in die hoedanigheid van renovatie van het pand hadden afgezien, omdat ze het geld liever aan andere zaken uitgaven. 'Nu werd men bang te worden beschuldigd van nalatigheid. Vandaar dat men zich verzette tegen het plan als zodanig.'

Na jaren van strijd rond het gemeentehuis, met alternatieve plannen, inspraakavonden en pogingen van burgers om tot een referendum te komen – afgewezen in de raad – heeft de raad in 2013 in meerderheid ingestemd met het bijgestelde verbouwingsplan, dat nu 'vernieuwbouw' was gaan heten, en iets goedkoper was geworden dan eerder was begroot. Al is ook nu niet precies duidelijk of alle kosten van adviesbureaus en communicatiebureaus, en alle extra ambtelijke kosten in verband met het slepende karakter van de besluitvorming hierin zijn verdisconteerd.

Nederveen is, eind 2014, trots dat de kosten van de 'vernieuwbouw' binnen de ramingen liggen, en vooral dat de verbouwing op schema ligt. Niettemin: 'We zouden het nu anders doen. We hebben de emotionele kant van de zaak onderschat. We dachten: het plan is hetzelfde als het plan voor een nieuw rioleringsnetwerk – dat kostte circa 14 miljoen – maar rioleringsbuizen zijn toch anders dan de verbouwing van het gezichtsbepalende gebouw in de gemeente.'

Wat de *lesson learned* is? 'Zonder de inbreng van het Comité Bezorgde Burgers hadden we het slechter gedaan. Zij hebben het participatieproces afgedwongen.' Dat dit comité het gevoel heeft verloren te hebben, dat er niet naar hen is geluisterd, tja, 'hun verwachtingspatroon was niet reëel. Zij wilden niet meer dan dubbele beglazing.'

De les die het comité de gemeente heeft geleerd is wel: Eerder betere burgerparticipatie inzetten, en via formelere routes. De informele inspraak heeft in Bloemendaal een lange traditie, de formele inspraak is pas geregeld in 2009, ongeveer toen het plan werd gemaakt. En transparantie is daarin het sleutelwoord, 'Daarom gaat het hele proces van burgerparticipatie nu weer op de schop. We moeten actiever communiceren, via Facebook, Twitter, Bloemendaal.nl en zo meer.' De burgemeester heeft zelf nog geen blog, maar al wel een Facebook-pagina.

Ook al is de media-situatie 'schraler geworden', en zou er 'meer dynamiek' zijn als er meer journalisten en onafhankelijke media zijn om overal over te berichten, de gemeente ziet de verbetering van de communicatie met de burgers vooral in de modernisering en uitbreiding van de afdeling communicatie, en in het persoonlijke contact van de burgemeester zelf met de burgers. 'Ik ga elke zaterdag naar een andere Albert Heijn om boodschappen te doen. En op Koningsdag zing ik in alle vijf dorpen het Wilhelmus. Dan spreek je mensen.'

Blijft de vraag hoe een burgemeester kan voorkomen dat de dossiers in kwesties als die rond het gemeentehuis en, nog altijd, rond Elswoutshoek, uitgroeien tot dossiers van een halve of hele meter dik, waarin bijna niemand nog wegwijs weet, alleen duurbetaalde advocaten en die enkele burger en journalist die zich er in heeft vastgebeten. Hier spelen de politieke verhoudingen een rol. Hij is niet langer de baas over de politie, dat is de minister, en de gemeenteraad is de baas van de gemeente. De burgemeester is dus 'procesbegeleider', 'moderator', is het boegbeeld voor de burgers, en in die zin krijgt hij 'de volle laag' als het fout gaat. Nederveen vindt dit systeem 'superbe', want in 'de vitale, betrokken samenleving' die Bloemendaal is, weten ze hem wel te vinden, de deur staat altijd open.

Ook voor 'de media'? Onafhankelijke pers wordt noodzakelijk genoemd, maar ja 'de pers wordt zelf

niet gecontroleerd'. Hij ziet nieuwe initiatieven opdoemen in het medialandschap, zoals www.023.nl, een digitaal platform voor de hele regio. Hoe dat eruit zal gaan zien, en wie er allemaal op dat platform zullen gaan staan, of mogen staan, dat is nu nog niet duidelijk.

De communicatie kan nu technisch ook rechtstreeks met de burgers geschieden, op straat, via die open deur, en via de *streaming video* van de gemeenteraadsvergaderingen en ook de vergaderingen van het Presidium, de vergadering van de burgemeester met de fractieleiders.

'Laatst vroeg ik: 'Hoeveel mensen kijken nu naar deze vergadering?' De technische man die dat kan zien, zei: 'Vijf.' Ik zei: 'Ja, dat zijn die vijf laptops die hier op tafel staan.' De goegemeente is niet geïnteresseerd in gemeentepolitiek, hooguit zijn er een paar honderd burgers mee bezig.'

Tot slot herhaalt de burgemeester dat er geen sprake van is geweest dat vanuit de gemeente enige druk is uitgeoefend op de onafhankelijke media, zoals *Weekblad Kennemerland-Zuid*, *Haarlems Dagblad*, of *dichtbij.nl*, om positiever te berichten over met name die twee langslappende kwesties, het gemeentehuis en Elswoutshoek. Ja, er was de wettelijke regeling om gemeentelijke berichtgeving zoals over (aanvragen voor) vergunningen, en verordeningen, schriftelijk te doen, dat wil zeggen, via ingekochte ruimte in onder andere het huis-aan-huisblad. 'We hebben het Weekblad niet onder druk gezet om positiever te berichten. We hebben daar wel een zakelijk gesprek gevoerd in 2012. We hebben toen het bedrag met een kwart verminderd. Sinds de wetwijziging eerder in 2014 gaan we die berichtgeving nu geheel digitaal doen.'

Dat laatste, en de *lessons learned* uit de afgelopen jaren, is de reden dat 'de publiekscommunicatie geheel op de schop moet'. Hoe? 'Daar gaat wethouder De Rooij van communicatie en Participatie over.'

Conclusie

De kwesties van het gemeentehuis en Elswoutshoek laten twee verschillende conclusies toe over het politieke proces. Inzake het gemeentehuis is van inspraak van burgers geen sprake. Aan de wettelijke mogelijkheden tot inspraak, zoals een referendum, bewijst de gemeente alleen lippendienst. Het Comité Bezorgde Bewoners krijgt bij het afdwingen van een referendum van de rechter geen gelijk, daar de gemeenteraad formeel het recht heeft een referendum af te wijzen, ook als daarvoor het vereiste aantal handtekeningen is verzameld.

Hetzelfde geldt voor de petitie 'tegen de burgemeester' die in 2014 wordt georganiseerd, waarop een petitie 'voor de burgemeester' volgt, vooral verspreid onder de ambtenaren, en via de rotary's, de golfclub en het hockeyveld. Dit zijn petities, meer niet. Dat de raad medio 2014, na bijna drie jaar gesteggel, alsnog instemt met het iets goedkoper uitvallende nieuwe gemeentehuis, heeft simpelweg te maken met de meerderheid van het College in de Raad, en met de draai die vooral GroenLinks als nieuw lid van het College van B&W hierin maakt, zoals deze partij dit later ook doet inzake Elswoutshoek.

Het resultaat is dat het plan ietwat is bijgesteld, maar dat de totale kosten van het plan niet veel goedkoper zullen zijn gezien de 'advieskosten' die in de tonnen, zo niet miljoenen lopen. Hier zijn de kosten, die de afdeling Voorlichting heeft moeten besteden aan een voorlichtingsavond en aan andere informatieverstrekking en bezoeken aan 'de media', niet bij inbegrepen. Dat kan men als normale activiteiten van een afdeling communicatie beschouwen.

Het lijkt erop dat 'De Slag om het Gemeentehuis' is gewonnen door B&W, omdat de VVD van oudsher de meeste macht heeft met de grootste raadsfractie en de burgemeester (en ook een VVD-Commissaris van de Koning). Daarnaast hebben de ambtenaren in deze kwestie, zoals ook in andere kwesties, mogelijk een doorslaggevende rol. De relatie tussen burgemeester en

ambtenaren is wel vaker die van een illusie: men denkt te sturen, maar wordt gestuurd. Hetzelfde geldt voor de positie van de gemeentesecretaris. In Bloemendaal treedt de gemeentesecretaris medio 2014 plotseling terug met als opgegeven reden dat de relatie met de ambtenaren niet goed meer is.

De VVD heeft bij de gemeenteraadsverkiezingen van maart 2014 wel een zware tol moeten betalen voor de gang van zaken rond het gemeentehuis, misschien versterkt door het rumoer rond Elswoutshoek. De partij valt terug van acht naar vijf zetels. Het vervolgens samengestelde college heeft daarom GroenLinks, dat plotseling drie zetels veroverde, nodig. Daarvoor moet GroenLinks de gemeente wel gaan steunen in de strijd tegen de gebroeders Slewe en hun landgoedje. In de strijd om de publieke opinie rond hen werd prof. Meindert Fennema naar voren geschoven om via zijn column in *de Volkskrant* de gebroeders zwart te maken, en ook collega hoogleraar Beunders die zich in *Een Vandaag* kritisch heeft uitgelaten over het gedrag van de gemeente. Fennema vermeldt hierbij niet dat hij tot de verkiezingen zelf gemeenteraadslid was van GroenLinks en formateur was van het nieuwe College.

De publicitaire acties van Fennema laten zien hoezeer de kwestie rond het landgoed – in feite maar een zesde procent van het totale grondoppervlak van Bloemendaal – een politieke, maar ook persoonlijke prestigekwestie is geworden, waarin vooral van de kant van de gemeente geen middel wordt geschuwd. Omgekeerd beschuldigt het tv-programma *Een Vandaag* burgemeester Nederveen van oplichting en een valse voorstelling van zaken inzake zijn eigen verleden, zoals de suggestie dat hij van adel zou zijn. Dat de Slewes een strafpleiter hebben ingehuurd, bevestigt het beeld dat Bloemendaal zich politiek-bestuurlijk heeft ontwikkeld tot een aflevering van de BBC-detectiveserie *Midsomer Murders*, maar dan zonder een sterfgeval.

De critici en gedupeerden beschuldigen de gemeente Bloemendaal van onbehoorlijk bestuur: 'Ze zeggen A, maar doen B en gaan net zo lang door met hun sluwe praktijken tot iedereen er moe van is of door de bomen het bos niet meer ziet, en zij hun zin krijgen.'

De rol van de onafhankelijke media in Bloemendaal is tot bijna nul gereduceerd. De radiozender *Jouw FM* draait vooral plaatjes, het Weekblad is het gewenste 'gezellige familieblad' geworden. Alleen het *Haarlems Dagblad*, bij monde van Klompmaker en invaller Vader, blijft een kritische rol vervullen. Plus die paar raadsleden van de oppositiepartijen PvdA en van de VVD afgesplitste Liberaal Bloemendaal (ook wel Hart voor Bloemendaal genoemd). Deze lokale partij veroverd in maart 2014 vier zetels.

Wat de rol is (geweest) van de nieuwe media in de kwesties van het gemeentehuis en Elswoutshoek is niet precies vast te stellen. De website van het Comité Bezorgde Burgers werd veel bezocht, dat is duidelijk. De Facebookpagina van Rob Slewe telt een honderdtal vrienden, al is dit een open pagina die iedereen kan bezoeken. Wat de invloed is op de mening en houding van de bewoners van Bloemendaal, is – zoals meestal in dit soort gevallen – moeilijk te zeggen. Zo blijven inzake Elswoutshoek twee overkoepelende beelden tegenover elkaar staan. 'Die hebben een landgoed, moeten we daar medelijden mee hebben?' is het ene beeld. Het andere beeld is: 'Burgemeester en wethouder maken koste wat kost mensen en hun gezinnen kapot, alleen uit persoonlijke afgunst, en omdat hun vriendjes deze nieuwkomers niet zien zitten, omdat zij niet weten hoe het hier hoort.'

Breder is het beeld dat burgemeester Nederveen zowel raadsleden, als burgers, als de gebroeders Slewe op een hooghartige en neerbuigende manier behandelt. Raadsleden worden gekapitteld, omdat ze het woord 'overwegende' gebruiken, terwijl dat 'gezien' moet zijn, of omgekeerd. En

getuigen vertellen dat burgemeester Nederveen brieven van Hans Slewe luidkeels op het gemeentehuis voorleest, zodat iedereen zich, net als hij, krom kan lachen om de spelfouten. Hans Slewe heeft in zijn jeugd de Lomschool (school voor leer- en opvoedingsmoeilijkheden) bezocht, en heeft nog altijd moeite met spellen.

Kortom, de kwestie van wel- of geen vergunning voor nieuwbouw op het landgoed, en enkele andere activiteiten daar, was de aanleiding van deze zich voortrollende sneeuwbal van wederzijdse verwijten, beschuldigingen, procedures en illegale praktijken van de gemeente. De zorg van omwonenden en de gemeente over de geplande nieuwbouw, die niet zou sporen met de cultureel-historische betekenis van het landgoed, is geheel ondergesneeuwd geraakt in een prestigestrijd. Die prestigestrijd is een persoonlijke geworden, en is onderdeel van een sociaal-culturele strijd om de vraag wie het voor het zeggen heeft in de gemeente Bloemendaal; de burgers in hun algemeenheid, inclusief nieuwkomers, of de oude vertrouwde club mensen die opereren via de onzichtbare, maar zeer belangrijke informele netwerken.

De gemeente heeft inzake de plannen voor het gemeentehuis de kracht van de bezorgde bewoners onderschat, maar heeft 'gewonnen' door de procedures langer te kunnen volhouden dan de boze bewoners boos kunnen blijven, of tijd aan kunnen blijven besteden. De gebroeders Slewe hebben met de aankoop van hun landgoedje niet onderkend hoe krachtig het informele netwerk van omwonenden en bepalende krachten in een kleine, traditionele gemeenschap als Bloemendaal is. In het eerste geval heeft de gemeenteraad uiteindelijk een beslissing genomen. In het tweede geval lijkt de kwestie binnen de gemeenschap niet te kunnen worden opgelost en is de enige die deze patstelling met een goed gesprek of een richtlijn zou kunnen doorbreken, de Commissaris van de Koning. Deze lijkt dat vooralsnog niet van plan te zijn.

Intussen hebben beide kwesties voor de regerende VVD wel een politieke tol geëist; ze is nog maar nauwelijks de grootste partij in de gemeenteraad.

De slotconclusie moet dan ook luiden: In een kleine gemeente zijn de informele netwerken en de orale communicatie belangrijker dan de officiële democratie. Maar de boosheid van de burgers over het niet gehoord of zelfs geminacht worden, vertaalt zich daarna wél in de stembusuitslag. In de meeste gevallen, zoals ook in Bloemendaal, met een winst voor de lokale (protest)partij.

Post Scriptum, 23 januari 2015

Op dinsdagavond 20 januari 2015 deelt GroenLinks-wethouder Marjolein de Rooij, van Ruimtelijke Ordening, Verkeer, Natuur en Milieu, de gemeenteraad mee per direct haar taken neer te leggen. De volgende ochtend biedt burgemeester Ruud Nederveen (VVD) zijn ontslag aan.

De wethouder, in wier portefeuille de kwestie-Elswoutshoek ligt, trad na de gemeenteraadsverkiezingen van maart 2014 aan in de vroege zomer. Ze overleeft na de zomer een motie van wantrouwen wegens haar als kwaadsprekerij ervaren uitingen over de twee landgoedeigenaren. Na slechts luttele maanden wethouderschap deelt ze, begin januari, mee een baan in Tanzania te hebben aangenomen. Maar dat ze zal aanblijven tot haar partij een opvolger heeft aangewezen. Nu zij wederom verantwoording zal moeten afleggen in de raad, vooral over haar optreden inzake Elswoutshoek, stelt ze vast dat haar legitimiteit door het aangekondigde vertrek te veel is aangetast.

Nederveen zegt in een persbericht: 'De laatste tijd is teveel discussie ontstaan rond mijn functioneren en mijn persoon, wat de ruimte om een goede invulling te geven aan het ambt teveel beperkt. Daarnaast moest ik de afgelopen week opnieuw terugkomen op een eerder gedane

uitspraak in een collegebrief. Als dat een keer gebeurt dan is dat wel uit te leggen. Maar het gebeurt me net iets te vaak, meer dan ik voor mijn bestuurlijke rekening wil nemen. Ik zou niet graag in een sorry-cultuur belanden'.

Een van de twee overgebleven leden van B&W zegt in de raadsvergadering van 22 januari namens het college excuses te zullen aanbieden aan de eigenaren van het landgoed, de familie Slewe. Er gaat, aldus het Haarlems Dagblad,' een zucht van verlichting door de raadszaal'.

Het Weekblad Kennemerland Zuid heeft dinsdagmiddag als deadline, het nummer met als datum donderdag 22 januari 2015 kan het vertrek dus niet melden. Het openingsbericht op pagina drie gaat over de voorlaatste tournure inzake de landgoedeigenaren onder de kop 'Geen valse verklaring afgelegd door ambtenaar'. Het niet ondertekende bericht is vrijwel identiek aan het persbericht van de gemeente over die kwestie.

Waarom de burgemeester nu alsnog vertrekt is niet geheel duidelijk. De week erop zal de raad in meerderheid moeten instemmen met de voordracht voor herbenoeming van Nederveen. Drie oppositiepartijen hebben al laten weten tegen te zullen stemmen, terwijl het onduidelijk is wat oppositiepartij CDA zal doen.

Journalist Ruud Vader schrijft in Haarlems Dagblad dat Nederveen en De Rooij zich door hun vertrek aan 'democratische verantwoording' in de raad onttrekken. 'Het is geen fraai voorbeeld van politieke moed. Je laat jarenlang een dossier uit de klauwen lopen, zoals een rechter het zei, en als je je daar dan over moet verantwoorden duik je weg'. Hij had die verantwoording graag gezien, want de fractieleiders van coalitiegenoten D66 en GroenLinks 'hebben persoonlijk en actief in het publieke debat mee gelogen en bedrogen met de burgemeester en wethouder'.

In welingelichte kringen in Bloemendaal heet het dat Nederveens partij, coalitiepartij VVD, de afgelopen maanden al diverse malen in de raad niet meer automatisch in- of meestemde met wat de burgemeester voorstelde of zei. Of de verkiezingen voor de Provinciale Staten in maart 2015 een rol spelen bij de kritischer wordende houding van de VVD wordt in Bloemendaal betwijfeld.

Over de relatie tussen overheid-media-burgers na deze halvering van B&W zegt Vader desgevraagd: 'Die relatie bevindt zich nu op een dieptepunt. Er is een wereld te winnen'.

Een begin van die nieuwe wereld komt als een week later de twee overgebleven wethouders in een bijeenkomst met de pers zeggen 'een streep' te willen zetten onder de affaire. Als Hans Slewe ongevraagd ook aanschuift, schenkt D66-wethouder Botter hem zelfs een kopje koffie in, als bewijs dat 'de schone lei' er inderdaad komt.

1.7 Casus Culemborg

Basisgegevens

- De gemeente telt 27.568 inwoners (1 mei 2014, bron: CBS)
- Oppervlakte 31,23 km² (waarvan 1,49 km² water)
- Binnen de gemeentegrenzen ligt de buurtschap Goilberdingen.
- Het college van B&W van Culemborg bestaat uit: burgemeester Van Schelven en vier wethouders (VVD, PvdA, GroenLinks en D66)

Belangrijkste media:

- Regionaal dagblad: Algemeen Dagblad en De Gelderlander
- Huis aan huisbladen: Culemborgse Courant
- Lokale omroep: SRC
- Regionale omroep: Omroep Gelderland

Beschrijving

In Culemborg is bestuurlijke nieuwsvoorziening al jaren onderwerp van discussie, zowel onder inwoners als in de politiek. Burgers voelen zich vaak niet voldoende geïnformeerd. Zo zijn eind 2012 van de ene op de andere dag de Schotse galloways verdwenen; het gevolg van een bezuinigingsmaatregel die de gemeenteraad al anderhalf jaar eerder genomen had. Bewoners weten hier niets van en voelen zich gepasseerd. Eén inwoner neemt een paar dagen later het initiatief voor de nieuwswebsite 'Culemborg Nieuws' waarop burgers zelf kunnen signaleren en aan de bel kunnen trekken. 'De gemeente communiceert te weinig en de Zakengids, de Culemborgse Courant en de andere plaatselijke media informeren blijkbaar onvoldoende over ontwikkelingen ter stede', aldus de initiatiefnemer Ad Moerman. Een jaar later, eind 2013, gaat Culemborg Nieuws ter ziele, omdat geen rendabel financieringsmodel is gevonden. De inwoners zijn weer aangewezen op de Culemborgse Courant die één keer per week verschijnt, en op de regionale Zakengids, het Algemeen Dagblad (Utrechtse editie) en de Gelderlander (editie Rivierenland). Zowel het Algemeen Dagblad als de Gelderlander berichten soms over Culemborg.¹¹

Rond dezelfde tijd als het ter ziele gaan van het Culemborg Nieuws, dient zich een volgend bestuurlijk vraagstuk aan. Met subsidie van de gemeente zoekt een aangewezen partij naar een alternatief voor zwembad De Meer. Zij doen het voorstel voor een 25 x 21 meter-bad. Een aantal inwoners wil echter niet dat Zwembad De Meer verdwijnt en vormt de actiegroep 'MeerZwemmen'. MeerZwemmen verzamelt 4.500 steunbetuigingen tegen het nieuwe bad en voor behoud van zwembad De Meer. In juli 2014 besluit het college de bouw van het nieuwe bad door te zetten. Op 7 juli stapt de Christen Unie uit het college. De fractievoorzitter beargumenteert het vertrek met de volgende woorden: 'Pijnlijk is duidelijk geworden dat onze politieke stijl, gericht op vernieuwing en transparantie, niet aansluit op de manier waarop onze coalitiepartners willen opereren. We konden en wilden ons niet voegen in een directieve leiderschapsstijl die de onze niet is en die in onze ogen het contact met bewoners en participatie van de samenleving in de weg staat.'

Noot 11 De Utrechtse Editie van het Algemeen Dagblad, brengt nieuws uit gemeenten uit heel de provincie Utrecht en gemeenten net zoals Culemborg, die net daarbuiten liggen. De editie Rivierenland is naast Culemborg, gericht op Buren, Neder-Betuwe, Neerijnen, Geldermalsen en Tiel.

Wat zijn de gevolgen van (te) weinig lokale bestuurlijke nieuwsvoorziening? Wie duikt er in de leegte?

Analyse

De stad Culemborg ligt in Gelderland net over de grens van Utrecht en heeft 27.568 inwoners. De belangrijkste media in Culemborg zijn de Culemborgse Courant (lokaal weekblad), de SRC (radio en kabelkrant), De Zakengids (een huis-aan-huisblad dat twee keer per week verschijnt), De Gelderlander (editie Rivierenland) en het Algemeen Dagblad (editie Utrecht). De gemeente Culemborg communiceert bestuurlijk nieuws via de Culemborgse Courant, een wekelijkse nieuwsbrief, de website, Twitter, en via een magazine dat drie keer per jaar huis-aan-huis verspreid wordt. In de nieuwsbrief staan de meeste actuele nieuwsberichten van de afgelopen week, maar ook informatie over de evenementen, vergaderingen van de raad en (weg)werkzaamheden in de gemeente. Hoeveel inwoners op deze nieuwsbrief geabonneerd zijn, is niet bekend, aldus de persvoorlichter.¹²

Deze analyse begint in november 2012 met het verdwijnen van de galloways die daarvoor op de uiterwaarden van Culemborg graasden. De gemeente Culemborg geeft het beheer van de uiterwaarden terug aan stichting Geldersch Landschap. Geldersch Landschap wil de galloways niet overnemen en de runderen worden verkocht aan Zwolle. Een aantal inwoners en oppositiepartijen is verantwoordigd. Zowel GroenLinks en de PvdA, als de SP besteden aandacht aan dit voorval op hun websites en wijzen op het gebrek aan communicatie vanuit de gemeente. De SP schrijft: 'De afgelopen maand besloot de gemeente om de galloways die in uiterwaarden van Goilberdingen leefden weg te halen. Deze actie leidde tot tal van boze en verantwoordigde reacties. Dit college laat weer eens duidelijk zien dat zij slecht is in het aanvoelen wat gevoelig ligt voor inwoners. Dat zij er weer niet in slaagt inwoners op een goede manier te informeren en met hen te overleggen.'¹³ Ook inwoners *twitteren* en *bloggen* over deze gebeurtenis. Vanaf 9 november verschijnen de eerste berichten op Twitter: 'Treurige bezuinigingsmaatregel: grazende galloways in uiterwaarden #Culemborg naar de slager. Mis het geloei nu al! #crisis' en 'Op allerlei sites zijn mensen boos over het vertrek van de galloways uit Culemborg, maar de collegepartijen laten zich nergens horen #fail' Journalist en inwoner Rutger Vahl schrijft op zijn blog: 'De gemeente Culemborg moet zoals alle gemeentes in Nederland bezuinigen. Fors bezuinigen. Begin november heeft ze de galloways daarom verkocht aan een veehandelaar. Het besluit hiertoe was al eerder gevallen, maanden geleden, en zonder enige verdere aankondiging zijn de beesten in november weggehaald. Waarschijnlijk zijn ze nog dezelfde dag naar het slachthuis gebracht en tot worst verwerkt. De uiterwaarden bij de spoorbrug zijn nu weer woest en ledig. Tot groot verdriet van veel Culemborgers, die net als ik verbouwereerd achterblijven.'¹⁴

Sommige inwoners reageren met nieuwe initiatieven. Een groepje Culemborgers organiseert op 12 december een 'cocreatie dag' waarop in twaalf uur, twaalf thema's en ideeën voor een levendig Culemborg gedeeld worden. Deze dag resulteerde in een website www.cocreatieculemborg.nl waarop verschillende initiatieven in de stad worden aangekondigd en toegelicht.

Noot 12 Interview persvoorlichter Culemborg, 20 november 2014

Noot 13 SP Culemborg

Noot 14 Rutger Vahl: <http://www.vahl.nl/node/1557>

Een andere bewoner, Ad Moerman, lanceert de website 'Culemborg Nieuws'. Hij schrijft: 'Echte ambachtelijke journalistiek verdween de afgelopen vijftien jaar uit stadjes als Culemborg. Tegelijk rukken tablet en smartphone in huiskamers en broekzakken op. Deze ontwikkeling maakt het mogelijk om het 'journalistieke tij' te keren. Daar neemt Culemborg Nieuws in 2013 de tijd voor, zodat snode en fijne plannen voortaan weer tijdig gesignaleerd kunnen worden en voortaan weer op tijd aan de bel wordt getrokken, voordat de put met de geslachte galloways is gedempt. Geschoolde en ervaren ambachtelijke journalisten schrijven de artikelen op Culemborg Nieuws. Niet de kwantiteit maar de kwaliteit staat voorop. Met een open mind, hoor en wederhoor en onbevooroordeeld. Dat betekent: gemeentelijke stukken doorpluizen, tal van bijeenkomsten in de stad bijwonen, met open vizier aanwezig zijn, op mensen afstappen en even doorvragen, soms de boel een beetje oppoken en vervolgens onbevreesd en onafhankelijk artikelen publiceren en verspreiden. Tijdig signaleren in plaats van achteraf met veel 'knippen & plakken' slappe verhaaltjes en berichtjes plaatsen.' Samen met een paar andere professionele journalisten vult Ad Moerman de website het eerste jaar in. Daarnaast richt hij een stichting op die in het eerste jaar de financieringsvormen voor het Culemborg Nieuws zal onderzoeken.

Een jaar en 250 nieuwsberichten later, gaat de website 'op een lager pitje', omdat het niet gelukt is om voldoende structurele financiering te vinden. Ad Moerman kan niet precies verklaren waarom het initiatief niet van de grond kwam; 'Mogelijk zijn mensen toch teveel gehecht aan papier of heeft Culemborg Nieuws onvoldoende laten zien dat zij het beter kan. Daarnaast hadden de bestuursleden van de stichting minder tijd voor het aanschrijven van fondsen en dergelijke, dan gedacht.'¹⁵ Volgens Moerman waardeerde de gemeente Culemborg de stukken en het initiatief, maar zagen zij geen mogelijkheden om het Culemborg Nieuws financieel te ondersteunen. De persvoorlichter van de gemeente bevestigt dit; de lokale pers moet onafhankelijk zijn, 'het zou gek zijn als de gemeente hieraan bijdraagt'. Wel ondersteunde de gemeente Culemborg Nieuws met het verschaffen van informatie en toegang tot stukken. In de ogen van Moerman is de nieuwsvoorziening nu weer op het oude niveau: het AD en de Gelderlander hebben samen hooguit 800 abonnees op 12.000 inwoners en de Culemborg Courant wordt geschreven door bijklussende huisvrouwen – 'met alle respect voor huisvrouwen' – die zeer weinig betaald krijgen. De Zakengids verschijnt slechts twee keer per week.

Een aantal maanden na het ter ziele gaan van het Culemborg Nieuws, zijn inwoners opnieuw verantwoordigd over het gebrek aan bestuurlijke nieuwsvoorziening. De gemeente Culemborg heeft besloten tot afbraak van het zwembad De Meer en de bouw van een nieuw zwembad (een bad van 25 bij 21 meter). Op 18 maart jl. publiceert de Gelderlander een kort interview met twee bestuursleden van zwemvereniging ZV De Meer, die zich sterk maken voor het nieuwe bad. Volgens deze bestuursleden is het haalbaar dat het nieuwe zwembad vrijwel volledig door vrijwilligers gerund wordt en is iedereen enthousiast.

Dat laatste blijkt niet het geval. Op 31 maart bericht de Gelderlander dat een groep gebruikers van zwembad De Meer, het niet eens is met de plannen en een vereniging heeft opgericht: MeerZwemmen. De actiegroep MeerZwemmen brengt haar standpunt en acties voornamelijk via

Noot 15 Interview Ad Moerman, 19 november 2014

een eigen website, Facebook en Twitter naar voren. Daarnaast werkt MeerZwemmen een eigen voorstel uit om het zwembad open te kunnen houden en presenteert dit op 5 juni aan het college. Het voorstel wordt afgewezen. Ook de schriftelijke onderbouwing van deze afwijzing (van zowel VVD als D66) is op de website – met commentaar van MeerZwemmen – te lezen. Waarom de actiegroep precies tegen het vervangen van zwembad De Meer is, wordt niet helemaal duidelijk. De site is vrij onoverzichtelijk, maar ergens is te lezen dat zij vindt dat De Meer nog prima voldoet en dat afbraak kapitaalvernietiging is. Volgens Ad Moerman, had deze actiegroep niet een speciale emotionele binding met dit bad, en dat komt inderdaad nergens naar voren.

Het laatste bericht op de website van MeerZwemmen is in juli jl. geplaatst: 'Ondanks dat 4.500 Culemborgers zich met de laatste handtekeningactie en de online petitie tegen de komst van een 25-21 bad hebben uitgesproken, en vóór behoud van 'De Meer', ondanks alle ondoorzichtige en matig onderbouwde plannen vanuit 25-21 werd op 3 juli in de gemeenteraad gestemd over dit voorstel. Het laatste redmiddel was het houden van een referendum. Uiteindelijk zijn 100 handtekeningen voor het houden van een referendum verzameld. Deze werden in de vergadering van 3 juli overhandigd. Het voorstel tot het houden van een referendum werd ter plekke afgewezen: te duur, te arbeidsintensief, te tijdrovend.'

Op dezelfde raadsvergadering op 3 juli, zeggen VVD en D66 hun vertrouwen in de CU op. Vier dagen later, op 7 juli, valt het net-geïnstalleerde college. GroenLinks twittert: 'Dat het college voorbij is ligt niet aan het zwembad an sich, maar aan de manier waarop het besluit tot stand is gekomen.' De persverklaring van de gemeente gaat niet in op de oorzaak van de breuk: 'De fractievoorzitters van VVD, D66 en CU, die samen de coalitie vormen in de Culemborgse gemeenteraad, hebben na een gezamenlijk overleg besloten dat een basis voor een verdere samenwerking ontbreekt.' Volgens fractievoorzitter Daniël Jumelet, werd de CU verweten te kritisch te zijn over de zwembadplannen. Op de website van de CU laat hij weten dat hij dit onterecht vindt: 'Verdient Culemborg niet juist een kritische raad? De keren dat we samen hebben gesproken over het zwembad zijn gemakkelijk op de vingers van één hand te tellen. Is dat teveel voor zo'n hoofdpijndossier?' De VVD verklaart op 7 juli op haar website dat de samenwerking met de CU moeizaam verliep ('overleg na overleg, vraag na vraag, twijfel na twijfel') en dat dit de coalitie teveel intern gericht maakte. Over het standpunt van D66 is niets te vinden. In de lokale media worden de val en bovenstaande argumenten genoemd, maar er verschijnen geen achtergrondstukken. De raadsvergadering is wel online te bekijken.¹⁶

Conclusie

In Culemborg ervaren zowel freelance journalisten, als bewoners en oppositieleden het gebrek aan bestuurlijke nieuwsvoorziening. Het ontbreken van deze nieuwsvoorziening komt op verschillende momenten tot uiting en de gevolgen en effecten hiervan verschillen.

Na het verdwijnen van de galloways in Culemborg volgen in de eerste plaats reacties op internet: oppositiepartijen reageren via hun website en veroordelen het gebrek aan communicatie vanuit het college en inwoners luchten hun hart via Twitter. In de tweede plaats leidt deze gebeurtenis tot

Noot 16 <http://culemborg.raadsinformatie.nl/vergadering/76418/gemeenteraad+07-07-2014>

twee initiatieven, het één gericht op co-creatie en het ander gericht op de kwaliteit van de nieuwsvoorziening. Het tweede initiatief komt van freelance journalist Ad Moerman. Moerman richt de website Culemborg Nieuws op en wil als journalist bijdragen aan de kwaliteit van lokaal bestuurlijk nieuws. Het enige lokale dagblad heeft volgens Moerman niet de capaciteit om tijdig te signaleren, hoor en wederhoor te plegen en achtergrondstukken te plaatsen. Een jaar en 250 artikelen later, gaat het initiatief op een lager pitje, omdat de stichting geen structurele financieringsmogelijkheden heeft gevonden. De gemeente Culemborg waardeert het initiatief, maar ziet geen rol voor zichzelf om het financieel te ondersteunen. Het effect dat dit initiatief op de kwaliteit van bestuurlijke nieuwsvoorziening heeft, is op dit moment verwaarloosbaar.

Ruim een jaar na het verdwijnen van de galloways is er opnieuw ophef onder de inwoners van Culemborg. Dit keer over het voornemen van de gemeente om zwembad De Meer te vervangen door een nieuw 25-21-bad. Een aantal inwoners voelt zich niet betrokken en richt de actiegroep MeerZwemmen op. Inzet is in dit geval niet de nieuwsvoorziening, maar het openhouden van het zwembad. De MeerZwemmen haalt 4.500 handtekeningen op, werkt een alternatief voorstel uit en brengt via een website, Facebook en Twitter hun handtekeningenactie onder de aandacht. De website is informatief, maar heeft ook een hoog activistisch gehalte. Een chronologisch overzicht van de gebeurtenissen rondom het zwembad of duiding van de feiten hebben wij in de lokale media niet gevonden. Op 19 juni wijst het college het alternatieve voorstel van MeerZwemmen af. Op 3 juli stemt het college voor het 25-21-bad. De bestuurlijke nieuwsvoorziening is met de actie van MeerZwemmen niet concreet verbeterd.

Op het eerste gezicht lijkt de ophef over het zwembad De Meer, wel de aanleiding voor de breuk in de recent-gevormde coalitie. Op 7 juli jl. stapt de CU uit het college, nadat de VVD en D66 op 3 juli het vertrouwen in de partij hebben opgezegd. Uit berichten op de websites van VVD en CU blijkt echter dat niet zozeer de gang van zaken rondom het zwembad, maar de opstelling van de CU voor VVD en D66 de aanleiding voor het opzeggen van vertrouwen is geweest. Bestuurlijke nieuwsvoorziening was dus niet de aanleiding van de coalitiebreuk. Het is wel opvallend dat over deze breuk online weinig berichten terug te vinden zijn, alleen korte stukjes in de lokale en regionale media, toelichting van de VVD en CU op de eigen websites en twitter-berichten van GroenLinks. Achtergrond en duiding lijken wederom te ontbreken.

De gemeentelijke informatievoorziening in Culemborg lijkt onvoldoende en een medium dat achtergronden en context biedt, ontbreekt. In Culemborg verschijnt één keer per week een lokaal nieuwsblad en in de regionale dagbladen is Culemborg één van de vele gemeenten waarover wordt bericht. De gevolgen van het ontbreken van bestuurlijke nieuwsvoorziening variëren. Enerzijds ontstaat een burgerinitiatief, gericht op het verbeteren van de nieuwsvoorziening zelf. De inhoudelijke motivatie is er, de (vrijwillige) journalist is er, maar het ontbreekt aan een verdienmodel, waardoor dit initiatief een stille dood sterft. Anderzijds reageren inwoners en oppositiepartijen via sociale media en internet op de momenten dat hun belang in het geding is. De extra informatie die via deze weg wordt gedeeld, is echter niet volledig objectief.

Om terug te komen op de vraag wie er in de leegte duikt, is het antwoord daarom: 'Op dit moment niemand'. Een enkeling die de duik heeft gewaagd, wist niet hoe het hoofd boven water te houden.

1.8 Casus Zutphen

Basisgegevens

- De gemeente heeft 47.052 inwoners (1 mei 2014, bron: CBS)
- Oppervlakte: 42,93 km²
- In 2005 is de voormalige naastgelegen gemeente Warnsveld (9.000 inwoners), gefuseerd met Zutphen.
- Het nieuwe college van Zutphen is op 13 augustus 2014 geïnstalleerd. Burgemeester Gerritsen (Burgemeester sinds 1999, daarvoor wethouder D66 in Apeldoorn) en vijf wethouders (CDA/CU, VVD, PvdA, GroenLinks en SP). Wethouder Annelies de Jonge (PvdA) heeft het project Broederenklooster in haar portefeuille.

Belangrijkste media:

- Regionaal dagblad: De Stentor
- Huis-aan-huisbladen: De Zutphense Koerier, ook via:
http://www.deweekkrant.nl/zutphense_koerier
- Contact.nl: <http://www.contact.nl/Tablet/Weekbladen/Warnsveld/Actueel.pdf>
- Lokale omroep: B-FM (bestaat 24 jaar)
- Regionale omroep: Omroep Gelderland

Achtergrond casus Broederenklooster

De herbestemming van het Broederenklooster in Zutphen is al een aantal jaren een gevoelig onderwerp. In maart 2011 schrikt de bevolking op als het college voorstelt om de bibliotheek in de Broederenkerk te sluiten. Meer dan veertienduizend protesthandtekeningen worden opgehaald en het college wijzigt haar plan; de bibliotheek zal naar het (naastgelegen) Broederenklooster worden verplaatst. Een jaar later (maart 2012) presenteert het college van B&W de nieuwe plannen voor het Broederenklooster. Dit leidt opnieuw tot protest omdat deze plannen verplaatsing van het Gideon monument – een monument ter nagedachtenis aan de slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog – betekenen.

Sinds 2012 staan de plannen voor een nieuw Broederenklooster op de agenda in Zutphen. De gemeente Zutphen wil in het monumentale Broederenklooster en de aanliggende Broederenkerk een aantal culturele voorzieningen uit de stad samenbrengen: de Musea Zutphen (Stedelijk Museum Zutphen & Museum Henriette Polak), de Graafschap bibliotheken, de afdeling archeologie van de gemeente Zutphen en Stichting 't Oude Kinderboek. Door deze voorzieningen te bundelen en te integreren in een nieuwe organisatie wil de gemeente Zutphen het Broederenklooster maken tot een 'op de toekomst ingerichte, aantrekkelijke accommodatie, waar die instellingen en activiteiten elkaar versterken en er inhoudelijke, ruimtelijke en financiële synergievoordelen ontstaan'. Met de financiële synergievoordelen wil de gemeente onder andere de taakstellende bezuiniging van 260.000 voor de Musea Zutphen en 240.000 voor de Graafschap Bibliotheken realiseren.

Casusbeschrijving

In dit onderzoek volgen wij de berichtgeving en besluiten over het Broederenklooster vanaf het begin van 2014. Het Broederenklooster vormt de inzet van de verkiezingen en vertraagt het formatieproces. Zutphen is de laatste gemeente in Nederland zonder college.

Interessant in deze casus is de rol die de regionale krant De Stentor speelt in de berichtgeving over de plannen voor het Broederenklooster en het politieke besluitvormingsproces hierover. Sinds maart 2012 plaatste deze krant 'honderden artikelen'¹⁷ over het Broederenklooster¹⁸. Waar de berichten eerst over de inhoud van de plannen gaan; de kosten zijn te hoog, het bedrijfsplan is niet realistisch, verschuift na de gemeenteraadsverkiezingen de focus naar het besluitvormingsproces. Burgerbelang, de grote winnaar, komt haar beloften over het Broederenklooster niet na, de onenigheid over de plannen voor het Broederenklooster frustreren de collegevorming en het Broederenklooster vertraagt de voorbereiding van andere gemeentelijke taken en projecten. De toon van de berichtgeving van de Stentor is kritisch en de stroom van lezersbrieven die in deze weken in de Stentor verschijnt, is overwegend negatief. In juni valt Burgerbelang uit elkaar en uiteindelijk is Zutphen de laatste gemeente in Nederland met een nieuw college. De focus van de berichtgeving – en het platform dat de Stentor inwoners van Zutphen biedt – lijken belangrijke politieke gevolgen te hebben. In de analyse onderzoeken wij hoe berichtgeving in de Stentor en politieke gebeurtenissen elkaar opvolgen.

Analyse

Onze analyse van de rol van de media start op 25 januari. 'Broederenklooster inzet verkiezingen' is die dag de kop op de voorpagina van de Stentor. Het bedrijfsplan voor het Broederenklooster is aan de raad gepresenteerd en op 24 februari staat de bestuurlijke stemming gepland – een maand voor de gemeenteraadsverkiezingen. Het Broederenklooster is een belangrijke inzet voor de oppositiepartijen Burgerbelang en SP. 'Als wij in het college komen, gaat het huidige plan voor het Broederenklooster niet door,' beloven zij.

De Stentor presenteert op 8 februari de resultaten van een onderzoek naar het bedrijfsplan. Drie onafhankelijke experts hebben dit plan in opdracht van de Stentor beoordeeld en alle drie plaatsen zij vraagtekens bij de pachtsom, de verhuur, het marketingbudget, de bedrijfsvorm, de fondsenwerving, de personeelskosten en de onderhoudskosten. Paolo Laconi, politiek verslaggever van de Stentor, zegt dat het publiceren van de onderzoeksresultaten een belangrijke steun in de rug was voor de campagne van Burgerbelang en SP, maar dat was niet het doel van het artikel. Het doel was een tweede objectief oordeel naar buiten brengen. Volgens Gerard Huis in 't Veld, directeur van de Graafschap bibliotheken¹⁹, was het onderzoek geïnitieerd door de Stentor echter niet objectief; 'Er is geen hoor en wederhoor toegepast en er stonden feitelijke onjuistheden in.'

Op 13 februari organiseert de Stentor in nieuwscfé De Stroom een debat over het Broederenklooster. In de zaal zitten 275 mensen. Zowel oppositie als fractiepartijen zijn aanwezig. De Stentor schrijft de dag erna: 'Het lijkt steeds onwaarschijnlijker dat de Zutphense gemeenteraad in zijn huidige samenstelling een knoop gaat doorhakken over het omstreden plan Broederenklooster'. Op 24 februari komt het besluit er wel; met 16 tegen 13 stemmen wordt het plan aangenomen. In een artikel op 25 februari 'Vijf ton in risicofonds Broederenklooster' reageren drie bewoners, waaronder een 'gewone burger': 'Het vervolg van deze soap: een ton hier... een miljoen daar... we gaan de komende tijd veel goocheltrucs beleven om dit prestigeproject te kunnen

Noot 17 Interview met politiek verslaggever Paolo Laconi, 13 november

Noot 18 Andere lokale media, de Zutphense Koerier en Contact – beide weekbladen – hebben ook over het Broederenklooster bericht, maar minder frequent dan de Stentor. In deze casus laten wij deze media daarom buiten beschouwing.

Noot 19 Interview Gerard Huis in 't Veld, 18 november 2014

‘verkopen’ aan de burgers...!! (...) De betrouwbaarheid van veel politici is gedaald tot een absoluut dieptepunt!!! Om over deskundigheid maar te zwijgen...!!!’

Burgerbelang en de SP komen als winnaars uit de verkiezingen. Respectievelijk met 18,2 procent en 16,4 procent van de stemmen. Burgerbelang heeft het voortouw in het formeren van het nieuwe college. De Stentor duidt deze overwinning als volgt: ‘Het lijkt erop dat de kiezer de oppositiepartijen Burgerbelang en SP heeft beloond voor hun verzet tegen onder meer het omstreden project Broederenklooster in het centrum van Zutphen, dat onlangs met een nipte meerderheid door de gemeenteraad is aangenomen.’ Een aantal lezers reageert inderdaad opgelucht over de berichten over de verkiezingsuitslag: ‘Wat een heerlijke gedachte dat het project Broederenklooster (voorlopig) van de baan is, althans dat is mijn vurige hoop. Meneer La Rose (toenmalig wethouder Cultuur, red.) mag dan wel een goede feitenkennis hebben, ook mag hij dan welbespraakt zijn, één ding mist hij duidelijk: feeling met de burger en dat is hem en zijn partij nu duur komen te staan.’ Een andere lezer plaatst echter gelijk vraagtekens bij de belofte: ‘Burgerbelang en de SP vergeten dat ze nog vijf zetels moeten hebben om een meerderheidscoalitie te vormen. Toevallig zijn alle overige partijen meer of minder voor het Broederenkloosterplan. Zelfs de oppositiepartijen VVD, CDA en de CU. Zij hebben wel tegen gestemd, maar alleen omdat de financiële onderbouwing en het ondernemingsplan niet deugen. Ik zie het afblazen van dat plan dus niet zo snel gebeuren.’

Een paar weken later, op 12 april, bericht de Stentor voor het eerst over het functioneren van Burgerbelang. ‘Burgerbelang geen kiezersbedrog’ staat die dag op de voorpagina. Via sociale media, reacties op online artikelen en in zo’n vijftig lezersbrieven in de Stentor (in twee weken tijd) uiten burgers hun onvrede over het feit dat de plannen voor het Broederenklooster toch door lijken te gaan en dat Burgerbelang haar belofte niet waarmaakt. De Stentor plaatst in principe alle brieven, aldus verslaggever Laconi. Het viel hem op dat brieven over Burgerbelang vaak op de man gespeeld werden, maar dit vindt hij begrijpelijk; ‘Bert Jansen was almachtig in die partij. Bert Jansen was Burgerbelang.’²⁰

Gerard Huis in ‘t Veld zegt dat de brieven een enorme invloed op het politieke proces hebben gehad, ‘misschien nog wel meer dan de journalistieke berichtgeving.’ Volgens Huis in ‘t Veld was er een kleine groep kritische inwoners die overal van zich liet horen en polarisatie veroorzaakten; ‘Het ging alleen nog om het poneren van meningen, de oorspronkelijke gedachte achter het plan raakte ondergesneeuwd.’ Ook Erik Klop, verslaggever van weekblad de Zutphense Koerier²¹, constateert dat de lezersbrieven vaak negatief waren en soms in herhaling vielen: ‘Dan dacht ik weer: dat gemopper!’ maar dat de Stentor ‘de stem des volks laat klinken’, vindt Klop een goede zaak. Hans La Rose, toenmalig wethouder, stoort zich vooral aan de anonieme reactie onder de digitale artikelen. Hoewel hij erg gehecht is aan een lokale krant en verder te spreken is over de Stentor, vindt hij het een slechte zaak dat de Stentor een anoniem podium biedt voor ‘bagger’.²²

De weken na de brieven verschuift in de berichtgeving over het formatieproces, de focus van het Broederenklooster naar het functioneren van Burgerbelang. Op 23 april stopt Burgerbelang de onderhandelingen met de eerste potentiële formatie. De dag erna is de kop op de voorpagina van de Stentor: ‘Burgerbelang blijkt volstrekt onbetrouwbare partij’; een uitspraak van GroenLinks

Noot 20 Bert Jansen was in die tijd fractievoorzitter van Burgerbelang

Noot 21 Interview Erik Klop, Zutphense Koerier, 18 november

Noot 22 Interview Hans la Rose, Stadspartij, toenmalig wethouder cultuur, 20 november

raadslid Withagen. In een commentaarstuk in dezelfde krant verwijt de Stentor Burgerbelang niet trouw te zijn aan haar eigen principes, waaronder transparantie.

Een dag later plaatst de Stentor een artikel met de kop: 'Bert Jansen blijft zwijgen over opblazen formatie'. De toon van het stuk is negatief: 'Wil nog altijd niet zeggen', 'Liever wil hij zich richten op de gesprekken met SP, PvdA en CDA/ChristenUnie, de partijen met wie hij wel denkt samen te kunnen werken.' Paolo Laconi is er van overtuigd dat de kritiek op het functioneren van de partij, in artikelen, maar voornamelijk in de golf van brieven, de doorslag heeft gegeven voor het opblazen van de eerste formatie. De artikelen van de Stentor waren kritisch, maar wel naar 'eer en geweten geschreven', aldus Laconi: 'Als Burgerbelang iedere gelegenheid aangrijpt om openheid en transparantie te prediken en vervolgens op een persconferentie geen enkele vraag wil beantwoorden, dan schrijven wij hierover.'

Op 4 juni besluit de fractie van Burgerbelang te breken met Bert Jansen, nadat partijvoorzitter Marks alle fractieleden eerder die week schorste. De raads- en forumleden richten een nieuwe partij op, De Lokale Partij. Burgerbelang houdt van haar vijf zetels nog maar één over, en SP is nu de grootste partij. Op 14 juni reageert De Stentor op het verwijt van de ex-Burgerbelang raadsleden die vijandige media als één van de oorzaken voor interne spanningen zien. Op de website van De Lokale Partij verwoorden zij dit als volgt:

'Ten eerste willen wij iedereen bedanken die ons ondanks alle tegenslagen gesteund heeft en verder wist te kijken dan de krantenkoppen. Drie maanden formeren, overleggen en net niet je doel bereiken, gaan je niet in de koude kleren zitten. Vanwege de lopende formatieprocessen konden wij vaak niet de openheid geven die wij wilden, omdat wij ook de verantwoordelijkheid voelden voor andere deelnemers aan de gesprekken. De daarop volgende vijandigheid in de media en bij sommige partijen hadden wij niet verwacht en heeft ons diep geraakt.'

In het artikel met de kop 'Ex-Burgerbelang moet eigen falen erkennen': blikt Niek Megens, chef van de Stentor Zutphen/Achterhoek, terug op de artikelen en koppen van de Stentor en concludeert: 'De lokale media, deze krant voorop, hebben het proces van dag tot dag kritisch gevolgd en daarover – dat kan ik hier onder verwijzing naar vermelde artikelen wel stellen – afgewogen bericht.' Laconi blikt als volgt terug op het proces: 'Ik durf wel te stellen dat als de Stentor hier niet zo bovenop had gezeten, dat Zutphen nu aan het Broederenklooster aan het bouwen was, dat het Gideon monument verdwenen was en dat we er een hoofdpijndossier bij hadden gehad.' Hans la Rose keert het om; als de Stentor het Broederenklooster als een kans voor Zutphen had gezien, dan was het er misschien nu al geweest.

Op 26 juni schrijft de Stentor 'Nieuw college Zutphen is rond'. Op 27 juni wordt het brede, nieuwe college met vijf wethouders geïnstalleerd. In dit artikel en andere artikelen over dit nieuwe college komt het Broederenklooster niet (meer) ter sprake.

Conclusie

Uit deze analyse van het Broederenklooster in Zutphen blijkt dat de Stentor met het schrijven van artikelen en het plaatsen van lezersbrieven, in de afgelopen periode invloed had op het verloop van het Broederenkloosterproject en het politieke landschap.

Opvallend in de artikelen van de Stentor zelf, is het perspectief, dat sinds het begin van dit jaar een paar keer verschuift. Vlak voor de gemeenteraadsverkiezingen op 14 maart lijkt de krant de kant van de oppositie te kiezen. De Stentor initieert en publiceert een onafhankelijk onderzoek dat vraagtekens plaatst bij de haalbaarheid van het bedrijfsplan van het Broederenklooster en wijst de

weken erna op de risico's van het plan. De overwinning van Burgerbelang en SP duidt de Stentor als een beloning van het verzet van de partijen tegen dit bedrijfsplan.

Dan lijkt de positie van de Stentor te verschuiven. Burgerbelang die als winnende partij de leiding neemt in het formatieproces, zegt niet uit te kunnen onder het raadsbesluit over het Broederenklooster dat vlak voor de verkiezingen genomen is. Op sociale media, in reacties op digitale artikelen en in een golf van lezersbrieven in de Stentor, betichten bewoners Burgerbelang van kiezersbedrog. De Stentor analyseert in een commentaarstuk dat hier deels sprake van is. Waar in dit commentaarstuk de feiten relatief subjectief tegen elkaar worden afgewogen, lijkt de Stentor zich in de weken en gebeurtenissen erna vast te bijten in de betrouwbaarheid en transparantie van Burgerbelang. Als Burgerbelang op 24 april de eerste formatiepoging beëindigt, kopt de Stentor met een quote van GroenLinks: 'Burgerbelang volstrekt onbetrouwbare partij'. Volgens de politiek verslaggever van de Stentor is de kritische berichtgeving oorzaak van het beëindigen van de formatiepoging. Een paar weken later valt Burgerbelang uit elkaar en wijzen de ex-Burgerbelang raadsleden de vijandige media aan als oorzaak voor interne twisten. De chef van de Stentor beargumenteert in een opiniestuk dat de Stentor afgewogen heeft bericht. Ook verslaggever van weekblad De Zutphense Koerier en de directeur van Bibliotheek de Graafschappen hebben geen kritiek op de wijze waarop de Stentor het Broederenkloosterproject en de formatiepogingen heeft gevolgd. Dat het onderzoek naar het bedrijfsplan bij heeft gedragen aan de overwinning van Burgerbelang en de SP en dat de stroom van lezersbrieven meespeelde in het beëindigen van de eerste formatiepoging, daar zijn ook alle partijen het over eens. Het plaatsen van deze brieven past in de platformfunctie die De Stentor wil vervullen. Hoe deze brieven bijdragen aan objectieve bestuurlijke nieuwsvoorziening is een andere vraag.

1.9 Literatuurverkenning

In deze literatuurverkenning geven wij de aanknopingspunten uit de literatuur weer die het onderzoek hebben ondersteund. Een lijst van geraadpleegde publicaties is aan het einde van deze notitie opgenomen. Het gaat onder meer om landelijke overheidsrapporten (zoals die van de commissies Wallage en Brinkman), lokale communicatie- en persnota's, documentatie van het Actieprogramma Lokaal Bestuur van de VNG en het Ministerie van BZK en publicaties van onafhankelijke auteurs en instellingen (zoals de Raad voor Cultuur).

We ordenen de door ons bestudeerde documentatie langs twee lijnen:

- Wat zijn de opvattingen en wat is de werkwijze van gemeenten met betrekking tot de politiek-bestuurlijke informatie-/nieuwsvoorziening?
- Wat zijn de positie en de rol van de lokale en regionale media in deze nieuwsvoorziening en hoe zijn deze veranderd?

Elk hoofdstuk start met een inleiding. Vervolgens bespreken we landelijke studies en documentatie over het regionale en lokale niveau.

1.9.1 Overheden en politiek-bestuurlijke informatie- en nieuwsvoorziening

Inleiding

De rol van de informatie-uitwisseling tussen overheid en burger is al een halve eeuw onderwerp van discussie. Deze discussie gaat in de kern over de politieke vraag van wie de overheid is, en voor wie. In de representatieve democratie die Nederland is, is delegatie van vertrouwen en macht altijd uitgangspunt geweest. De kiezer kiest, via een stem op een politieke partij, de volksvertegenwoordiging: gemeenteraad, parlement, provinciale gedeputeerden, waterschap. Met die stem heeft de burger zijn democratische plicht gedaan. De vorming van een kabinet, college van burgemeester & wethouders, provinciaal bestuur, en het bestuur van de waterschappen, werd vervolgens aan 'de politiek' overgelaten. En het beleid dat deze besturen vervolgens ontwikkelden en uitvoerden eveneens.

Sinds de democratisering golf in de jaren '60, met de bijbehorende demonstraties en stakingen tegen 'het gezag', werd deze relatie tussen overheid en burger als te rigide en eenzijdig beschouwd. De roep om meer inspraak klonk luider, en ook de roep om een overheid die zich transparanter opstelde zowel richting parlement en raad, als naar de burgers toe. De Wet openbaarheid van bestuur (Wob) uit 1971, voorbereid door de commissie-Biesheuvel, was het gevolg van deze eis van een meer transparante overheid. Deze wet was een doorbraak vergeleken bij de starre houding in het verzuilde politieke tijdperk, maar werd in de praktijk niet die doorbraak naar een transparante, open overheid die er toen van verwacht werd. De overheid besloot namelijk dat gegevens alleen werden verstrekt als daar om werd gevraagd. Zo kon het gebeuren dat pas in het regeerakkoord van het kabinet-Kok II in 1998 het voornemen werd opgenomen: 'De toegankelijkheid van overheidsinformatie (in het bijzonder wet- en regelgeving), onder meer door toepassing van nieuwe technologieën zoals internet, dient te worden bevorderd tegen zo beperkt mogelijke kosten'. Daarop werd de Commissie Toekomst Overheidscommunicatie ingesteld, ook wel de commissie-Wallage genoemd, die in 2001 haar rapport uitbracht: *'In dienst van de democratie'*.

1.9.2 Commissie Toekomst Overheidscommunicatie

Het uitgangspunt van de commissie was dat zij de communicatie tussen overheid en burgers vooral bezag vanuit het perspectief van de burger, de burger als staatsburger, als kiezer, als klant, maar ook als co-producent van beleid. Bijgevolg lag het accent niet op 'de media', van oudsher de bemiddelaar in de relatie tussen de overheid en de burger, en ook van oudsher naast parlement en raad 'de waakhond' namens het publiek om al het reilen en zeilen in 'de politiek' goed in de gaten te houden, en zo nodig ter discussie te stellen. De commissie zag alle heil in een meer directe overdracht van informatie aan de burgers, mogelijk gemaakt dankzij internet. 'Internet biedt gouden kansen voor een meer transparante overheid, voor een meer interactieve manier van beleidsontwikkeling'. De burgers waren namelijk zelfbewuster, zelfstandiger en mondiger geworden, een proces dat versterkt werd door de technologische ontwikkelingen.

De commissie-Wallage deed 17 aanbevelingen, en het is goed deze beknopt weer te geven, om de latere ontwikkelingen – zoals de onderhavige studie – in de juiste historisch-politieke context te kunnen plaatsen.

De eerste en belangrijkste aanbeveling luidde: 'Maak overheidsinformatie actief openbaar'. Alle informatie, ook over beleidsvoorbereidende processen, diende te vinden te zijn op internet. Dit moest een kerntaak van de overheidscommunicatie zijn. De burger had er namelijk 'evident belang' bij om zich – op het moment dat het hem uitkomt – te kunnen laten informeren over de hoofdlijnen van het regeringsbeleid 'in hun onderlinge samenhang'.

Er diende een regeringswebsite te komen, met de hoofdlijnen en achtergronden van het regeringsbeleid. Deze aanbeveling is van belang voor de onderhavige studie om deze reden. De commissie meende dat de onafhankelijkheid van de traditionele media onder druk was komen te staan. Door negatieve ontwikkelingen in het medialandschap zelf, maar ook door de groeiende hoeveelheid voorlichters bij de overheid. Doordat er – we schrijven 2001 – al veel meer pr-mensen en voorlichters waren dan journalisten was het evenwicht zoek geraakt. Een evenwicht dat alleen door rechtstreekse informatieverstrekking aan de hele bevolking kon worden rechtgetrokken, zodat de burger niet alleen de overheid, maar ook de media zou kunnen controleren.

De overheid diende een zeer gedifferentieerd communicatiebeleid te gaan voeren om alle, steeds meer uiteenlopende, bevolkingsgroepen te kunnen bereiken. Dit betrof zowel de communicatiekanalen als de inhoud.

De commissie vond informatieverstrekking niet ver genoeg gaan in de beoogde nieuwe relatie tussen overheid en burger. Ze beschouwde de open dialoog tussen burger en overheid, 'waarbij de overheid bereid is zich te laten overtuigen door goede argumenten van burgers', als wezenskenmerk van interactieve beleidsvorming'. Er diende een bestuursstijl te komen waarbij gekozen politici zowel actief de interactie met de samenleving zoeken, als daarbij richtinggevend leiderschap tonen.

Kortom, communicatie diende naar het hart van de beleidsontwikkeling gebracht te worden. 'De informatiemaatschappij is een open samenleving, waarin de betekenis van formele representaties afneemt'. Daarom diende de overheid ook proactief de burgers te informeren over en te betrekken bij de vraagstukken waarover beleidsmatig nog geen conclusies waren getrokken. Want de commissie was ervan overtuigd 'dat alleen het doelbewust bevorderen van authentieke professionaliteit, zowel bij de communicatiedeskundigen aan overheidszijde als binnen de journalistiek, op termijn het draagvlak voor de parlementaire democratie en de persvrijheid kan behouden'.

Opmerkelijk is dat aan de oude media, de traditionele pers en de even traditionele omroep, nauwelijks een rol van betekenis wordt toegedicht. Zij schitteren in dit rapport door afwezigheid als het gaat om de bemiddeling tussen overheden en burgers.

In de post-Fortuyn jaren werden, wat betreft de relatie overheid-burger en de rol van de communicatie hierin, tal van initiatieven ontplooid om de vermeende 'kloof tussen politiek en burger' te dichten, dan wel de burgers meer inzicht te geven in wat er onder die fameuze 'Haagse kaasstolp' gebeurde. Structurele verbeteringen op het gebied van de (digitale) communicatie en voorlichting werden doorgevoerd bij menig orgaan van wat de burger als 'de overheid' ziet. Er werd met wisselend succes geëxperimenteerd met nieuwe communicatievormen. Politici, in 2002 angstig geworden voor 'de burger', begonnen een media-offensief om het verloren gegane vertrouwen bij de bevolking te herstellen. Zij schreven populaire boekjes met hun visie op de toekomst van de maatschappij, of schreven een 'brief aan de kiezer', en organiseerden speciale uren waarop burgers hen via e-mail of een speciale website live vragen konden stellen. Deze periode van interactieve communicatie met de burgers duurde niet lang. Menig politicus en bewindspersoon vond het te onbevredigend of te veel tijd kosten, en verkoos steeds vaker een talkshow op televisie of een gesprek op de radio om het voorgenomen beleid aan te kondigen of te verdedigen. Van de printmedia werd steeds minder gebruik gemaakt. Er bleken ook praktische grenzen aan de nieuwe openheid: alles openbaar maken vergt een enorme inzet aan mensen en middelen en het is de vraag of dit niet leidt tot 'informational overkill'.

1.9.3 Actieplan Open Overheid

In september 2013 publiceerde het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties een *Actieplan Open Overheid*. Opmerkelijk is het tijdstip; 12 jaar na het rapport van de Commissie-Wallage over de *Toekomst Overheidscommunicatie*. Opmerkelijk is ook dat niet dit rapport de aanleiding bleek te zijn voor het actieplan, maar de initiatieven van de Amerikaanse en Britse overheid om de overheid via regeringssites als '*opengovpartnership.org*' transparanter te maken. De oproep in de eerste troonrede van koning Willem Alexander in september 2013 om de verzorgingsstaat om te bouwen tot een 'participatiesamenleving' werd als extra reden gegeven: 'Openheid is ook van belang om participatie van de samenleving in overheidstrajecten en -projecten op een effectieve manier te kunnen uitvoeren'. Openheid werd nu van belang geacht voor beleidsontwikkeling en betere dienstverlening.

Het actieplan gaf een opsomming van al bestaande interactieve sites en applicaties die ministeries gebruikten om de burgers meer te betrekken bij beleid en uitvoering. Het Ministerie van I&M had onder automobilisten een enquête via de smartphone gehouden naar de kwaliteit van de 'verzorgingsplaatsen' langs de snelwegen. Dit scheelde € 200.000,- die een andere onderzoeksmethode zou hebben gekost. Het Ministerie van VWS had het *Meldpunt Verspilling in de zorg*. Daarop kwamen in een jaar na de start in 2013 ruim 30.000 meldingen binnen. Economische Zaken had een website over het toekomstige Gemeenschappelijke Landbouw Beleid (GBL) gestart via www.toekomstGBL.nl. Hierop kunnen agrariërs zien welke gevolgen het nieuwe Europese beleid voor hun bedrijf zal hebben.

De meeste voorbeelden van reeds gestarte nieuwe initiatieven in dit Actieplan kwamen echter van de lokale overheden. De ICT-visie van de gemeente Groningen werd geciteerd: 'Onze oude manier van informeren werkt niet meer. De gemeente moet niet alleen burgers beter betrekken bij haar beleidsvorming, maar ook de samenleving betrekken bij de uitvoering van haar taken'. De

gemeente Tilburg is bezig met het plan 'Doorbraak WOZ', een site waarop burgers de gegevens van hun woning/pand kunnen vergelijken en zo nodig kunnen aanpassen.

De gemeente Utrecht stelt ruwe datasets beschikbaar aan externe gebruikers, ten behoeve van applicaties en andere toepassingen, op de site www.ijjmaaktutrecht.nl. Hierbij wordt vermeld dat in Utrecht in 2012 al bijna 1.000 'leefbaarheidsinitiatieven' waren ontwikkeld.

Met deze verwijzing naar het woord 'leefbaar' wordt nog een feit duidelijk: de initiatieven om via oude en nieuwe media te komen tot meer actieplannen voor de eigen omgeving en eigen belangen is begonnen bij de burgers zelf. In de jaren negentig kwamen in Utrecht, Hilversum en enige andere steden de 'Leefbaar-partijen' op. Zij organiseerden, net als andere lokale partijen en ook de landelijke SP, diverse activiteiten om de buurt of de hele stad beter 'leefbaar' te maken. En zij zetten daartoe alle communicatiemiddelen in die voorhanden waren.

Met het *Actieplan Open Overheid* is de noodzaak van meer interactie tussen overheden en burgers, bedrijven en instellingen ook doorgedrongen tot de centrale overheid in Den Haag. Met dit actieplan, schrijft men, 'wordt een eerste stap gemaakt om verder te werken aan openheid'. 'Burgers willen steeds meer meebeslissen en meedenken over het beleid en daarom is een gelijkwaardige informatiepositie belangrijk'. Maar een nieuwe reden komt hier direct na. Terwijl de commissie-Wallage berekende dat een interactief communicerende overheid geld kost, circa € 450.000,- per jaar, stelt Binnenlandse Zaken: 'Op termijn kan met een meer open overheid dus ook geld worden bespaard. Daarom moet informatie over activiteiten, besluitvorming en financiële informatie actief open en beschikbaar gesteld voor het publiek'.

Hoewel het oogmerk van bezuinigingen dus nadrukkelijk aanwezig is in dit Actieplan, erkent Binnenlandse Zaken nu wel welke radicale gevolgen deze openheid zal hebben voor de relatie overheid-burger: 'De Open Overheid faciliteert en geeft soms haar regierol uit handen en staat open voor oplossingen'. Daarom spreekt het document niet van een '*participatiesamenleving*', zoals in de Troonrede van 2013, maar van een '*doe-democratie*'.

Om die '*doe-democratie*' gestalte te doen krijgen, lanceert het Actieplan een twintigtal pilots. Hier kunnen slechts enkele worden genoemd. De website www.data.overheid.nl wordt de centrale vindplaats voor alle informatie van de Nederlandse overheid. Allerlei zaken, die al wettelijk verplicht waren openbaar te maken, worden nu ook openbaar gemaakt, zoals registers van nevenfuncties, aanbestedingen, vergunningen en dergelijke.

Er komen meer internetconsultaties over wetten en algemene maatregelen van bestuur, iets waar het Ministerie van Veiligheid en Justitie overigens al mee begonnen was als het ging om peilingen over de vraag wat burgers geschikte straf(maat) vinden voor bepaalde misdrijven.

De Nederlandse overheid is, aldus het document, 'zeer transparant', 'Tenminste (...) voor de insiders', niet voor burgers en belangenorganisaties. Daarom komt er een site www.volgdewet.nl. In een actieplan '*Van Regels naar Ruimte*' komt er een platform dat burgers, bedrijven, instellingen en medeoverheden mogelijkheden biedt om ideeën en alternatieven aan te dragen voor betere dienstverlening. Er komt een *Dag van de Ambtenaar 2.0*. Via de site www.mijnoverheid.nl krijgt de burger inzage in 'een groot aantal registers'.

Wat betreft de decentrale overheden werd aangekondigd dat met ingang van 2014 hun regelingen in een digitaal gemeenteblad (of provinciaal- of waterschapsblad) bekend gemaakt zullen worden. Er zal verder een *Kenniscentrum Dienstverlening* (KING) komen dat gemeenten zal helpen het gebruikersperspectief meer centraal te stellen in de dienstverleningsprocessen, ook voor de digitale

en de geïntegreerde dienstverlening.

Vast lijkt te staan dat de taken van de gemeente in de communicatie met de burgers acuut veel groter zullen worden. En ook in dit rapport is de rol van de onafhankelijke lokale en regionale media nagenoeg afwezig.

1.9.4 Reguliere externe gemeentelijke communicatie

Ook in het gemeentelijk communicatiebeleid is de rol van de onafhankelijke lokale en regionale media vaak beperkt. Het externe gemeentelijke communicatiebeleid gaat veelal over ambtelijke, reguliere informatievoorziening via gemeentelijke instrumenten en media. Als de pers contact opneemt, moet de desbetreffende ambtenaar naar de afdeling communicatie doorverwijzen. Het gemeentelijk beleid beperkt zich in dit geval dus tot louter procesafspraken. Sommige gemeenten hebben een afzonderlijk persbeleid, waarin staat beschreven wat de positie/strategie van de gemeenten is ten aanzien van de onafhankelijke media, wanneer ze worden benaderd en hoe er met de media wordt omgegaan.²³

In (recent) persbeleid van gemeenten is een belangrijk streven om van een reactief naar een proactief persbeleid te gaan. In een aantal gevallen blijft het bij deze doelstelling, sommige gemeenten werken haar verder uit. Gemeenten versturen persberichten als een onderwerp of besluit echt iets nieuws bevat. Een aantal gemeenten geeft de pers primeurs. De gemeente Helmond noemt als invulling van een proactief persbeleid het per project of besluit vooraf bepalen van de persmomenten. De gemeente Amersfoort zegt minder persberichten te gaan versturen met als doel om meer focus in haar boodschappen aan het brengen. De wens om proactief te zijn is enerzijds ingegeven uit eigenbelang – de inhoud en het moment van het nieuws kunnen meer geregisseerd worden – en komt anderzijds voort uit het overheidsstreven naar actieve openbaarmaking en de komst van de Wob.

In veel gemeenten is de afdeling communicatie het aanspreekpunt voor de pers. Als er een interview aangevraagd wordt met een bestuurder, of de pers heeft vragen, dan moet het verzoek via de afdeling communicatie lopen. De gemeenten Venray en Amersfoort zijn de uitzonderingen. Zij leggen het primaat van de contacten met de media bij de bestuurders. Venray zegt: 'De functie van de communicatieadviseur als 'streng poortwachter' is voorbij.'

Twee gemeenten zetten in op de goede, informele relatie tussen pers en gemeente. De gemeente Helmond schrijft: 'Als wij tegemoet komen aan de behoeften van verslaggevers, zullen de media eerder ontvankelijk zijn voor de proactieve berichtgeving van de gemeente die bijdraagt aan het transparant informeren van onze inwoners, het creëren van draagvlak voor beleid, en het profileren van de gemeente en haar bestuurders als open en klantgericht.' Hoe deze goede relatie ingevuld moet worden blijft aan de oppervlakte. De gemeente Venray laat collegeleden rechtstreeks contact houden met de pers en heeft wekelijkse persgesprekken in een informele setting. Bij de gemeente Helmond zoekt de afdeling communicatie met enige regelmaat '[...] op informele wijze contact met de pers.' Wel is duidelijk dat een goede relatie van belang is om de berichtgeving over de

Noot 23 Tenslotte heeft een deel van de gemeenten een mediabeleid, vaak beperkt tot de financiering van de lokale omroep.

gemeente de goede kant op te sturen. Met name het persbeleid van de gemeente Utrecht is zakelijk van toon – hier komt informeel contact niet ter sprake. Zou de grootte van de gemeente bepalend zijn voor de mate van formaliteit in de relatie?

Hoe het gaat als de communicatie niet-regulier en niet proactief is, bijvoorbeeld omdat zij betrekking heeft op grote projecten, incidenten of ‘persoonlijk’ van aard is, dat wil zeggen informatie die afkomstig is van college- en raadsleden, wordt nauwelijks beschreven. In 1.2.6 gaat het over de rol van media bij de val van bestuurders. In de volgende paragraaf over de rol van sociale media.

1.9.5 Sociale media en gemeenten

Over het belang van sociale media voor gemeenten en gemeentebestuurders is de afgelopen jaren meer geschreven. Het onderzoek *‘Sociale gemeenten’* (De Voogd en Kok (2013) zegt: ‘Sociale media zijn nu echt geland bij gemeenten. [...] Vrijwel alle gemeenten hebben een Twitter-account: 96 procent. In 2011 was dat nog 73 procent. Facebook wordt steeds meer ingezet: van 20 procent in 2011 naar 72 procent in 2013. Ook vrijwel alle andere sociale media worden meer ingezet. (...) [...] Gemeenten zetten naast de andere communicatiekanalen sociale media in voor het zenden van boodschappen. Dit is de belangrijkste toepassing van sociale media voor gemeenten. [...] Opvallend is dat meningen en berichten van individuele ambtenaren (2,2) en van het bestuur (3,5) zeer beperkt via de sociale media worden gedeeld.’

Op de particuliere site www.dieonderzoek.nl staat een artikel over een onderzoek van Steve Paulussen en Raymond Harder van de Universiteit Antwerpen naar hoe journalisten informatie van sociale media inzetten in de nieuwsvoorziening. ‘Paulussen en Harder stellen dat het aantal artikelen waarin sociale media als bron gebruikt worden erg laag is. Gemiddeld gezien gaat het om vijf artikelen per dag per krant. Facebook en Twitter zijn daarbij populairder dan YouTube. Bij conventionele nieuwsselectie is er sprake van een ‘hiërarchie van geloofwaardigheid’: journalisten hechten meer waarde aan mensen met hogere rang en status. Volgens Paulussen en Harder gaat dat bij de inzet van sociale media als bron niet op: ‘Although newspaper journalists use social media to retrieve information from politicians, official institutions and experts, they primarily refer to social media in relation to ordinary citizens, celebrities and sports people.’

‘*Mag ik quoten?*’ (VNG-BZK Actieprogramma Lokaal Bestuur, 2010) geeft mediatips aan raadsleden en wethouders en snijdt ook de rol van sociale media aan. ‘Niet alleen politici maken gebruik van social media zoals Twitter. Journalisten doen dat ook. Sterker nog, Twitter is populair onder journalisten. Als raadslid of wethouder kunt u nieuws maken als u weet dat de lokale journalist u volgt op Twitter. U plaatst een nieuwswaardig bericht en als de journalist het oppikt, belt hij u. Dan kunt u via een interview uw nieuws verder insteken. Via Twitter stuurt u dan dus eigenlijk een minipersbericht.’

‘Als fractievoorzitter ben ik actief op Twitter. Journalisten twitteren ook en zij volgen mij. Ik schrijf korte tweets als ik ergens ben waar nieuws ontstaat. Door ze nieuwsgierig te maken, gaan journalisten vanzelf bellen.’

In de publicatie *‘Sociale media, praktijkervaringen van en voor gemeentebestuurders’*, (VNG-BZK Actieprogramma Lokaal Bestuur, 2012) delen raadsleden en bestuurders hun ervaring met sociale media. Een selectie van uitspraken van raadsleden en wethouders:

‘Mede door de inzet van sociale media heb ik contact en werk ik samen met mensen die invloed hebben op projecten en processen om gezamenlijk onze standpunten duidelijk te maken. Door berichten te plaatsen over de ontwikkelingen in de regio, maak ik mensen deelgenoot en creëer ik een collectieve betrokkenheid.’

‘Ik reageer ook regelmatig op tweets van de lokale kranten wanneer deze berichten plaatsen die niet helemaal de lading dekken van een bepaald onderwerp of een artikel waarnaar de tweet verwijst.’

‘Ik blog nu drieëneuhalf jaar elke week en heb een actief netwerk opgebouwd. Onder mijn publiek bevinden zich ook journalisten van de lokale media. Zij pikken onderwerpen op die ik aansnijdt. Zo is er een goede wisselwerking tussen moderne en ‘oude’ media.’

1.9.6 Positie en rol lokale en regionale media

Inleiding

Dat ‘de media’ een cruciale rol spelen in een democratie geldt als een uitgangspunt in vrijwel alle denken en doen als het gaat om de toekomst van die media. Onder ‘de media’ verstond men altijd de geschreven pers – dagbladen en opinieweekbladen – en de publieke omroep – landelijk, regionaal en lokaal –, niet andere media die informatie verspreiden, zoals pamfletten, boeken, fotografie en bioscoop.

Kranten en opinieweekbladen hebben, historisch gesproken, zichzelf opgericht, zonder daartoe te zijn opgeroepen of gesteund door de overheid. Ze hadden een commercieel doel, of een politiek doel: de belangen van de eigen groep of zuil te behartigen. Deze media hadden veel strijd nodig om de overheid ervan te overtuigen dat ze belangrijk waren voor de samenleving. Pas in 1869 werd de zware belasting, het Dagbladzegel, opgeheven, waarna de exploitatie van kranten en tijdschriften pas echt rendabel kon worden, of die nu eigendom waren van een commerciële ondernemer of van een stichting of coöperatie die niet op winst uit was.

De overheid aanvaardde uiteindelijk de ontstane pluriformiteit van de pers. Veel van die organen waren namelijk partijorganen, en die partijen maakten deel uit van parlement of regering. Alleen als persorganen in crisissituaties volgens de regering aanzetten tot staatsgevaarlijke opruiing, zoals het communistische dagblad *De Waarheid* in de jaren '30, werd censuur of een geheel verschijningsverbod opgelegd. Dit zijn uitzonderingen geweest. Artikel 7 van de Grondwet zegt immers dat iedere burger het recht heeft vrijelijk zijn of haar mening te uiten.

Met de komst van radio en tv werd de houding van de overheid anders. Deze media konden in elk huisgezin worden ontvangen, en werden daarom niet ‘zuilgebonden’ geacht en dus in potentie verstorend voor die verzuild-politieke samenleving. Daarom werd in de Omroepwet van 1930 een hele set regels en richtlijnen vastgelegd voor de wijze waarop radio en tv moesten worden ingericht. Artikel 7 gold en geldt nadrukkelijk niet voor deze massamedia. Sinds 1930 is er door die overheidsbemoeienis met radio en tv, en de verschillende standpunten van de politieke partijen hierover, permanent strijd geleverd over de juiste inrichting van deze ‘publieke omroep’. Altijd was de vraag welke groeperingen radio en tv met inhoud mochten vullen.

Het uitgangspunt voor de publieke omroep was echter min of meer dezelfde als het uitgangspunt voor de pers in het algemeen: in een democratie is het goed als er verschillende meningen zijn (pluriformiteit), als er betrouwbare en onafhankelijke informatie is, zodat het politieke, culturele en maatschappelijke debat niet alleen een faire afspiegeling is van de meningen en belangen in de samenleving, maar ook in de onderlinge confrontatie een vruchtbare meerwaarde kan opleveren.

En dat is behalve gunstig voor de 'eenheid in verscheidenheid' die Nederland wilde zijn, dus ook goed voor een optimaal resultaat van discussie.

De tijd staat open – advies Raad voor Cultuur

Het meest recente 'Advies voor een toekomstbestendige publieke omroep' van de Raad voor Cultuur, getiteld: 'De tijd staat open', van februari 2014, begint met de lofzang over de waarde van de publieke omroep. Een 'onafhankelijke en betrouwbare publieke omroep' is volgens het onafhankelijke adviesorgaan een groot goed. 'De programma's, websites en livestreams die ons via de publieke omroep bereiken, verbeelden en becommentariëren de cultuur in Nederland. Zij verbinden bevolkingsgroepen, informeren, leren en vermaken ons. Zij verrijken het leven. Of, anders gezegd: de publieke omroep vormt een dragende pijler onder onze democratische rechtsstaat'.

Het opmerkelijke van dit soort bijna obligate stellingen over de 'democratische rechtsstaat' is dat (ook) in dit rapport van bijna tweehonderd bladzijden verder nauwelijks een woord wordt besteed aan die democratische rechtsstaat, aan bijvoorbeeld de vraag welke informatie en discussie in welke hoeveelheden en gedaanten minimaal nodig zijn om die democratische rechtsstaat goed te laten functioneren.

Het hele rapport ademt daardoor de sfeer van lichte paniek over de technologische revolutie die gaande is, die met name leidt tot convergentie van alle print- en audiovisuele media in één medium, of dat nu een desktop, een tablet of een smartphone is. Van lichte paniek ook over de veranderende smaken van het publiek, en over de toenemende commercialisering van de hele samenleving, na de pers nu ook de omroepen.

Gechargeerd gezegd komen de aanbevelingen voor het 'toekomstbestendig maken' van de publieke omroep hier op neer: wordt moderner en multimedialer, laat andere partijen dan omroepen tot 'het bestel' toe, inclusief particulieren, organisaties en commerciële partijen. En om de huidige versnippering op radio en tv tegen te gaan; richt de publieke omroep in zoals een krant. Een krant heeft een directie, met daaronder een hoofdredacteur en chefs van rubrieken. Die hoofdredacteur en chefs moeten in hoofdzaak bepalen wat er op radio en tv te horen en zien is. Wat die inhoud wordt? 'De basis wordt gevormd door een 'contract met de samenleving' waarin de publieke omroep beschrijft wat hij zal doen en maken. Het contract wordt gemaakt op basis van een brede consultatie, van publiek, experts en makers'.

Met dit 'contract met de samenleving' wordt in feite een einde gemaakt aan de inspraak die burgers, via hun lidmaatschap van een omroep, nu hebben in de inhoud van radio en tv.

Terwijl dus Binnenlandse Zaken in het *Actieplan Open Overheid* ronduit zegt dat het tijd wordt dat de centrale overheid soms 'de regie uit handen' geeft, en dat de lagere overheden en de burgers zelf meer moeten doen in de 'doe-democratie', wordt in het rapport 'De tijd staat open' geadviseerd om de regie juist meer te centraliseren bij de top van de publieke omroep.

Dit alles lijkt ver verwijderd van het onderwerp van deze studie naar 'Lokale en regionale media en politiek-bestuurlijk nieuws', maar dat is het niet. Het bestaande voornemen van het kabinet-Rutte II om de lokale en regionale omroepen en de landelijke publieke omroep samen te laten gaan, onder de paraplu van de landelijke publieke omroep, wordt door dit advies van de Raad voor Cultuur namelijk niet ondersteund.

Door de jarenlange oplagedalingen bij regionale dagbladen en bezuinigingen bij de regionale omroepen is er volgens het advies sprake van een 'zorgwekkende mediasituatie in de regio'.

Het recept voor behoud en versterking van de regionale nieuwsvoorziening is hetzelfde als voor de landelijke publieke omroep. De journalistieke krachten in de regio dienen te worden gebundeld, en samenwerking moet mogelijk worden met maatschappelijke instellingen en private mediabedrijven. Dit kan vorm krijgen in een coöperatiemodel waarin publieke en private organisaties samenwerken, maar wel hun eigen functies behouden. Deze coöperaties zouden ook moeten samenwerken met regionale organisaties als theatergezelschappen, bibliotheken, scholen etc.

In plaats van onderdeel te worden van de landelijke publieke omroep bepleit de commissie dat de regionale omroep gebruik kan maken van expertise en techniek uit 'Hilversum'. 'Dit is echter een samenwerking van inhoudelijke aard. De bestuurlijke aansturing van de regionale nieuwsvoorziening dient vanuit een zelfstandig en door regionale partijen benoemd bestuur plaats te vinden'.

De aanbeveling over de toekomst van de landelijke en regionale omroep is, al met al, om de omroep toegankelijker te maken voor alle andere spelers in de samenleving, om multimedialer te worden in de verstrekking en vormgeving van de 'content', maar wel in een strak geregelde organisatie met een Raad van Bestuur, dan wel Coöperatiebestuur, boven al die 'Laat duizend bloemen bloeien'-activiteiten daaronder. De publieke omroep, landelijk zowel als regionaal en lokaal, wordt in deze toekomstvisie gezien als een platform waarvan een deel wordt gereserveerd voor een ieder die daarop iets zou willen vertonen, en een ander deel dat wordt gevuld op de wijze waarop een landelijke krant wordt gevuld, namelijk door de smaak van de hoofdredactie en redactie. Al is dat op basis van een 'contract met de samenleving'. Hoe dat contract ook precies tot stand zal komen. Marktverkenning zal hierin waarschijnlijk de belangrijkste factor worden, naast die mening van 'experts'.

Wat een dergelijke toekomst voor de gemeenten zal inhouden, dat wordt in dit meest recente rapport niet geschetst. Dit is een van de redenen en legitimaties van het onderhavige onderzoek.

Meerstemmigheid laten klinken

In november 2014 verscheen het meest recente rapport over ons onderwerp. De titel luidt 'Meerstemmigheid laten klinken. Journalistiek in een veranderend medialandschap'. Het was op verzoek van de staatssecretaris voor Cultuur, Sander Dekker, vervaardigd door de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (RMO). Het rapport werd als een 'Briefadvies' van nog geen vijftien bladzijden verzonden. Het advies telt vier hoofdstukken: Inleiding, Ontwikkelingen in het journalistieke medialandschap, Zorgen over journalistiek, en Omgaan met zorgen. Het rapport is gebaseerd op literatuurstudie en een twintigtal interviews.

Ook dit rapport gaat uit van de premisse dat in de democratie de journalistiek publieke functies vervult. En dat journalistieke diensten 'belangrijk voor het overbrengen van relevante informatie aan burgers' zijn. De journalistiek stimuleert een levendig debat, en heeft ook de functie van 'publieke waakhond'. De auteurs citeren staatssecretaris Dekker die in 2014 in de Tweede Kamer verklaarde: 'Een levende democratie vergt onafhankelijke, pluriforme, kwalitatieve journalistiek die impact heeft op de samenleving'. En de auteurs citeerden uit een eerder rapport van de RMO, uit 2011, waarin het heette: 'Een onafhankelijke journalistiek die voorziet in pluriforme nieuws- en informatievoorziening is en blijft een essentiële voorwaarde voor de democratie'.

Maar de ontwikkelingen gaan zo hard, dat Dekker een advies wilde over de stand van de journalistiek en de maatschappelijke informatievoorziening. En over de vraag om welke betrokkenheid van de overheid al die ontwikkeling vraagt.

De RMO concludeert nu dat de veranderingen in het medialandschap 'een vrij spel van burgers,

bedrijven en maatschappelijke organisaties' is en blijft. De overheid past dus grote terughoudendheid. Maar als er zwakke plekken zijn in het medialandschap kan de overheid overwegen te handelen, 'om zo de democratische veerkracht van de samenleving te beschermen'. Die betrokkenheid moet dan wel 'technologie-, medium- en content-neutraal' zijn. 'Dit vraagt om een actieve benadering van het informatierecht van de burger, alertheid op lacunes in het aanbod en pluriformiteit als uitgangspunt voor beleid'.

Monopolies kunnen uit democratisch oogpunt beter vermeden worden. Het gevaar van eenzijdigheid kleeft ook aan het plan om te komen tot regionale mediacentra en andere constructies van publiek-private samenwerking waarmee nu wordt geëxperimenteerd. Een advies luidt dat de overheid, naast het geld dat nu aan het Stimuleringsfonds voor de Journalistiek wordt gegeven, ook een fonds zou kunnen inrichten voor 'onafhankelijke onderzoeksjournalistiek' (p.19). Een ander advies is dat er nieuw onafhankelijk empirisch onderzoek moet komen naar de stand van de journalistiek.

Gevaarlijk spel

In de literatuur over de relatie tussen de overheden, bedrijven en instellingen aan de ene kant, en de journalistiek – als waakhond van 'onafhankelijke democratische rechtsstaat' – aan de andere kant, is het afgelopen decennium veel aandacht geschonken aan de toename van het aantal voorlichters, pr-mensen en spindoctors.

In twee publicaties hebben de communicatiewetenschappers Mirjam Prenger en Frank van Vree (2003 en 2011) de ontwikkeling gehekeld dat het aantal voorlichters – steevast 'leger' genoemd – enorm is gegroeid in de afgelopen decennia, en dat hun professionaliteit eveneens enorm is toegenomen. Hun conclusies zijn tweërlei:

Het gilde der voorlichters is steeds beter in staat om hun 'boodschap weg te zetten in de media'. Zij zijn dan ook tevreden over hun relatie met journalisten.

De journalistiek is niet alleen getalsmatig sterk in de minderheid ten opzichte van het 'leger' voorlichters. Ook de houding van journalisten is veranderd, volgens de auteurs verslechterd, in die zin dat journalisten de afhankelijkheid van voorlichters 'gelaten' accepteren, soms met een 'angstvalligheid, bevreesd de tegenpartij tegen zich in het harnas te jagen'.

Aangezien volgens de auteurs het doel van de journalistiek is om onbevangen, onafhankelijk en neutraal de werkelijkheid te schetsen en te analyseren ten behoeve van 'het publiek belang', luidt hun oproep aan de journalistiek om dit 'gevaarlijk spel' met 'de tegenstanders' niet langer te spelen, en de verhouding tussen journalistiek en de voorlichters opnieuw meer in termen van oorlog te zien. De journalistiek moet weigeren zich te voegen naar de wensen van al diegenen die alleen maar een beperkt belang behartigen.

De commissie-Wallage zag in 2001 deze groei in de omvang en betekenis van de overheidsvoorlichting ook reeds. Haar oplossingen waren tweërlei: de overheid diende zelf 'in dienst van de democratie' zo veel mogelijk informatie over het handelen en de voornemens van de overheid openbaar te maken, via internet. En de overheid diende het aantal voorlichters drastisch terug te brengen, opdat de verhouding in het aantal journalisten en voorlichters weer meer in het voordeel van de eerste groep zou veranderen.

Storm in de media

De journalistiek zelf heeft het probleem van de afkalvende omvang en betekenis van de journalistiek ten opzichte van de overheden (en andere particuliere belangen) ingezien, zo blijkt uit

het interview- en debatboekje *'Storm in de media'* dat in 2009 ter gelegenheid van het gouden jubileum van Het Nederlandse Genootschap van Hoofdredacteuren werd gepubliceerd.

Hier zullen wij ons beperken tot de relatie tussen de regionale/lokale journalistiek en de overheden.

De toenmalige VVD-wethouder in Den Haag, Frits Huffnagel, zei dat de overheid in de toekomst steeds vaker de journalistiek zal overslaan om de burger te bereiken. 'Het is gewoon zo dat de overheid tegenwoordig makkelijker rechtstreeks communiceert met de burger. En niet altijd de journalist meer nodig heeft als doorgeefluik'.

De toenmalige hoofdredacteur van de *Leeuwarder Courant*, Rimmer Mulder, vond deze houding gevaarlijk. 'Ik denk juist dat de rol van de journalist is om als intermediair tussen burger en overheid te staan. Een nota doorspitten om te controleren of alles wat die overheid beweert eigenlijk wel klopt'.

Naar zijn mening is de explosieve groei van voorlichters de kern van het probleem. 'Het openbaar bestuur is verworden tot het managen van een proces. Je wilt ergens uitkomen. En daarbij heeft de overheid maar één zorg: hoe omzeil ik alle klippen. De gemeenteraad, met de coalitie aan jouw zijde, is geen probleem. Op de sleutelposten van het ambtenarenapparaat zitten de gelijkgezinden van de wethouder. Een buurtvergadering is te manipuleren, als je dat handig aanpakt. Alleen die vervelende pers. Daar heb je helemaal geen greep op en daar moet je wel omheen' (p. 49/50).

Wethouder Huffnagel was niet pessimistisch over die rechtstreeks naar de burger informerende overheid: 'Als je de kennis ziet die mensen hebben tijdens inspraak- en samenspraaktrajecten, die kennis hebben ze echt niet alleen uit de krant. Dat halen ze gewoon uit de stukken zelf. De burgers zijn veel zelfstandiger, veel verstandiger en veel veeleisender dan vroeger'.

De hoofdredacteur twijfelt aan die verstandige burger, en die zich informerende burgers komen meestal op voor hun eigen belang, het not-in-my-backyard-syndroom.

Een probleem dat niet in dit boekje, en ook elders niet, aan de orde komt is de vraag waarom de regionale en politieke journalistiek met betrekking tot het politiek-bestuurlijke nieuws kwantitatief zo is verminderd in de afgelopen decennia.

Toen Rimmer Mulder in 1965 als jonge verslaggever voor het eerst in de raadszaal kwam, zaten er zes journalisten. De gemeente Leeuwarden had net de eerste voorlichter benoemd. Nu, anno 2009 dus, bestaat de communicatieafdeling van de gemeente uit twintig man. En er zit nog maar één verslaggever, van de *Leeuwarder Courant*. Waarom dit zo is, wordt niet duidelijk.

Op één oorzaak na. Veel regionale dagbladen wilden het liefst nationale dagbladen zijn. Men vond nieuws uit Nicaragua belangrijker dan uit het naburige dorp.

Van deze nationale en mondiale voorkeuren zijn de meeste regionale en lokale dagbladen teruggekomen, mede als gevolg van een sterk teruglopend aantal abonnees.

Er is sinds de eeuwwisseling een sterke ommekeer gekomen in de richting van de lezer. Wat wil die lezen? In eerste plaats nieuws over de eigen omgeving. Het nieuws van om de hoek rukt op.

Op tv was dat op de commerciële tv-zenders, zoals Hart van Nederland, al het geval.

De regionale en lokale media besloten weer meer aan te sluiten bij de onderwerpen waarover de burgers het aan de eettafel op het verjaardagspartijtje hadden; de hondenpoep, de parkeertarieven enz.

Voor veel lokale en regionale dagbladen kwam deze ommekeer naar 'dichtbij huis' te laat. Door allerlei oorzaken waren die intussen vaak al ondergegaan of gefuseerd met andere noodlijdende regionale dagbladen. De fusie tussen het *Algemeen Dagblad* en de regionale kranten van Den Haag en Utrecht medio 2005 was hiervan een voorbeeld. Het gevolg is dat in sommige middelgrote

steden geen eigen dagblad meer is. In de studie *'Nieuwsvoorziening in de regio'* noemt de directeur van het Stimuleringsfonds voor de Journalistiek Van Zanten de stad Delft, waar hij zelf begon als verslaggever, als brandend voorbeeld.

De volgende editie

In 2008 werd de Tijdelijke Commissie Innovatie en Toekomst Pers ingesteld, onder leiding van senator E. Brinkman. Het advies werd in 2009 uitgebracht: *'De volgende editie'*.

Met tien landelijke en achttien regionale dagbladen, gratis dagbladen, nieuwsbladen, opiniebladen, huis-aan-huisbladen, online nieuwsbronnen, radio en televisie kent Nederland een zeer divers nieuwslandschap.

De situatie bij de printmedia was, zo luidde de conclusie, in het algemeen somber. De oorzaken waren divers: de economische crisis, de ontleding, de gratis kranten, het gratis online aanbod en ook de veranderende smaak van de burgers.

'De schatting is dat wanneer kranten op eenzelfde voet verder gaan, zij gemiddeld gesproken rond het jaar 2013 structureel verlieslijdend zullen zijn'.

De situatie rond de regionale pers achtte de commissie het meest zorgwekkend. Hier waren de maatregelen ter voorkoming van verder verlies aan betekenis het meest urgent.

In het algemeen ging ook deze commissie uit van de noodzaak van het veiligstellen van de journalistiek wegens 'de rol die ze speelt in ons democratisch bestel'. (p. 7) 'In de ogen van de commissie is de geschreven journalistiek van groot belang voor een evenwichtige werking van onze democratie (p.13). Niettemin was de ontwikkeling zo dat nieuws en opinies steeds meer door audiovisuele media verspreid werden, die door de komst van internet in een nieuwe fase was ingegaan.

De commissie was 'bezorgd over de gevolgen die een eventuele teloorgang van de printmedia konden hebben voor ons democratisch bestel'. 'De informatie- en oriëntatiebehoefte van grote groepen burgers worden niet meer door deze pers vervuld'.

Men concludeerde dat 'de gevolgen voor de regio het zwaarst zullen wegen'.

Ze adviseerde de overheid dan ook om de dagbladsector 'te helpen bij een grondige sanering van de grafische tak en herstructurering van distributie' door fiscale maatregelen en aanpassing van wet- en regelgeving.

De opgaven voor de printmedia waren drieërlei:

- 1 Door 'innovatie van het bestaande traditionele (papieren) exploitatiemodel de neergaande lijn in omzet vertragen, tot staan brengen of zelfs ombuigen'.
- 2 'Ontwikkeling van een hefboom om de bestaande kracht van de papieren merken te gebruiken voor de ontwikkeling van een sterke positie online'.
- 3 'Innoveren van de journalistieke praktijk, om de relatie tussen journalistiek en samenleving te verbeteren en te versterken, zowel voor wat betreft aard en inhoud van de journalistieke producten als de ingezette instrumenten en media (online en print of een combinatie van beide).'

De commissie bepleitte met betrekking tot de regionale journalistiek 'de mogelijke oprichting van regionale mediacentra waar publieke en private regionale en lokale media innovatief kunnen samenwerken aan berichtgeving in de regio'. Dit advies zou in het rapport over de publieke omroep in 2014 – *'De tijd staat open'* – worden herhaald.

Bij die 'mediacentra' zouden de provincies en gemeenten dienen te worden betrokken.

De commissie Brinkman richtte zich al met al vooral op de noodzaak van structurele hervormingen van de landelijke en vooral ook regionale printmedia. Een van de manieren om de overheidssteun voor deze innovatie te bekostigen zou kunnen zijn een 'opslag van enkele euro's per jaar op de kosten van de internetaansluiting voor de Nederlandse huishoudens'. Al voegde men er direct aan toe dat de overheid 'niet bij machte is om de sector in haar eentje te redden'.

De commissie adviseerde de overheid ten slotte om onderzoek te laten doen naar de rol van de journalistiek in de samenleving, in het bijzonder met betrekking tot het functioneren van de journalistiek in de democratie. Het onderhavige onderzoek kan worden beschouwd als een bijdrage aan dit onderzoek.

Het rapport *De volgende editie* besteedde enige pagina's aan de 'Regionale en lokale openbaarheid'. De somberheid over de media in de regio kwam hieruit voort: 'Omdat het regionale en lokale perslandschap, vanwege de beperktere schaal, minder massa kent, eisen deze ontwikkelingen een zwaardere tol' (p. 56). Men constateerde 'dat regionale kranten verzuimen om breed en diep te investeren in de regio. Door het herhaaldelijk hanteren van de kaasschaaf, wordt de focus op de regio verzwakt in plaats van versterkt'.

Internet compenseert deze verzwakking niet. 'De commissie ziet lokale (burger)journalistiek op internet als een belangrijk nieuw fenomeen, maar is er (nog) niet van overtuigd dat zij op professionele en structurele wijze de verslaggeving, duiding en opinie van regionale dagbladen kan overnemen'.

De meeste lokale omroepen zijn 'zwaar noodlijdend', de niet-landelijke commerciële omroep is in journalistieke zin 'van beperkte betekenis'. 'Hieruit ontstaat een beeld van de regionale pers (dagbladen en andere media), die de rol van waakhond in de democratie minder effectief en kwalitatief kunnen invullen'.

'De commissie stelt daarmee vast dat de regionale en lokale openbaarheid steeds minder gevoed wordt door kwalitatief hoogwaardige journalistieke bijdragen, terwijl de praktijk van bijvoorbeeld regionale en lokale politieke daar onverminderd om vraagt'.

Er moeten dus nieuwe modellen en concepten komen. 'Daarbij moeten zowel private als publieke partijen een rol spelen. Ook de provinciale overheden zullen in deze ontwikkeling betrokken moeten worden. In de decentralisatie van verantwoordelijkheden voor de niet-landelijke publieke omroep zijn ze inmiddels een cruciale partij als het gaat om financiering en verantwoording van de regionale omroep'.

Voor vergaande samenwerking tussen de private pers en de publieke regionale omroep zijn er, aldus de commissie, twee belemmeringen: mediawettelijke en mentale. De overheid zou de belemmeringen voor het vormen van regionale mediacentra moeten opheffen. Regionale/lokale omroepjournalisten en persjournalisten, dat gaat niet goed samen.

'Echter met het vooruitzicht dat het overeind houden van twee volwaardige journalistieke instituten onmogelijk wordt, kan samenwerking een remedie zijn tegen uitholling'.

Die uitholling had als resultaat: 'De commissie heeft vastgesteld dat in het bijzonder de gemeentelijke en provinciale overheid in haar voorlichting naar burgers in afnemende mate gebruik maakt van de regionale pers'.

Media en (vallende) bestuurders

De publicaties *De vallende burgemeester* (2006) en *De vallende wethouder* (2011), in opdracht van het Ministerie van BZK uitgevoerde onderzoeken, beschrijven de dynamiek rond het (onvrijwillig) vertrek van burgemeester en wethouders. De rol van de media komt ook aan bod. Uit *De vallende burgemeester*: 'De casestudy's laten zien dat in een handvol gevallen burgemeesters de persmedia een zekere rol hebben gespeeld in de drukverhoging. Het gedwongen vertrek van een burgemeester kan dan in zekere zin op het conto van de pers geschreven worden. De burgemeester wordt 'kapot geschreven'. Het gedwongen vertrek van een burgemeester kan echter in de meeste gevallen niet direct op het conto van persmedia of bepaalde journalisten geschreven worden, zoals blijkt uit een analyse van mediagegevens. Daar is een verklaring voor. Regionale dagbladen schrijven vaak pas laat over een affaire of ander aspect. De kiemen voor omstandigheden die leiden tot het gedwongen vertrek zijn dan al volop aanwezig en manifest in de betreffende gemeente. Dat sluit niet uit dat het vervolg van een kwestie nog dynamiek krijgt door perspublicaties en druk veroorzaakt. De pers zorgt wel vaak voor druk, waardoor in een eindfase bemiddeling heel moeilijk of uitgesloten is.

Uit *De vallende wethouder*: 'Grotere gemeenten zijn in zo'n situatie in het voordeel omdat zij ervaren persvoorlichters en bestuursondersteuners hebben die hun bestuurder(s) effectief uit de wind houden; in kleinere gemeenten moet de wethouder zelf uitzoeken wat wel of niet wijs is om te doen en te zeggen – soms met fatale gevolgen, zoals bleek in een van onze cases.'

Uit *De vallende Burgemeester*: 'Het meer actief informeren van de pers biedt overigens mogelijkheden om een hype te voorkomen. Die mogelijkheden worden echter zelden of nooit benut, omdat sommige burgemeesters een ongemakkelijk gevoel hebben bij de situatie, misschien zelfs met hun eigen opstelling in de maag zitten en onder stress staan. Berichtgeving over gedwongen vertrek van burgemeesters heeft nogal eens een hype-karakter. Als betrokkenen niets vertellen, gaan journalisten speuren.

Uit *De vallende wethouder*: 'Soms zijn journalisten onvoldoende geëquipeerd voor een bepaalde berichtgeving over bepaalde complexe dossiers. Betrokkenen nemen het de media niet echt kwalijk: 'De krant moet vol.' Of: 'De materie is te ingewikkeld voor een journalistiek verhaal.' Maar: 'Over het algemeen zijn raadsleden en bestuurders niet erg onder de indruk van wat er in de krant staat.'

Uit *De vallende wethouder*: 'Gentlemen's agreements' met media kunnen tricky zijn, zo bleek in een van de cases. Vanuit het perspectief van de prudente journalist is het soms een manier om zijn netwerken te versterken en later aan nog beter nieuws te komen, maar de krant heeft daar geen boodschap aan als het nieuws te hot is of als de concurrentie er actief op is.'

Uit *De vallende wethouder*: 'Raadsleden zijn de media steeds belangrijker gaan vinden, dit beeld doemt althans op uit de gevoerde gesprekken. 'Elke fractievergadering werd er geroepen: hoe komen we in de krant?', zegt een ex-wethouder. De media zijn een (plaatsvervangende?) manier geworden om in contact te zijn met de samenleving.

'Mag ik quoten?' (VNG-BZK Actieprogramma Lokaal Bestuur, 2010) geeft mediatips aan raadsleden en wethouders. 'De impact van een boodschap in de regionale krant is veel groter dan in de huis-aan-huisbladen. Dit komt door de sterke status van de krant. De regionale journalistiek heeft het zwaar in Nederland. Veel lokale redacties van regionale kranten zijn omgevallen. Als uw regionale krant nog schrijft over de lokale politiek, is het een sterk medium voor u. De regionale kranten zullen zelden letterlijk uw persbericht overnemen, maar u mag van hen verwachten dat zij u kritisch bevragen en een kader bieden bij het nieuws.'

'Onze fractie beïnvloedt het raadsdebat via de media. In de voorbereiding van het debat proberen we in de fractievergadering de krantenkop al te bepalen. Dan sturen we een persbericht met het fractiestandpunt naar de krant. Als de krant dit overneemt, gaat het raadsdebat van een dag later vooral over ons standpunt. De andere partijen reageren op onze inbreng, en we staan in de krant natuurlijk.'

1.10 Overzicht geraadpleegde literatuur

Aardema, H. Korsten, A., Riezebos, K. van Dam, M. (2011) *De vallende wethouder*. Den Haag: Ministerie van BZK.

Actieprogramma Lokaal Bestuur (2013) *Sociale media – praktijkervaringen van en voor gemeentebestuurders*. Den Haag: Actieprogramma Lokaal Bestuur.

Actieprogramma Lokaal Bestuur (2010) *Naar buiten: spoorboekje burgerparticipatie voor raad en college*. Den Haag: Actieprogramma Lokaal Bestuur.

Actieprogramma Lokaal Bestuur (2010) *Mag ik u quoten? Mediatips voor raadsleden en wethouders*. Den Haag: Actieprogramma Lokaal Bestuur.

Boogers, M. (2010) *Lokale politiek in Nederland. De logica en dynamiek van plaatselijke politiek*. Amsterdam: Boom Lemma.

Buijs, Kees (2014) *Regiojournalistiek in spagaat. De kwaliteit van het redactieproces in de regionale journalistiek; een vase-studie*. Den Haag: Boom/Lemma Uitgevers.

Cloïn, M. (red.) (2013) *Met het oog op de tijd. Een blik op de tijdsbesteding van Nederlanders*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Coleman, Stephen & Jay G. Blumler (2010) *The Internet and Democratic Citizenship. Theory, Practice and Policy*. Cambridge: Cambridge University Press.

Coleman, Stephen, and Peter M. Shane (eds.) (2012) *Connecting Democracy. Online Consultation and the Flow of Political Communication*. Cambridge/London: The MIT Press.

Commissariaat voor de Media (2007) *Mediaconcentratie in beeld. Concentratie en pluriformiteit van de Nederlandse media 2006*. Hilversum: Commissariaat voor de Media.

Commissie Toekomst Overheidscommunicatie (2001) *In dienst van de democratie*. Adviesrapport. Den Haag: Commissie Toekomst Overheidscommunicatie.

Denters, S.A.H. (2012) *Lokale democratie in Nederland*. Bussum: Coutinho.

Kik, Quint & Lammert Landman (red.) (2013) *Nieuwsvoorziening in de regio*. Den Haag: Stimuleringsfonds voor de Pers.

Kok, D. (red.) (2013) *Sociale gemeenten. De kracht van nieuwe media*. Delft: Eburon Business

Korsten, A.F.A., Aardema, H. (2006) *De vallende burgemeester*. Den Haag: Ministerie van BZK.

Mair, Peter (2013) *Ruling the void. The hollowing of Western Democracy*. London/New York: Verso.

Meulen, Tony van der (red.) (2009) *Storm in de media*. Amsterdam: Balans.

Ministerie Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (2013) *Actieplan Open Overheid*, Den Haag: Ministerie van BZK.

Nederlands Adviesbureau Risicomanagement (2013) *Risicomanagement decentralisatie jeugdzorg gemeente Amersfoort*. Enschede: Nederlands Adviesbureau Risicomanagement.

Prenger, Mirjam en Frank van Vree (2004) *Schuivende grenzen. De vrijheid van de journalist in een veranderend medialandschap*. Amsterdam: NVJ.

Prenger, Mirjam, L. van der Valk, F. van Vree en L. van der Wa (2011) *Gevaarlijk spel. De verhouding tussen pr & voorlichting en journalistiek*. Studies van het Stimuleringsfonds van de pers/S35. Diemen: AMB.

Raad voor Cultuur (2014) *De tijd staat open. Advies voor een toekomstbestendige publieke omroep*. Den Haag: Raad voor Cultuur.

Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (2011). *De Nieuwe regels van het spel. Internet en publiek debat*. Den Haag: RMO.

Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (2003) *Medialogica. Over het krachtenveld tussen burgers, media en politiek*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.

Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (2014) *Meerstemming laten klinken. Journalistiek in een veranderend landschap*. Den Haag: RMO.

Sociaal en Cultureel Planbureau/NPO (2014) *Media: Tijd*. Den Haag/Amsterdam: Sociaal en Cultureel Planbureau/NPO.

Tijdelijke Commissie Innovatie en Toekomst Pers (2009) *De volgende editie*. Adviesrapport. Den Haag: tijdelijke Commissie Innovatie en Toekomst Pers.

Tromp, Ferry en John Voskens (2014) *De slag om het gemeentehuis. Burgers en bestuurders in gevecht om de macht*. Bloemendaal: De Rijper.

Vletter, Jan de (2007) *Almere halverwege. Een persoonlijke impressie van 30 jaar sociale woningbouw in Almere*. Almere: De Alliantie Flevoland.

Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (2005) *Focus op functies. Uitdagingen voor een toekomstbestendig mediabeleid*. WRR-rapport 71. Den Haag/Amsterdam: WRR/AUP.

Wijnberg, Rob (2013) *De nieuwsfabriek. Hoe media ons wereldbeeld vervormen*. Amsterdam: De Bezige Bij.

Gemeentelijke beleidsstukken

Gemeente Amersfoort. *Pers- en mediabeleid*. 7 oktober 2008.

Gemeente Helmond, afdeling communicatie. *Notitie persbeleid gemeente Helmond*. januari 2012.

Gemeente Heusden. *Concept kadernota mediabeleid*. 2008.

Gemeente Loppersum. *Strategisch communicatieplan*. 5 oktober 2010.

Gemeente Maastricht. *Bouwen aan vertrouwen. Communicatiekaders*. juni 2012.

Gemeente Oirschot. *Integraal strategisch communicatieplan gemeente Oirschot*. augustus 2013.

Gemeente Schagen. *Persbeleid gemeente Schagen 2013-2018*. 1 maart 2013.

Gemeente Utrecht, dienst ondersteuning, communicatiebureau. *Persbeleid gemeente Utrecht*.

Gemeente Venray. *Nieuws onder de Venrayse zon. Persbeleid 2011-2013*. 11 januari 2011.